

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΟΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ
ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της ΚΑΤΑΚΑΛΙΔΟΥ ΣΤΕΛΛΑΣ του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (ΜΘ 100/15)

Επιβλέπων Καθηγητής: ΛΙΑΚΟΥΡΑΣ ΠΕΤΡΟΣ

**ΟΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ
ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ:**

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή

- Ιστορική Αναδρομή – Βασικά Γεγονότα
- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- Η έννοια που έχει προσδώσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), μέσω της νομολογίας του, στα άρθρα της ΕΣΔΑ
- Αρχές που έχει διαμορφώσει και εφαρμόσει δια της νομολογίας του το ΕΔΔΑ

2. Πρώτο Κεφάλαιο

- Οι τρεις πρώτες διακρατικές προσφυγές της Κύπρου κατά της Τουρκίας ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα
- Συμπεράσματα

3. Δεύτερο Κεφάλαιο

- Μετά το 1990
- Λοϊζίδου κατά Τουρκίας (15318/89)
- Djavit An κατά Τουρκίας (20652/92)
- Η υιοθέτηση και η εφαρμογή του 11^{ου} Πρωτόκολλου
- Ισαάκ κατά Τουρκίας (44587/98) και Σολωμός Σολωμού κ.α κατά Τουρκίας (36832/97)
- Συμπεράσματα

4. Τρίτο Κεφάλαιο

- Τέταρτη Διακρατική Προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας (25781/94)
- Μύρα Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας (46347/99)

- Δημόπουλος κ.α. κατά Τουρκίας (46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04)
 - Συμπεράσματα
5. Τέταρτο Κεφάλαιο
- Λοιπές αποφάσεις επί ατομικών προσφυγών Ελληνοκύπριων κατά της Τουρκίας
 - Οι αλλαγές που επέφεραν το 14^ο Πρωτόκολλο και η διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων στο δικαιοδοτικό σύστημα προστασίας της ΕΣΔΑ.
 - Οι συνέπειες των αποφάσεων του ΕΔΔΑ στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό
6. Επίλογος
- Η διαδρομή έως τώρα
 - Αντί συμπερασμάτων
7. Βιβλιογραφία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ιστορική Αναδρομή – Βασικά Γεγονότα

Το 1960 συστάθηκε η Δημοκρατία της Κύπρου με τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου που συνήφθησαν μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας και προέβλεπαν τη δημιουργία ενός ενιαίου κράτους, με το πληθυσμό του (Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι) να κατοικεί διάσπαρτος σε αυτό. Οι Συμφωνίες αυτές οδήγησαν σε μια δέσμια ανεξαρτησία, με την απαίτηση να μην υπάρξει τροποποίηση του Συντάγματος και μη επιτρέποντας σε κανένα τμήμα του πληθυσμού να επιχειρήσει την ένωση της Κύπρου με άλλο κράτος ή τη διχοτόμηση του νησιού. Ως επιστέγασμα υπογράφηκε "Συνθήκη Εγγυήσεων" μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίες ανέλαβαν την υποχρέωση διατήρησης της ανεξαρτησίας της Κύπρου. Η Συνθήκη αυτή ήταν δεσμευτική και αποτελούσε μη αναθεωρητέα διάταξη του Συντάγματος.

Το 1963 ακολούθησαν, όμως, διακοινοτικές συγκρούσεις, εξαιτίας των προτάσεων που υποβλήθηκαν από τον τότε Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μακάριο, προς την τουρκοκυπριακή πλευρά για τροποποίηση του Συντάγματος. Συνέπεια ήταν η αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από τα κρατικά όργανα και τον εγκλεισμό μεγάλου αριθμού τουρκοκύπριων πολιτών σε θύλακες.

Στις 15 Ιουλίου του 1974 οργανώθηκε πραξικόπημα της στρατιωτικής κυβέρνησης των Αθηνών, που ανέτρεψε το νόμιμο πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Μακάριο, προαναγγέλλοντας την προσάρτηση της Κύπρου στην Ελλάδα. Αυτό προκάλεσε άμεσα την αντίδραση της Τουρκίας, η οποία επικαλέστηκε την Συνθήκη Εγγυήσεως.

Η Τουρκία εισέβαλε στη νήσο στις 20 Ιουλίου 1974, μετά από την αποτυχία εξασφάλισης Βρετανικής συνεννόησης για κοινή επέμβαση. Προβαίνοντας σε μια ελαστική ερμηνεία της Συνθήκης Εγγυήσεως, η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο, ισχυριζόμενη ότι «επεμβαίνει» για την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Παρόλα αυτά η

ανεξαρτησία δεν είχε πληγεί, ούτε η συνταγματική τάξη είχε επηρεαστεί με το πραξικόπημα διότι ήδη από το 1963/64 οι Τουρκοκύπριοι είχαν αποσυρθεί σε θύλακες. Οι πραγματικές βλέψεις της Τουρκίας, βέβαια, ήσαν η διχοτόμηση της Κύπρου μέσω της δημιουργίας δύο ομοιογενών και εθνικά εκκαθαρισμένων περιοχών στο νησί.

Την ίδια ημέρα που έλαβε χώρα η πρώτη εισβολή (20/07/1974) το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε την απόφαση 353, η οποία καλούσε όλα τα κράτη να σέβονται την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου, ζητώντας την αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων από τη Κύπρο. Εξέφρασε τη λύπη του για τη στρατιωτική δράση της Τουρκίας και θεώρησε ότι εκτός από την άμεση κατάπαυση του πυρός οι δύο κοινότητες θα έπρεπε να διαπραγματευτούν για την αποκατάσταση της ειρήνης στο νησί. Παρόλα αυτά, η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας δεν χαρακτήριζε τα γεγονότα ως εισβολή, ενώ επικεντρώθηκε στο μετά, κλίνοντας υπέρ της ανάληψης πρωτοβουλίας για την αποσόβηση της κρίσης.

Λίγες μέρες μετά την τουρκική εισβολή, στις 25 Ιουλίου 1974 άρχισαν στην Γενεύη διαβουλεύσεις για την εξεύρεση ειρηνικής λύσης υπό την αιγίδα του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών Τζον Κάλαχαν. Η ελληνοκυπριακή πλευρά, εκπροσωπούμενη από τον Γλαύκο Κληρίδη, αξίωσε για πρώτη φορά μετά το 1963 εφαρμογή των Συνθηκών Ζυρίχης-Λονδίνου και του Κυπριακού Συντάγματος, κάτι που ως τότε η ίδια αρνούσαν κατηγορηματικά. Η Τουρκία αρνήθηκε και προέβαλε το πάγιο αίτημά της για γεωγραφικό χωρισμό του νησιού. Τότε, μετά την κατάρρευση του ενιαίου κράτους, διατυπώθηκε για πρώτη φορά η έννοια της ομοσπονδίας ως αρχή για την επίλυση του Κυπριακού.

Ακολούθησε η δεύτερη φάση των ειρηνευτικών συνομιλιών της Γενεύης (8-14 Αυγούστου), σε συνέχεια της πρώτης.

Ενώσω διαρκούσαν οι διαπραγματεύσεις, η Τουρκία προχώρησε σε δεύτερο κύμα εισβολής, στις 14 Αυγούστου 1974, φθάνοντας ως τα σημερινά όρια των Κατεχομένων.

Την ίδια μέρα, στις 14 Αυγούστου 1974, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ υιοθέτησε την απόφαση 357, με την οποία έκανε έκκληση για συμμόρφωση με την προηγούμενη απόφαση 353 της πρώτης εισβολής και να σεβαστούν τα μέρη τις εντολές που διατυπώθηκαν σε αυτή. Ζήτησε, εκ νέου, να σταματήσουν οι εχθροπραξίες και να επαναληφθούν οι διαπραγματεύσεις. Για ακόμη μια φορά, το συγκεκριμένο όργανο δεν προέβη σε ρητή καταδίκη της διεξαχθείσας στρατιωτικής επιχείρησης της Τουρκίας, ενώ δεν τοποθετήθηκε για το κατά πόσο η τουρκική στρατιωτική ενέργεια της 14^{ης} Αυγούστου συνιστούσε εισβολή. Προσανατολίστηκε στην λειτουργική ιδέα της αποκατάστασης της συνταγματικής τάξης και ειρήνης.

Ανάλογη είναι και η απόφαση 360 της 16^{ης} Αυγούστου 1974, που επανέλαβε - ως προς το περιεχόμενο - τις προηγούμενες αποφάσεις του οργάνου. Διατυπώθηκε ρητά η επίσημη αποδοκιμασία του Συμβουλίου Ασφαλείας για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις που είχαν αναληφθεί μονομερώς κατά της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κάλεσε για ακόμα μία φορά τα μέρη να υλοποιήσουν τις προηγούμενες αποφάσεις του με τις οποίες έγινε έκκληση για την απόσυρση των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων που στάθμευαν στη νήσο, η παραμονή των οποίων δεν προβλεπόταν από διεθνείς συνθήκες, εννοώντας τις δύο συνθήκες εγγύησης και συμμαχίας του 1959. Μολονότι το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν καταδίκασε, τουλάχιστον αποδοκίμασε ως αποτρόπαιες τις ενέργειες αυτές σε βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Από την πλευρά του Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου υπήρξε μια στρατιωτική εισβολή που συνεχίστηκε με την κατάληψη και κατοχή του βόρειου τμήματος του νησιού από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις. Η έννοια της κατοχής είναι απαραίτητη διότι θα στοιχειοθετήσει τη διεθνή ευθύνη της Τουρκίας, ώστε να μη ληφθεί υπόψη η τουρκοκυπριακή οντότητα που κατά το Διεθνές Δίκαιο δεν έχει υπόσταση ούτε μετά την εισβολή ούτε μετά την ανακήρυξη της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου».

Μετά την κατάπαυση του πυρός, τον Αύγουστο του 1974, καταβλήθηκαν πολλές προσπάθειες για επανένωση του νησιού, χωρίς ωστόσο να στεφθούν από επιτυχία. Η Κυπριακή Δημοκρατία ανακίνησε το ζήτημα και το διεθνοποίησε ως ζήτημα εισβολής και κατοχής, κινητοποιώντας

με αυτό τον τρόπο το Συμβούλιο Ασφαλείας να εκδώσει μια σειρά αποφάσεων με τις οποίες διακήρυσσε τη διατήρηση της ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Παράλληλα στη λογική της διεθνοποίησης, η Κυπριακή Δημοκρατία στρέφονταν κατά της Τουρκίας για τα ζητήματα που αφορούσαν σε προσβολές ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προκάλεσε η τουρκική εισβολή. Επίσης η Κυπριακή Δημοκρατία πέτυχε ώστε να χαρακτηριστεί θύμα της τουρκικής εισβολής.

Το 1977 επετεύχθη συμφωνία μεταξύ των δύο κοινοτήτων (Μακαρίου – Ντενκτάς) ότι η όποια λύση προκρινόταν θα ήταν ομοσπονδιακού και διζωνικού χαρακτήρα, με την πολιτειακή εξουσία να μοιράζεται ανάμεσα στις δύο κοινότητες, αλλά και με την κάθε κοινότητα να αποτελεί ομόσπονδο κρατίδιο με συγκεκριμένο εδαφικό έρεισμα. Ουσιαστικά η Συμφωνία κορυφής του 1977 έγινε ως πίεση για να διευκρινισθεί ότι η προοπτική επανένωσης είναι δεσμευτική και ότι θα έχει ομοσπονδιακή μορφή το είδος της λύσης που θα συμφωνήσουν τα μέρη.

Όμοια συμφωνία υιοθετήθηκε και το 1979 ανάμεσα στις δυο κοινότητες. Στόχος των συμφωνιών αυτών ήταν να δεσμευτούν και οι δυο κοινότητες στο να διαπραγματευτούν ομοσπονδιακή επίλυση ή μια μορφή της που να διατηρεί ενιαία την επικράτεια. Παράλληλα η διεθνοποίηση του κυπριακού ζητήματος, από την πλευρά της Κυπριακής Δημοκρατίας, διατήρησε το πρόβλημα της εκκρεμότητας ζωντανό ως ζήτημα διεθνούς ενδιαφέροντος.

Από το διάσπαρτο χαρακτήρα του πληθυσμού στο νησί, οι Ελληνοκύπριοι οδηγήθηκαν το 1964 σε επικράτηση στην Κύπρο με τον παραμερισμό των Τουρκοκύπριων σε θύλακες. Το 1974 η εισβολή προκάλεσε την εκκαθάριση των εδαφών και το διαχωρισμό των δυο πληθυσμών που έχουν διαφορετικές εθνολογικές καταβολές. Οι Ελληνοκύπριοι συνωθούνται στο νότιο τμήμα και υφίστανται παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξαιτίας της στρατιωτικής δράσης της Τουρκίας. Παράλληλα στη Βόρεια Κύπρο επιχειρείται η επισήμοποίηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας με την αρωγή της τουρκικής κατοχής. Το 1975 αυτοανακηρύσσεται σε τουρκικό ομόσπονδο κρατίδιο, εκβιάζοντας για μια ομοσπονδιακή λύση. Το 1977 και το 1979 συνάπτονται συμφωνίες κορυφής, ως δέσμευση για τη διαπραγμάτευση

των δύο κοινοτήτων όσον αφορά στη σύσταση ομοσπονδίας. Το 1983 η ανακηρυχθείσα «ΤΔΒΚ» προκάλεσε ένα καινούργιο νομικό ζήτημα στην ιστορία του κυπριακού προβλήματος. Πρόκειται για μια καθαρή περίπτωση απόσχισης και ανάδειξης μια οντότητας, η οποία αξιώνει να αναγνωριστεί ως κράτος.

Σύσσωμη η διεθνής κοινότητα κήρυξε την απόπειρα ίδρυσης κράτους εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας ως νομικά άκυρη και ανυπόστατη, ζητώντας να την αποσύρει η δράστις κοινότητα. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, στηριζόμενο στο διεθνές δίκαιο που αναφανδόν απορρίπτει αποσχιστικές ενέργειες που διαταράσσουν την εδαφική ακεραιότητα, με τα ψηφίσματα (αποφάσεις) του 541/1983 και 550/1984 καταδίκασε ευθέως την ανακήρυξη της «ΤΔΒΚ» - ούσα άκυρη και ανυπόστατη - και κάθε αποσχιστική δραστηριότητα, κάνοντας έκκληση για την ανάκλησή της. Κάλεσε τα κράτη να μην αναγνωρίσουν καμία οντότητα στη Κύπρο πέραν της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Όλα αυτά τα γεγονότα συνιστούν το υπόβαθρο των νομικών ζητημάτων διεθνούς δικαίου, το όποιο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) - στις προσφυγές που θα αναπτύξουμε παρακάτω - ανέδειξε ως μείζονα στην εξέταση επί του παραδεκτού των προσφυγών. Το ότι το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι την εξουσία στη βόρεια κατεχομένη Κύπρο ασκεί η Κυπριακή Δημοκρατία και όχι η «ΤΔΒΚ» καταδεικνύει την ευθυγράμμιση με το διεθνές δίκαιο όσον αφορά στη στοιχειοθέτηση την ευθύνης της Τουρκίας και όσον αφορά στην αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΔΑ για τα θύματα της εισβολής: τα θύματα της εισβολής δεν ήταν μόνον όσα ήρθαν αντιμέτωπα με το γεγονός της πολεμικής δράσης της Τουρκίας, αλλά και όλα όσα συνεχίζουν να υφίστανται προσβολές και στερήσεις εξαιτίας της εισβολής, για τις οποίες στερήσεις η Σύμβαση προσφέρει προστασία.

Η απόβαση των Τουρκικών στρατευμάτων που ολοκληρώθηκε σε δύο φάσεις, με ένα μήνα σχεδόν διαφορά η πρώτη από τη δεύτερη, είχε ως συνέπεια την παράνομη κατοχή του 37% της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η εισβολή και η επακολουθήσασα κατοχή προκάλεσε πολλά προβλήματα στο γηγενή πληθυσμό, καθώς και σωρεία παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι παραβιάσεις δεν αφορούν μόνον στην υπόσταση κάθε

ανθρώπου, αλλά και σε διεθνώς κατοχυρωμένα δικαιώματα στην περιουσία και ιδιοκτησία, στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή.

Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, μέσω συστηματικής συμπεριφοράς και υιοθετημένης πρακτικής, προκάλεσαν αδιάκριτες δολοφονίες αμάχων, υπέβαλαν πρόσωπα και των δύο φύλων και όλων των ηλικιών σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων των βιασμών, των βασανιστηρίων, και της κράτησης υπό απάνθρωπες συνθήκες, αυθαίρετα και χωρίς νόμιμη εξουσία, υποβάλλοντάς τους σε καταναγκαστική εργασία υπό συνθήκες που ισοδυναμούν με δουλεία. Περίπου 1.500 παρέμειναν στις λίστες των αγνοουμένων, οι οποίοι εξαφανίστηκαν μετά από εχθροπραξίες, αλλά και μετά την κατάπαυση του πυρός και έκτοτε δεν έδωσαν σημεία ζωής αλλά ούτε βρέθηκε και η σορός τους.

Προκάλεσαν τον εκτοπισμό χιλιάδων ατόμων από τους τόπους κατοικίας τους και άρνηση σε όλους αυτούς να επιστρέψουν σε αυτήν, διαχωρισμούς οικογενειών και άλλες παρεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή. Προέβησαν σε λεηλασίες περιουσιών και ληστείες των κινητών περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν σε Ελληνοκύπριους, καθώς και σε κατάσχεση, ιδιοποίηση, εκμετάλλευση, κατοχή, διανομή και καταστροφή των ακινήτων αυτών και την παρεμπόδιση της ελεύθερης απόλαυσης και χρήσης της περιουσίας. Όλες οι παραπάνω πράξεις στρέφονταν κατά Ελλήνων Κυπρίων μόνο, λόγω, μεταξύ άλλων, της εθνικής καταγωγής, της φυλής και της θρησκείας τους.

Στα παραπάνω ακίνητα εγκαταστάθηκαν Τουρκοκύπριοι ή και έποικοι χωρίς να καταβληθεί αποζημίωση στους αρχικούς ιδιοκτήτες. Στους Ελληνοκύπριους απαγορεύθηκε η εγκατάσταση στα Κατεχόμενα από τις τουρκοκυπριακές αρχές. Το 1985 η «ΤΔΒΚ» απέκτησε Σύνταγμα, το οποίο στο άρθρο 159 προέβλεπε ότι οι εγκαταλελειμμένες περιουσίες περιέρχονται στην κυριότητα της.

Επίσης, σε μια προσπάθεια αλλοίωσης της πληθυσμιακής ισορροπίας της Βόρειας Κύπρου, οι τουρκικές αρχές μετέφεραν την περίοδο 1975-1995 ικανό αριθμό Τούρκων υπηκόων (εκτιμώνται σε περίπου 36.000) από τις ανατολικές επαρχίες της Τουρκίας και τους εγκατέστησαν στην κατεχόμενη Βόρεια Κύπρο.

Οι παραβιάσεις αυτές αντιμετωπίστηκαν αρχικά με την άσκηση τριών διακρατικών προσφυγών της Κύπρου κατά της Τουρκίας και ακολούθως, με την άσκηση ατομικών προσφυγών Ελληνοκύπριων που διακρίνονται σε αυτές:

α) που εκδικάστηκαν με βάση το - μέχρι το 1998 - διπλό σύστημα, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) αρχικά, και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), ακολούθως,

β) που εκδικάστηκαν από το ενιαίο δικαστήριο μετά την κατάργηση της ΕΔΔΑ και την συγχώνευσή της στο ΕΔΔΑ μετά το 1998. Τότε έχουμε και την έναρξη της διαδικασίας των πιλοτικών αποφάσεων, που δίνει τη δυνατότητα στο κράτος να εξετάσει σε πρώτο βαθμό τις διαπραχθείσες παραβιάσεις και να προσφέρει θεραπεία.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Η Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, γνωστή και ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1950 με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, που τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να εγγυηθούν εντός της επικράτειάς τους, και συμπληρώθηκε με δεκατέσσερα πρωτόκολλα και τον Κοινωνικό Χάρτη της Ευρώπης.

Βάσει της Σύμβασης ιδρύθηκε το 1959 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με έδρα στο Στρασβούργο και με σκοπό να συστηματοποιήσει την εξέταση προσφυγών, τόσο διακρατικών όσο και ατομικών, που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα κατά των κρατών μελών βάσει της ΕΣΔΑ, ελέγχοντας την ορθή εφαρμογή αυτής, ενώ η Επιτροπή Υπουργών επιμελείται της πιστής εφαρμογής και εκτέλεσης των αποφάσεων του.

Στις απαρχές, ο δικαιοδοτικός μηχανισμός της ΕΣΔΑ αποτελούνταν, με βάση το αρχικό της κείμενο, από δύο ξεχωριστά δικαιοδοτικά όργανα, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ, Επιτροπή) και το

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Η ΕΕΔΑ ήταν αρμόδια για την εξέταση τόσο διακρατικών όσο και ατομικών προσφυγών εναντίον των συμβαλλομένων κρατών για παραβίαση των συμβατικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, υπό την προϋπόθεση όμως, σε ότι αφορούσε ειδικότερα στις ατομικές προσφυγές των θιγόμενων ιδιωτών (φυσικών προσώπων, ομάδων ή μη κυβερνητικών οργανώσεων), ότι είχε υποβληθεί δήλωση αναγνώρισης της αρμοδιότητάς της από το καθ' ου κράτος.

Στη συνέχεια η υπόθεση μπορούσε, υπό προϋποθέσεις, να παραπεμφθεί στο ΕΔΔΑ, εφόσον το καθ' ου η προσφυγή κράτος είχε αναγνωρίσει τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ως υποχρεωτική κατά το πρώην άρθρο 46 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Το τελικό αποτέλεσμα πάντως δεν ήταν η αυτόματη ακύρωση της ενδοπολιτειακής πράξης για την οποία παραπονούνταν ο προσφεύγων, αλλά μόνο η διαπίστωση της παραβίασης της Σύμβασης και ενδεχομένως η επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης ως δίκαιης ικανοποίησης γι' αυτήν με την απόφαση του ΕΔΔΑ.

Μετά το 1990, το σύστημα ήταν ακόμη δύο σταδίων: πρώτα επιλαμβάνονταν μιας προσφυγής η ΕΕΔΑ και μετά κατά τα οριζόμενα έκρινε το ΕΔΔΑ. Η Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων συνέχιζε να αποτελεί ένα πρώτο φίλτρο, απορρίπτοντας τις προσφυγές που ήταν δίκονομικά απαράδεκτες (λ.χ. δεν είχαν εξαντληθεί τα εσωτερικά ένδικα μέσα ή είχε παρέλθει το εξάμηνο εντός του οποίου πρέπει να γίνεται η προσφυγή). Δεν παρέχονταν ακόμη η δυνατότητα στον πολίτη να έχει άμεση πρόσβαση στο Δικαστήριο. Θα έπρεπε να ασκήσει προσφυγή στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την κατ' ουσία εξέταση της υπόθεσης. Η έκθεση της Επιτροπής μεταβιβαζόταν ακολούθως στην Επιτροπή Υπουργών, η οποία είτε επόπτευε την εκτέλεση της από τα μέρη, είτε παρέπεμπε την υπόθεση στο ΕΔΔΑ αν έκρινε ότι χρήζει περαιτέρω διευκρίνισης. Μάλιστα τα ίδια τα διάδικα μέρη είχαν το δικαίωμα να ζητήσουν να εκδικαστεί η υπόθεση και από το Δικαστήριο (όπως και έγινε στην υπόθεση Λοϊζίδου).

Η μετέπειτα όμως υποβολή μιας ατομικής υπόθεσης, αφορούσα το κυπριακό, για εξέταση ενώπιον του ΕΔΔΑ ήταν δίκονομικά αδύνατη πριν το 1990 μιας και η Τουρκία δεν είχε ακόμη αποδεχθεί την αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ, όρος απαραίτητος για να επιληφθεί. Η αναγνώριση εκ μέρους της

Τουρκίας της αρμοδιότητας του ΕΔΔΑ ως υποχρεωτικής άνοιξε το δρόμο για την άσκηση ατομικών προσφυγών εκ μέρους Ελληνοκύπριων κατά της Τουρκίας και για την αποκατάσταση των χαμένων εξαιτίας της εισβολής περιουσιακών στοιχείων.

Το 1998, το 11ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο ενοποίησε τον δικαιοδοτικό μηχανισμό της Σύμβασης, συγχωνεύοντας την ΕΕΔΑ με το ΕΔΔΑ, αυξάνοντας το μέγεθος του (παρέχοντάς του λειτουργίες και εξουσίες οι οποίες ανήκαν προηγουμένως στην Επιτροπή) και επέτρεψε στους πολίτες να φέρουν τις υποθέσεις τους απευθείας σε αυτό, προκειμένου να διασφαλιστεί σε αυξημένο βαθμό η λειτουργικότητά του και η κατά το δυνατό ταχεία επίλυση των διαφορών από αυτό.

Την καταργημένη ΕΕΔΑ υποκατέστησαν στη διηθητική λειτουργία της τριμελείς επιτροπές από μέλη του δικαστηρίου, με αρμοδιότητα να κηρύσσουν απαράδεκτη ή να διαγράφουν από το πινάκιο μια ατομική προσφυγή, εφόσον μια τέτοια απόφαση μπορούσε να ληφθεί χωρίς συμπληρωματική εξέταση. Το Δικαστήριο απέκτησε αρμοδιότητα για όλα τα θέματα που αφορούσαν στην ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της. Σε περίπτωση γενικά «παραβίασης της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της», προβλεπόταν η παροχή από το υπαίτιο της παραβίασης κράτος στον παθόντα δίκαιης ικανοποίησης.

Γινόταν υποχρεωτική η συμμόρφωση των διάδικων κρατών στις αποφάσεις του Δικαστηρίου και προβλεπόταν η αρμοδιότητα της Επιτροπής Υπουργών να εποπτεύει την εκτέλεσή τους. Εξάλλου η τελευταία περιοριζόταν σ' αυτόν τον «εκτελεστικό» ρόλο, στερούμενη πλέον των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων με τις οποίες ήταν εξοπλισμένη στο αρχικό κείμενο της Σύμβασης.

Η Τουρκία επικύρωσε την ΕΣΔΑ το 1954 κι έτσι λοιπόν είναι υποχρεωμένη να τηρεί όσα προβλέπονται σε αυτήν. Ενώ, από τότε που η Κύπρος την επικύρωσε ως ενωμένη Δημοκρατία το 1962, το ΕΔΔΑ θεωρεί ότι η Σύμβαση έχει εφαρμογή σε ολόκληρο το νησί της Κύπρου.

Η Κυπριακή Δημοκρατία ως θύμα της εισβολής κατέφυγε στο δικαιοδοτικό μηχανισμό της ΕΕΔΑ – ΕΔΔΑ άμεσα προσδοκώντας αφενός την

καταδίκη της Τουρκίας για τα γεγονότα της εισβολής και κατοχής και αφετέρου την ταχύτερη επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Μόλις δε άνοιξε ο δρόμος και για την άσκηση ατομικών προσφυγών με την αποδοχή της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας της ΕΕΔΑ και λίγο αργότερα του ΕΔΔΑ από την Τουρκία (ενώ η Κύπρος την αποδέχθηκε πολλά χρόνια πριν), πλήθος ατομικών προσφυγών ασκήθηκε από Ελληνοκύπριους, με σημαντικά νομολογιακά ευρήματα υπέρ αυτών.

Η έννοια που το ΕΔΔΑ, μέσω της νομολογίας του, έχει προσδώσει στα άρθρα της ΕΣΔΑ σε σχέση με το περιουσιακό

Η ΕΣΔΑ αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος (άρθρα 1-18) περιέχει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, το δεύτερο μέρος (άρθρα 19-51) περιέχει άρθρα που αφορούν στην λειτουργία του ΕΔΔΑ και το τρίτο μέρος (άρθρα 52-59) περιέχει άρθρα που αφορούν σε διαδικασίες λειτουργίας και εφαρμογής της ΕΣΔΑ, που πρέπει να διενεργήσουν τα Συμβαλλόμενα Μέρη.

Εκτός όμως από την Σύμβαση, πρόσθετα άρθρα αυτής, αποτελούν και τα άρθρα του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ της 20^{ης} Μαρτίου του 1952, το οποίο κατοχυρώνει δικαιώματα που δεν περιέχονταν στην αρχική Σύμβαση (ιδιοκτησία, παιδεία, εκλογές).

Χαρακτηριστικά, η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει προσδιορίσει τα ακριβή όρια των όρων της ιδιωτικής ή της οικογενειακής ζωής, των περιουσιακών δικαιωμάτων, αλλά ωσαύτως έχει εξετάσει ένα τεράστιο πλέγμα των επιμέρους πτυχών ενός δικαιώματος και τις περιπτώσεις εκείνες όπου το δικαίωμα παραβιάζεται από μια κρατική συμπεριφορά, ιδίως δε σε περιπτώσεις όπου τα όρια των κρατικών επεμβάσεων προβλέπονται περιοριστικά.

Στην έννοια του άρθρου 8 περιλαμβάνεται το δικαίωμα απόλαυσης της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και το δικαίωμα απόλαυσης της μόνιμης κατοικίας. Όταν τα άτομα παρεμποδίζονται από τις τουρκικές αρχές να επιστρέψουν ή ακόμα και να επισκεφθούν τα σπίτια τους στη Βόρεια Κύπρο, αυτό συνιστά πλήρη άρνηση του δικαιώματος των εκτοπισμένων στο

σεβασμό της κατοικίας τους και, κατά συνέπεια, συνεχή παραβίαση του άρθρου 8.

Επίσης, η έννοια της ιδέας της «κατοικίας» στο άρθρο 8 περιλαμβάνει την μόνιμη κατοικία του ατόμου στην εν λόγω γη και δεν μπορεί να επεκταθεί για να περιλαμβάνει οικόπεδο στο οποίο σχεδίαζε ο προσφεύγων να χτίσει ένα σπίτι. Ούτε μπορεί ο όρος να ερμηνευθεί για να καλύψει μια περιοχή ενός κράτους όπου αυτός έχει μεγαλώσει και όπου η οικογένειά του έχει τις ρίζες της, αλλά δεν ζει πλέον.

Στην έννοια του 1^ο άρθρου του Πρώτου Πρωτοκόλλου, περιλαμβάνεται το δικαίωμα απόλαυσης, χρήσης, διάθεσης, φυσικής πρόσβασης και εκμετάλλευσης κινητής και ακίνητης περιουσίας. Το ΕΔΔΑ περιλαμβάνει, εκτός της ιδιοκτησίας, κάθε άλλο περιουσιακό αγαθό, κάθε αμοιβή, κάθε απαίτηση σε συνταξιοδοτικά δικαιώματα, ακόμη και αν αυτά δεν ανήκουν στις βάσει εισφορών συντάξεις, κάθε παροχή κοινωνικής αλληλεγγύης ή επιδομάτων, ανεξαρτήτως ανταποδοτικότητας, καθώς και κάθε ενοχική αξίωση.

Η απαγόρευση πρόσβασης στην περιουσία, αλλά και ο καθολικός και συνεχής περιορισμός στην ελευθερία κινήσεων του ατόμου οδηγεί αναπόφευκτα σε αντίστοιχο περιορισμό στην πρόσβαση, χρήση και απόλαυση της περιουσίας σε τέτοιο σημείο ώστε να χαθεί οποιοσδήποτε έλεγχος σε αυτήν. Η συνεχιζόμενη και πλήρης άρνηση πρόσβασης στην περιουσία αποτελεί σαφή επέμβαση στο δικαίωμα των εκτοπισμένων Ελλήνων Κυπρίων στην ειρηνική απόλαυση της περιουσίας τους, κατά την έννοια της πρώτης πρότασης του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Ενώ οι αναγκαστικές «απαλλοτριώσεις» των ακινήτων περιουσιακών στοιχείων κυριότητας των Κυπρίων δεν έχουν καμία ισχύ.

Αρχές που έχει διαμορφώσει και εφαρμόσει δια της νομολογίας του το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Η αρχή της Συμπληρωματικότητας / Επικουρικότητας

Το ΕΔΔΑ επιλαμβάνεται υποθέσεων, για τις οποίες πρώτα έχουν αποφασίσει οριστικά τα εσωτερικά δικαστήρια του κράτους, κατά του οποίου

στρέφεται η προσφυγή. Δίνεται η δυνατότητα στα εσωτερικά δικαστήρια πρώτα να εξετάσουν τις ατομικές προσφυγές εφαρμόζοντας και την ΕΣΔΑ. Εξαρχής έχει διευκρινισθεί ότι το ΕΔΔΑ δεν αντιστοιχεί σε τέταρτο βαθμό δικαιοδοσίας στην εξέταση μιας υπόθεσης που έχει κηρυχθεί τελεσίδικη από τα εσωτερικά δικαστήρια. Το ΕΔΔΑ κινείται συμπληρωματικά στο εθνικό σύστημα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, αφήνοντας το περιθώριο στο κράτος να κρίνει, εφαρμόζοντας τον εθνικό του νόμο για να δικαιολογήσει την επέμβαση στην ελεύθερη άσκηση δικαιωμάτων.

Αρχή της αποτελεσματικότητας

Το ΕΔΔΑ επιλέγει την ερμηνεία που αποσκοπεί στην αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΔΑ, αυτή με την οποία διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα της προστασίας.

Σε περιπτώσεις εξέτασης του κατά πόσο τα εσωτερικά ένδικα μέσα έχουν εξαντληθεί, όπως προβλέπεται στους όρους παραδεκτού μιας προσφυγής, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει υπό το πρίσμα της αποτελεσματικότητας σχετικά με τη διαθεσιμότητα των εσωτερικών ενδίκων μέσων ως προϋπόθεση εξέτασης προσφυγών, μόνον εφόσον τα μέσα αυτά είναι πρόσφορα, πρακτικά και αποτελεσματικά. Ενώ σε αντίθετη περίπτωση, και για να μην εμποδίσει την εφαρμογή της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έχει αντιπαρέλθει την προϋπόθεση της προηγούμενης εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων.

Η αρχή της εξω-εδαφικής εφαρμογής

Το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, που απαγορεύει τα βασανιστήρια, καθώς και τη βάνουση και εξευτελιστική μεταχείριση, επεκτείνει την ευθύνη της παραβίασης στο κράτος μέρος που εκθέτει το άτομο σε τέτοια μεταχείριση και κίνδυνο, παρότι η μεταχείριση αυτή ενεργείται εκτός της επικράτειάς του.

Living instrument

Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, το ΕΔΔΑ έχει υιοθετήσει την αντίληψη ότι η ΕΣΔΑ είναι ένας ζωντανός οργανισμός (*living instrument*) και την ερμηνεύει με προτεραιότητα την εκπλήρωση του αντικειμένου και του

σκοπού της, με την έννοια που έχουν οι διατάξεις στις τρέχουσες συνθήκες και υπό το φως των εξελίξεων που υπαγορεύουν οι σύγχρονες κοινωνικές αντιλήψεις στην Ευρώπη. Μια από τις επιτυχημένες εφαρμογές αυτού του νομολογιακού προσανατολισμού υπήρξε η υιοθέτηση των “αυτόνομων εννοιών”.

Μια εφαρμογή των αυτόνομων εννοιών αφορά στην ερμηνευτική επέκταση της έννοιας “περιουσιακό δικαίωμα”, που ορίζεται στο 1^ο άρθρο του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Στην έννοια αυτή το ΕΔΔΑ περιλαμβάνει, εκτός της ιδιοκτησίας, κάθε άλλο περιουσιακό αγαθό, κάθε αμοιβή, κάθε απαίτηση σε συνταξιοδοτικά δικαιώματα, ακόμη και αν αυτά δεν ανήκουν στις βάσει εισφορών συντάξεις, κάθε παροχή κοινωνικής αλληλεγγύης ή επιδομάτων, ανεξαρτήτως ανταποδοτικότητας, καθώς και κάθε ενοχική αξίωση. Το ιδιοκτησιακό ζήτημα παραμένει μείζον, διότι οι επεμβάσεις του κράτους, όσον αφορά στη χρήση του αγαθού, καταλήγουν ενίοτε στην πλήρη στέρηση.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Οι τρεις πρώτες διακρατικές προσφυγές της Κύπρου κατά της Τουρκίας ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Ως συνέπεια της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χιλιάδων Ελληνοκυπρίων, εξαιτίας της εισβολής της Τουρκίας στο νησί και της συνεχιζόμενης στρατιωτικής κατοχής του 37% του εδάφους της, η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας υπέβαλε στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης τέσσερις διακρατικές προσφυγές κατά της Τουρκίας.

Οι τρεις πρώτες διακρατικές προσφυγές ηγέρθησαν: στις 19 Σεπτεμβρίου 1974, αφορώντας σε παραβιάσεις της Σύμβασης από την απροειδοποίητη εισβολή κατά τους τρεις πρώτους μήνες, στις 21 Μαρτίου 1975 καταγγέλλοντας γεγονότα που αφορούσαν παραβιάσεις στο κατεχόμενο πλέον τμήμα της Κύπρου, και στις 18 Μαΐου 1976 για παραβιάσεις που

ακολούθησαν την ως άνω περίοδο, ζητώντας την καταδίκη της Τουρκίας για παραβιάσεις σωρείας άρθρων της ΕΣΔΑ.

Αυτές εκδικάστηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης διότι πρώτα το όργανο αυτό επιλαμβανόταν μιας προσφυγής με το παλιό διττό σύστημα, μέχρι το 1998. Οι εκθέσεις της ΕΕΔΑ γίνονταν δεσμευτικές μόνον εφόσον αποφάσιζε σχετικά η Επιτροπή Υπουργών είτε για φιλικό διακανονισμό, είτε για συμμόρφωση της Τουρκίας, είτε για παραπομπή της υπόθεσης στο ΕΔΔΑ, πράγμα που θα μπορούσε να ζητήσει και η Τουρκία αν το ήθελε. Το τελευταίο όμως δεν πραγματοποιήθηκε για πολιτικούς λόγους, οπότε οι πρώτες διακρατικές προσφυγές εξετάστηκαν μόνο από την ΕΕΔΑ και δεν δημοσιεύτηκαν.

Οι διακρατικές προσφυγές είχαν ως σημείο αναφοράς τα γεγονότα της εισβολής. Άλλωστε, όλο το κυπριακό ζήτημα αποτελεί μέρος μιας εκκρεμούσας άλυτης κατάστασης, όμως οι προσφυγές ήρθαν να τονώσουν το σημείο που αφορά στην εισβολή και στις συνέπειες αυτής για τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό.

1^η και 2^η ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ (No 6780/74 κ 6950/75)

Επί του παραδεκτού

Ισχυρισμοί

Η εναγόμενη κυβέρνηση

Η Τουρκία, στο στάδιο επί του παραδεκτού, και στις δυο διακρατικές προσφυγές, υποστήριξε ότι η προσφυγή αυτή είναι απαράδεκτη για τους εξής λόγους:

1. Σχετικά με το *locus standi* της κυπριακής κυβέρνησης, δεδομένου ότι οι ηγέτες της ελληνοκυπριακής κοινότητας είχαν πάρει τη διοίκηση του κράτους στα χέρια τους κατά παράβαση της διεθνών συμφωνιών με τις οποίες αυτό ιδρύθηκε και του Συντάγματος της Κύπρου, δεν αποτελούν τη νόμιμη κυβέρνηση του νησιού και δεν είχαν το δικαίωμα να εκπροσωπούν διεθνώς το εν λόγω κράτος χωρίς τη συμμετοχή της τουρκοκυπριακής κοινότητας σύμφωνα με το άρθρο 24 της Σύμβασης.

2. Λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων ενώπιον των τουρκικών δικαστηρίων, όπως απαιτείται από το άρθρο 26 της Σύμβασης, δεδομένου ότι μια σειρά από αποτελεσματικές θεραπείες ήταν διαθέσιμες σε ποινικές, αστικές, διοικητικές και πειθαρχικές διαδικασίες για τα πρόσωπα που ισχυρίζονταν ότι ήταν θύματα παραβιάσεων των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών από τις τουρκικές αρχές.

3. Λόγω έλλειψης δικαιοδοσίας *ratione loci* της Επιτροπής μιας και η Τουρκία δεν είχε επεκτείνει τη δικαιοδοσία της στο νησί της Κύπρου αφού δεν είχε προσαρτήσει μέρος του νησιού, ούτε είχε δημιουργήσει μια στρατιωτική ή πολιτική κυβέρνηση εκεί. Η διοίκηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας είχε απόλυτη δικαιοδοσία πάνω σε αυτό το μέρος του νησιού.

4. Λόγω καταχρηστικής άσκησης της προσφυγής, η οποία περιείχε κατηγορίες αβάσιμες, πολιτικού χαρακτήρα μιας και οι χρησιμοποιούμενοι όροι «εισβολή» και «κατοχή» δεν είχαν καμία σχέση με το Σκοπό της Σύμβασης και θα μπορούσαν μόνο να προορίζονται για την προώθηση μιας εκστρατείας πολιτικής προπαγάνδας εναντίον της Τουρκίας

Η προσφεύγουσα κυβέρνηση

Η προσφεύγουσα κυβέρνηση αντέκρουσε τις τέσσερις ενστάσεις της Τουρκίας ως εξής:

A) Σχετικά με το *locus standi* της Κυπριακής Δημοκρατίας υποστήριξε ότι η ένσταση αυτή είχε εγερθεί από την Τουρκία σε διάφορα διεθνή forum, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Εθνών, με αποτέλεσμα να απορρίπτεται κάθε φορά. Επίσης είχε αναγνωριστεί ως η νόμιμη κυβέρνηση από την πλειοψηφία των πολιτών της αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης είχε, επίσης, αναγνωρίσει την προσφεύγουσα κυβέρνηση ως τη νόμιμη κυβέρνηση της Κύπρου και τους διορισμένους εκπροσώπους αυτής ως νόμιμους εκπροσώπους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επίσης ισχυρίστηκε ότι από τα γεγονότα του 1960 η τουρκοκυπριακή πλευρά αποσύρθηκε στους θύλακες αρνούμενη να συμμετάσχει στη διακυβέρνηση του κράτους που συστάθηκε με το Σύνταγμα του 1960. Ενώ τα εναπομείναντα μέλη (ελληνοκύπριοι) της κυβέρνησης παρέκκλιναν από το αυστηρό γράμμα του Συντάγματος,

προκειμένου να διατηρηθούν οι βασικές υπηρεσίες του κράτους σε λειτουργία κατ' εφαρμογή του δικαίου της αναγκαιότητας.

Β) Προς απάντηση στην ένσταση της εναγόμενης κυβέρνησης ότι τα εγχώρια ένδικα μέσα, δεν είχαν εξαντληθεί, η προσφεύγουσα κυβέρνηση υποστήριξε ότι η εναγόμενη κυβέρνηση απέτυχε να υποδείξει οποιοδήποτε εσωτερικό ένδικο μέσο το οποίο υπό τις περιστάσεις θα μπορούσε να ασκηθεί από τα θύματα των θηριωδιών που διαπράχθηκαν από τον τουρκικό στρατό, αλλά και να καταδείξει ότι μια τέτοια θεραπεία θα ήταν αποτελεσματική και κατάλληλη για τις περιστάσεις. Επίσης δεν θα ήταν αναμενόμενο τα ελληνοκυπριακά θύματα να καταφύγουν σε μια εχθρική χώρα και να διεκδικήσουν σε αυτή τα δικαιώματά τους. Άλλωστε υπήρχε και ο φόβος των επιπτώσεων μιας τέτοιας ενέργειας. Ακόμη, όλες οι διαπραχθείσες θηριωδίες αποτελούσαν μέρος της τουρκικής κυβερνητικής πολιτικής, κατά συνέπεια καμία ανάληψη δράσης εκ μέρους της Τουρκίας δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αποτελεσματική και αντικειμενική θεραπεία. Τέλος, δεν υπήρχαν τουρκικά δικαστήρια στην τουρκοκρατούμενη περιοχή της Κύπρου όπου και έλαβαν χώρα οι περισσότερες από τις καταγγελλόμενες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Γ) Η προσφεύγουσα κυβέρνηση υποστήριξε πως η Επιτροπή είχε δικαιοδοσία να εξετάσει την παρούσα προσφυγή. Βάσει του άρθρου 19 της Σύμβασης, η Επιτροπή ήταν αρμόδια για τη διασφάλιση της τήρησης των δεσμεύσεων που αναλαμβάνονταν από τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, η οποία κύρια δέσμευση ήταν, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 1, να εξασφαλίσουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονταν στη Σύμβαση σε όλα τα πρόσωπα που βρίσκονταν υπό την πραγματική και αποκλειστική τους εξουσία, ανεξάρτητα εάν η εξουσία αυτή ασκούνταν εντός της επικράτειάς τους ή στο εξωτερικό. Η προσφυγή σχετιζόταν με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττονταν από την Τουρκία σε περιοχές στις οποίες ασκούσε πραγματική εξουσία, ούσες υπό τον έλεγχο και την επίβλεψή της, αποκλείοντας την επέμβαση οποιασδήποτε άλλης κυβέρνησης στο τουρκικό κατεχόμενο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Έτσι λοιπόν η εφαρμογή της Σύμβασης στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου θα ήταν αναποτελεσματική, αν οι καταγγελλόμενες παραβιάσεις δεν θα μπορούσαν να εξεταστούν από

την Επιτροπή, δημιουργώντας έτσι ένα κενό στην προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών στην περιοχή.

Δ) Η προσφεύγουσα κυβέρνηση, τέλος, υποστήριξε ότι η προσφυγή δεν ασκήθηκε καταχρηστικά, όπως ισχυρίστηκε η εναγόμενη κυβέρνηση. Σκοπός της ήταν να εξασφαλίσει το σεβασμό της ΕΣΔΑ από την Τουρκία. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση προέβαλε συγκεκριμένες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κατεχόμενα και είχε προσκομίσει αποδείξεις συμπεριλαμβανομένων δηλώσεων μαρτύρων. Όροι όπως "εισβολή" ή "κατοχή" έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψει τις πραγματικές συνθήκες υπό τις οποίες αυτές οι παραβιάσεις διαπράχθηκαν.

Το σκεπτικό της ΕΕΔΑ

Η Επιτροπή προέβη στην συνεκδίκηση των δύο προσφυγών, κρίνοντας ως προς το παραδεκτό αυτών ότι η Κύπρος συνέχιζε να υφίσταται ως κράτος και ως Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Η Κυβέρνηση του νησιού εξακολουθούσε να αναγνωρίζεται διεθνώς ως η νόμιμη Κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Κύπρου. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση, με τη σύνθεσή της και από τη στιγμή της υποβολής της παρούσας προσφυγής, έπρεπε να θεωρηθεί ότι εκπροσωπεί νόμιμα τη Δημοκρατία της Κύπρου, για τους σκοπούς της διαδικασίας δυνάμει του άρθρου 24, καθώς και κάθε επόμενης διαδικασίας δυνάμει του άρθρου 28 της Σύμβασης.

Όσον αφορά την εξάντληση των εγχώριων ένδικων μέσων, η Επιτροπή έκρινε πως αυτά δεν δύναται να θεωρηθούν ως αποτελεσματικά και επαρκή κατά την έννοια του άρθρου 26 της Σύμβασης μιας και κάτι τέτοιο δεν είχε τεκμηριωθεί από την εναγόμενη Κυβέρνηση, η οποία δεν είχε αποδείξει πως το άρθρο 114 του Τουρκικού Συντάγματος μπορούσε να επεκταθεί σε όλες τις προβαλλόμενες αιτιάσεις ή πως οι διαδικασίες θα μπορούσαν αποτελεσματικά να διεκπεραιωθούν δεδομένου του πολύ μεγάλου αριθμού των καταγγελιών αυτών.

Ως προς την έλλειψη δικαιοδοσίας *ratione loci*, η Επιτροπή έκρινε ότι από την ανωτέρω ερμηνεία του άρθρου 1 της Σύμβασης η αρμοδιότητα της να εξετάσει τις δύο προσφυγές, στο βαθμό που αφορούσαν τις

καταγγελλόμενες παραβιάσεις της Σύμβασης στην Κύπρο, δεν μπορούσε να αποκλειστεί με την αιτιολογία ότι η Τουρκία δεν είχε προσαρτήσει κανένα τμήμα της Κύπρου, ούτε είχε εγκαθιδρύσει εκεί στρατιωτική ή πολιτική κυβέρνηση. Δεδομένου ότι η προηγηθείσα στρατιωτική επιχείρηση της Τουρκίας στο βόρειο τμήμα του νησιού έθεσε κάθε άτομο και ιδιοκτησία εκεί υπό την απόλυτη δικαιοδοσία της, η ευθύνη της Τουρκίας ως προς την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο κατεχόμενο από τις ένοπλες δυνάμεις της τμήμα ήταν θεμελιωμένη. Η ΕΣΔΑ εφαρμοζόταν και στα κατεχόμενα, η Τουρκία, ως Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος, απέτυχε να εξασφαλίσει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονταν σε αυτή, με αποτέλεσμα να επιληφθεί νομίμως, μετά από την προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας, της υποθέσεως η Επιτροπή.

Τέλος, έκρινε πως η εν λόγω προσφυγή δεν είχε ασκηθεί καταχρηστικά μιας και η προσφεύγουσα κυβέρνηση, στο παρόν στάδιο της διαδικασίας, είχε παράσχει επαρκείς και τεκμηριωμένες πληροφορίες των καταγγελιών για παραβιάσεις της Σύμβασης για τους σκοπούς του άρθρου 24.

Επί της ουσίας

Ισχυρισμοί

Η προσφεύγουσα κυβέρνηση

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1974, η προσφεύγουσα κυβέρνηση υπέβαλε την πρώτη διακρατική προσφυγή στην ΕΕΔΑ ως εξής:

Η Κύπρος υποστήριξε ότι, κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων του Ιουλίου και του Αυγούστου 1974 και της κατοχής, η Τουρκία είχε διαπράξει και συνέχιζε να διαπράττει, κατά τη διάρκεια των γεγονότων που περιγράφονται παρακάτω, τόσο στη Κύπρο όσο και στη Τουρκία, παραβιάσεις των άρθρων 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 13, 14 και 17 της Σύμβασης και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

Οι Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις - μέσω συστηματικής συμπεριφοράς και υιοθετημένης πρακτικής - προκάλεσαν αδιάκριτες δολοφονίες αμάχων. Υπέβαλλαν τα άτομα και των δύο φύλων και όλων των ηλικιών σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένης της Επιτροπής των βιασμών, των βασανιστηρίων, και της κράτησης κάτω από

απάνθρωπες συνθήκες, αυθαίρετα και χωρίς νόμιμη εξουσία, υποβάλλοντάς τα σε καταναγκαστική εργασία υπό συνθήκες που ισοδυναμούν με δουλεία ή υποτέλεια. Από την εν λόγω κράτηση, καθώς και από τον εκτοπισμό χιλιάδων ατόμων από τον τόπο κατοικίας τους και της άρνησης να επιστρέψουν σε αυτήν, προκάλεσαν διαχωρισμούς οικογενειών και άλλες παρεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή. Επίσης ευθύνονταν για την καταστροφή της ιδιοκτησίας και της παρεμπόδισης της ελεύθερης απόλαυσης της περιουσίας. Όλες οι παραπάνω ενέργειες στρέφονταν κατά Ελληνοκύπριων και μόνο, λόγω, μεταξύ άλλων, της εθνική καταγωγής, της φυλής και της θρησκεία τους.

Στις 21 Μαρτίου 1975, η προσφεύγουσα κυβέρνηση υποστήριξε στην δεύτερη προσφυγή της κατά της Τουρκίας στην Επιτροπή τα εξής:

Ότι, με πράξεις που δεν συνδέονται με οποιαδήποτε στρατιωτική επιχείρηση, η Τουρκία είχε, από την εισαγωγή της πρώτης προσφυγής, διαπράξει και συνέχιζε να διαπράττει περαιτέρω παραβιάσεις των ανωτέρω άρθρων στα κατεχόμενα.

Η εναγόμενη κυβέρνηση

Η εναγόμενη κυβέρνηση δεν έλαβε μέρος στη διαδικασία επί της ουσίας ενώπιον της Επιτροπής ως αντίδραση στην απόρριψη της ένστασης της σχετικά με το *locus standi* της κυπριακής κυβέρνησης στην εξέταση επί του παραδεκτού των δύο διακρατικών προσφυγών.

Το σκεπτικό της ΕΕΔΑ

Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η δικαιοδοσία της Τουρκίας στο βόρειο τμήμα της Δημοκρατίας της Κύπρου, λόγω της παρουσίας των ενόπλων δυνάμεων της εκεί, η οποία απέτρεπε την άσκηση της δικαιοδοσίας από την προσφεύγουσα κυβέρνηση, δεν μπορούσε να αποκλεισθεί για τον λόγο ότι η διεθνής δικαιοδοσία σε εκείνη την περιοχή φερόταν να ασκείται από το «τουρκικό ομόσπονδο κράτος της Κύπρου». Η οντότητα αυτή δεν θεωρούνταν ότι ασκούσε αρμοδιότητα υπό το άρθρο 1 της Σύμβασης του 1950, ότι εκπροσωπούσε διεθνώς την περιοχή αλλά βρισκόταν υπό τον έλεγχο των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και ως εκ τούτου δε θα μπορούσε να εκλαμβάνεται ως ομόσπονδη πολιτεία μιας ανεξάρτητης χώρας.

Έτσι λοιπόν οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων των Ελληνοκύπριων στη Βόρεια Κύπρο θα έπρεπε να καταλογιστούν στην Τουρκία στο πλαίσιο της Σύμβασης, μιας και τα εν λόγω πρόσωπα βρίσκονταν κάτω από τον πραγματικό έλεγχο των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και, ως εκ τούτου υπάγονταν στη δικαιοδοσία της Τουρκίας κατά την έννοια του άρθρου 1 της Σύμβασης.

Η Επιτροπή διαπίστωσε παραβιάσεις:

Του άρθρου 2 λόγω της αποτυχίας των τουρκικών αρχών να διεξαγάγουν αποτελεσματική έρευνα ώστε να εντοπίσουν αγνοούμενους Ελληνοκύπριους οι οποίοι εξαφανίστηκαν σε απειλητικές για τη ζωή τους συνθήκες, δεδομένου ότι η εξαφάνισή τους είχε συμβεί σε μια εποχή όπου η διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων συνοδεύτηκε από συλλήψεις και δολοφονίες σε μεγάλη κλίμακα.

Για την ΕΕΔΑ, η υποχρέωση για την προστασία του δικαιώματος στη ζωή, δυνάμει του άρθρου 2 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το γενικό καθήκον του Κράτους σύμφωνα με το άρθρο 1, «να προστατεύει, εντός της δικαιοδοσίας του, όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονται στη Σύμβαση», απαιτούσε εμμέσως ότι έπρεπε να υπάρχει κάποια μορφή αποτελεσματικής επίσημης έρευνας όταν τα άτομα είχαν σκοτωθεί ως αποτέλεσμα της χρήσης βίας από τους εντολοδόχους του εναγόμενου κράτους. Οι αρχές του είχαν μια θετική υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 2, να διεξάγουν αποτελεσματικές έρευνες για τις συνθήκες που περιβάλλουν τις εξαφανίσεις. Επιπλέον, η υποχρέωση αυτή έπρεπε να θεωρηθεί συνεχής.

Του άρθρου 3, εξαιτίας βιασμών, σωματικής κακοποίησης, στέρησης τροφής, νερού και ιατρικής περίθαλψης στους κρατούμενους, τα οποία συνιστούσαν απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση κατ' εφαρμογή του εν λόγω άρθρου. Η παροχή ανάλογης προστασίας ήταν ευθύνη των αρχών του εναγόμενου κράτους και η ευθύνη αυτή δεν είχε αποφορτιστεί.

Του άρθρου 5, όπως προκύπτει από τα αποδεικτικά στοιχεία, σχετικά με την παράνομη κράτηση 2.000 Ελλήνων Κυπρίων, κυρίως αμάχων συμπεριλαμβανομένων ηλικιωμένων και παιδιών, πολλοί από τους οποίους αγνοούνταν, σε κέντρα κράτησης από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις. Σύμφωνα με την ΕΕΔΑ, η μη αναγνωρισμένη κράτηση ενός ατόμου

αποτελούσε πλήρης άρνηση των εγγυήσεων της ελευθερίας και της ασφάλειας του ατόμου που περιέχεται στο άρθρο 5 της Σύμβασης και μια πιο σοβαρή παραβίαση αυτού. Εναπόκειταν στις αρχές να λογοδοτήσουν για την τύχη αυτών. Έτσι λοιπόν, το άρθρο 5 έπρεπε να θεωρηθεί ότι επέβαλλε στις αρχές να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για τη διασφάλιση από τον κίνδυνο της εξαφάνισης και να προβούν σε έγκαιρη και αποτελεσματική έρευνα όταν έγινε καταγγελία ότι ένα πρόσωπο είχε τεθεί υπό κράτηση και έκτοτε δεν το είχε δει κανείς.

Του άρθρου 8 της Σύμβασης λόγω του εκτοπισμού των Ελληνοκύπριων από τα σπίτια τους, της παρεμπόδισης της επιστροφής τους σε αυτά λόγω της εισβολής της Τουρκίας στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, ως άμεση συνέπεια της στρατιωτικής δράσης της Τουρκίας, ενώ με το διαχωρισμό των οικογενειών που επέφεραν τα μέτρα της μετατόπισης παραβιάστηκε το δικαίωμα τους στην οικογενειακή ζωή όπως κατοχυρώνεται από το άρθρο 8. Η Τουρκία ενθάρρυνε και υποστήριξε ενεργά με την παρουσία του στρατού της εκεί την πολιτική της τουρκοκυπριακής διοίκησης να μην επιτρέψει την επιστροφή των Ελλήνων Κυπρίων προσφύγων στα σπίτια τους στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

Του άρθρου 13, λόγω μη κατοχύρωσης του δικαιώματος πραγματικής (αποτελεσματικής) προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής. Δεν παρέχονταν από τις τουρκικές και τουρκοκυπριακές αρχές στους Ελληνοκύπριους, που δεν κατοικούσαν στη Βόρεια Κύπρο, αποτελεσματικά ένδικα μέσα για να προσβάλουν την παραβίαση των δικαιωμάτων τους σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, δεδομένου ότι τα δικαιώματα αυτά παραβιάστηκαν ως αποτέλεσμα σταθερής διοικητικής πρακτικής εκ μέρους της κατέχουσας δύναμης Τουρκίας.

Του άρθρου 14 - σε συνδυασμό με όλα τα παραπάνω - διότι οι πράξεις που παραβίαζαν τη Σύμβαση στρέφονταν αποκλειστικά και μόνο κατά της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Διαπίστωσε ότι η Τουρκία δεν μπόρεσε να διασφαλίσει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των Ελληνοκύπριων που ορίζονταν στα εν λόγω άρθρα, χωρίς διακρίσεις λόγω της εθνοτικής καταγωγής, φυλής και θρησκείας, όπως απαιτούνταν από το άρθρο 14 της Σύμβασης, παραβιάζοντάς το.

Του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου λόγω στέρξης της πρόσβασης, χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας των Ελλήνων Κυπρίων στα κατεχόμενα, από την Τουρκία, εδάφη. Τα τουρκικά στρατεύματα κατέλαβαν σπίτια και γη ελληνοκύπριων εκτοπισμένων, ενώ επιδόθηκαν σε εκτεταμένες λεηλασίες περιουσιών και ληστείες. Η ΕΕΔΑ έκρινε ότι η Τουρκία ήταν υπεύθυνη για τις καταγγελλόμενες παραβιάσεις, ενώ η σύσταση του ψευδοκράτους δεν έσβησε τη διεθνή ευθύνη της. Στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, αφού οι «απαλλοτριώσεις» των ακίνητων περιουσιακών στοιχείων, κυριότητας των Ελλήνων Κυπρίων, δεν είχαν καμία ισχύ και οι ιδιοκτήτες των περιουσιακών αυτών στοιχείων εμποδίζονταν να απολαύσουν την ιδιοκτησία τους.

Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στις 20 Ιανουαρίου 1979, υιοθέτησε το ψήφισμα DH (79) 1, σχετικά με τις προαναφερθείσες δύο προσφυγές, με το οποίο δήλωνε πως η διαρκής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο μπορούσε να επιτευχθεί αποτελεσματικά με την επαναφορά της ειρήνης και εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο κοινότητες και ότι μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών μπορούσε να επιλυθεί η διένεξη. Στόχος της Επιτροπής ήταν να ωθήσει τα μέρη να ξεκινήσουν πάλι τις διαπραγματεύσεις υπό την επίβλεψη του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών.

3^η ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ (No 8007/77)

Η παρούσα προσφυγή αφορούσε τη συνεχιζόμενη τουρκική δραστηριότητα σε βάρος των Ελλήνων Κυπρίων από τις 18 Μαΐου 1976 και έπειτα, όταν η ΕΕΔΑ περάτωσε την έρευνά της σχετικά με τις δύο προηγούμενες προσφυγές της Κύπρου κατά της Τουρκίας.

Επί του παραδεκτού

Η εναγόμενη Κυβέρνηση ζήτησε από την ΕΕΔΑ να κηρύξει την προσφυγή απαράδεκτη για τους ίδιους λόγους στους οποίους αναφέρθηκε στις δύο προηγούμενες διακρατικές προσφυγές, συν του ότι η προσφυγή ήταν

ουσιαστικά ίδια με τις δύο προηγούμενες, διότι ασχολούνταν με τις ίδιες καταγγελλόμενες πράξεις και γεγονότα, τα οποία καλύφθηκαν με την προηγούμενη έκθεση της Επιτροπής. Ενώ υποστήριξε ότι το ψήφισμα DH (79) 1 της Επιτροπής Υπουργών σχετικά με τις προσφυγές υπ' αριθ. 6870/74 και 6950/75 θα έπρεπε να θεωρηθεί ως μια απόφαση που έθετε τέλος στην εξέταση της υπόθεσης Κύπρου κατά Τουρκίας. Γι' αυτό το λόγο και δε θα συμμετάσχει στη διαδικασία επί της ουσίας.

Η προσφεύγουσα κυβέρνηση προέβη στις ίδιες παρατηρήσεις με τις δύο προηγούμενες προσφυγές της κατά της Τουρκίας ενώπιον της Επιτροπής.

Το σκεπτικό της ΕΕΔΑ

Στην έκθεσή της, της 10^{ης} Ιουλίου 1978, σχετικά με το παραδεκτό της προσφυγής, η Επιτροπή κατέληξε στα ίδια συμπεράσματα με την προηγούμενη απόφασή της, της 10^{ης} Ιουλίου 1976 όσον αφορά στις ενστάσεις της Τουρκίας. Έκρινε ότι η προσφυγή δεν θα μπορούσε να κηρυχθεί απαράδεκτη, επειδή ήταν ίδια με τις προηγούμενες υπ' αρ. 6780/74 και 6950/75, διαπιστώνοντας ότι δεν εξουσιοδοτούνταν δυνάμει της Σύμβασης βάσει του άρθρου 24 να κηρύξει απαράδεκτη την προσφυγή που κατατέθηκε από υψηλό συμβαλλόμενο μέρος για τον λόγο ότι ήταν ουσιαστικά η ίδια με μια προηγούμενη διακρατική προσφυγή. Ενώ αποφάσισε ότι το ψήφισμα DH (79) 1 της Επιτροπής Υπουργών σχετικά με τις προσφυγές υπ' αριθ. 6870/74 και 6950/75 δεν θα μπορούσε με κανένα τρόπο να την εμποδίσει να συνεχίσει την εξέταση της παρούσας.

Σχετικά με την απουσία ένδικων μέσων, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι τα διορθωτικά μέτρα που υποδεικνύονταν από την εναγόμενη κυβέρνηση δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν κατάλληλα και επαρκή για τους σκοπούς της υπό κρίση προσφυγής, πράγμα που σήμαινε ότι δεν ήταν απαραίτητο να εξαντληθούν.

Επί της ουσίας

Ισχυρισμοί

Η προσφεύγουσα κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι, από τις 18 Μαΐου 1976, όταν η Επιτροπή περάτωσε την έρευνά της στις δύο πρώτες διακρατικές προσφυγές της Κύπρου κατά της Τουρκίας, αυτή εξακολουθούσε να διαπράττει παραβάσεις των άρθρων 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 13 και 17 της Σύμβασης, καθώς και των άρθρων 1 και 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου και το άρθρο 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα άρθρα.

Οι παραβάσεις που καταγγέλλονταν με την προσφυγή περιγράφονταν ως:

- Κράτηση ή δολοφονία περίπου 2.000 αγνοούμενων Ελληνοκύπριων.
- Εκτοπισμός ατόμων από τα σπίτια και τη γη τους. Άρνηση να επιτρέψει την επιστροφή σε πάνω από 170.000 πρόσφυγες και έξωση των Ελλήνων Κυπρίων από τις κατεχόμενες περιοχές.
- Διαχωρισμός των οικογενειών.
- Ληλασίες και ληστείες των περιουσιακών στοιχείων που ανήκαν σε Ελληνοκύπριους.
- Κατάσχεση, ιδιοποίηση, εκμετάλλευση, κατοχή, διανομή και καταστροφή των κινητών και ακινήτων των Ελληνοκυπρίων.

Η εναγόμενη κυβέρνηση, από την πλευρά της, διαμαρτυρόμενη για την εκ νέου απόρριψη των ενστάσεων της επί του παραδεκτού της τρίτης διακρατικής προσφυγής, δεν συμμετείχε στη διαδικασία επί της ουσίας.

Το σκεπτικό της ΕΕΔΑ

Κρίθηκε από την Επιτροπή ότι η Τουρκία είχε παραβιάσει το άρθρο 5 της Σύμβασης λόγω της παράνομης κράτησης προσώπων που αγνοούνταν. Με βάση τα πραγματικά αποδεικτικά στοιχεία που έδειχναν ότι τρεις Έλληνες Κύπριοι κρατούνταν από την εναγόμενη κυβέρνηση και τις επαρκείς ενδείξεις σε αόριστο αριθμό άλλων αγνοούμενων προσώπων που κρατούνταν μετά το κλείσιμο των προηγούμενων ερευνών της Επιτροπής, υπήρχε τεκμήριο της ευθύνης της εναγόμενης κυβέρνησης για την τύχη των προσώπων αυτών, τα

οποία βρίσκονταν υπό τη δικαιοδοσία της. Για εννέα χρόνια η εναγόμενη Κυβέρνηση είχε αποτύχει να λογοδοτήσει για την τύχη τους.

Επίσης, η Επιτροπή έκρινε ότι η Τουρκία είχε παραβιάσει το άρθρο 8 της Σύμβασης όσον αφορά στη μετατόπιση Ελληνοκύπριων. Μάλιστα το ότι εξακολουθούσε να εμποδίζει, δεδομένης της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας κατά μήκος της "πράσινης γραμμής" που χώριζε τη Βόρεια Κύπρο από το νότιο έδαφος της, την επιστροφή στα βόρεια σε πάνω από 170.000 Ελληνοκύπριους είχε ως αποτέλεσμα το διαχωρισμό των οικογενειών. Η άρνηση, λοιπόν, της εναγόμενης Κυβέρνησης να επιτρέψει την επιστροφή των Ελλήνων Κυπρίων στις περιουσίες τους και στα μέλη των οικογενειών τους στο βορρά συνιστούσε επιβαρυντικό παράγοντα και αποτελούσε συνεχή παραβίαση του Άρθρου 8.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της Επιτροπής, η Τουρκία παραβίασε το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Η Επιτροπή είχε διαπιστώσει ότι οι Τουρκοκύπριοι και οι Τούρκοι είχαν καταλάβει σπίτια και γη που ανήκαν σε ελληνοκύπριους εκτοπισμένους στην κατεχόμενη βόρεια Κύπρο, προβαίνοντας σε λεηλασίες, ληστείες και καταστροφή περιουσιών. Η νομοθεσία της εναγομένης κυβέρνησης που ρύθμιζε τη διανομή της περιουσίας στο βορρά σε Τουρκοκύπριους και Τούρκους και ο περαιτέρω εκτοπισμός των Ελλήνων Κυπρίων από το βορρά στο νότο (δεν αμφισβητήθηκαν από την εναγόμενη Κυβέρνηση), παγιοποίησε την προηγούμενη κατοχή της ακίνητης περιουσίας και τη λήψη των κινητών περιουσιακών στοιχείων, κατά παράβαση του άρθρου αυτού.

Όσον αφορά στις διακρίσεις σε βάρος Ελληνοκύπριων, η Επιτροπή επανέλαβε τα πορίσματά της στην έκθεσή της σχετικά με τις δυο προηγούμενες προσφυγές.

Συμπεράσματα

Οι προσφυγές που υπέβαλλε η Κυπριακή Δημοκρατία κατά της Τουρκίας ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), κρίθηκαν ως παραδεκτές, εξετάστηκαν από την Επιτροπή, η οποία ως ημι-δικαιοδοτικό όργανο συνέταξε την έκθεσή της, αλλά δεν παραπέμφθηκαν περαιτέρω, στο ΕΔΔΑ, για την έκδοση δικαστικής απόφασης.

Έτσι, λοιπόν, οι συνεκδικασθείσες προσφυγές 6780/74 και 6950/75 και η προσφυγή 8007/77 της Κύπρου κατά της Τουρκίας, οδήγησαν στις αντίστοιχες, επιβαρυντικές για την Τουρκία, εκθέσεις της ΕΕΔΑ, η οποία διαπίστωσε σωρεία παραβιάσεων άρθρων της ΕΣΔΑ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην έκθεσή της, της 10ης Ιουλίου 1976, επιρρίπτει ευθύνες στην Τουρκία για την εκδίωξη των Ελληνοκυπρίων από τη Βόρεια Κύπρο, για την άρνησή της να επιτρέψει την επιστροφή τους στα σπίτια τους και για την καταστροφή των περιουσιών τους, κρίνοντάς την ένοχη για παραβίαση έξι άρθρων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η Επιτροπή έκρινε ότι η Δημοκρατία της Κύπρου ήταν η μόνη νόμιμη κυβέρνηση στο νησί, όπως άλλωστε αναγνωριζόταν διεθνώς κι από τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Ενώ τα εσωτερικά ένδικα μέσα κρίνονταν ανεπαρκή και αναποτελεσματικά.

Για πρώτη φορά όμως έγινε λόγος για εισβολή και κατοχή εκ μέρους της Τουρκίας του βόρειου τμήματος της Κύπρου, η οποία είχε επεκτείνει τη δικαιοδοσία της εκεί λόγω της παρουσίας των ενόπλων δυνάμεών της στο νησί. Αναγνωρίστηκε λοιπόν η ευθύνη της κατέχουσας δύναμης Τουρκίας για τα πεπραγμένα στο βορρά από τη στιγμή της εισβολής και έπειτα, κάτι που η διεθνής πολιτική κοινότητα απέφευγε από την πρώτη κιόλας ημέρα της εισβολής.

Ακολούθως, επελήφθη σχετικώς η Επιτροπή Υπουργών (Επιτροπή), η οποία είχε τη δυνατότητα να υιοθετεί κυρώσεις και μέτρα εις βάρος ενός κράτους που παραβίαζε τη Συνθήκη, εκδίδοντας αντίστοιχα τα ψηφίσματα *DH (79)1* και *DH (92)12*, τα οποία, όπως ήταν αναμενόμενο, ως εκ της πολιτικής φύσης του οργάνου που τα εξέδωσε, δεν εισέφεραν τίποτα το νεότερο, αρκούμενα σε προτροπές προς τα μέρη, προκειμένου αυτά να προβούν σε διακοινοτικές συζητήσεις.

Μάλιστα και μετά από την έκθεση της ΕΕΔΑ το 1983, δεν ελήφθη κανένα αποτελεσματικό μέτρο εκ μέρους της Τουρκίας για να παύσουν οι διαπιστωθείσες παραβιάσεις. Αντιθέτως προχώρησε την ίδια χρονιά στην ανακήρυξη της αυτοαποκαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου».

Ουσιαστικά οι προσφυγές αποτέλεσαν και ένα μοχλό πίεση, που τελικά δεν αξιοποιήθηκε διεθνώς.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Μετά το 1990

Κυρίαρχο στοιχείο μετά το 1990 ήταν η αναγνώριση της δικαιοδοσίας του ΕΔΔΑ (και της ΕΕΔΑ μετά το 1987) από την Τουρκία ως προς την εξέταση των ατομικών προσφυγών, η οποία άνοιξε το δρόμο για την αποκατάσταση των χαμένων εξαιτίας της εισβολής περιουσιακών στοιχείων των Ελληνοκύπριων.

Ανάμεσα σε άλλους λόγους που οδήγησαν στη αναγνώριση, ήταν εμφανές ότι η Τουρκία επιθυμούσε να αποφύγει την ευθύνη η οποία θα της αποδιδόταν για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο, καθώς ήδη είχαν εκδοθεί εναντίον της Τουρκίας τρεις εκθέσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στις οποίες διαπιστωνόταν η ευθύνη της για μαζικές και συστηματικές παραβιάσεις μίας πληθώρας προστατευόμενων από τη Σύμβαση δικαιωμάτων.

Το σύστημα ήταν ακόμη διττό: πρώτα επιλαμβάνονταν μιας προσφυγής η ΕΕΔΑ και μετά κατά τα οριζόμενα έκρινε το ΕΔΔΑ.

Η δεκαετία του '90 χαρακτηριζόταν από την εισροή ατομικών προσφυγών ενώπιον της ΕΕΔΑ και του ΕΔΔΑ. Οι ατομικές προσφυγές χωρίζονται σε εκείνες που ζητούν αποζημίωση λόγω απώλειας του δικαιώματος στην περιουσία και σε εκείνες που αιτούνται αποζημίωση για ηθική βλάβη λόγω στέρησης της πρόσβασης, χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας.

Ενώ οι διακρατικές προσφυγές είναι ευρύτερες, αναφερόμενες σε παραβιάσεις όχι μόνο σχετικά με τα δικαιώματα των Ελληνοκύπριων αλλά και στα ζητήματα της εισβολής, της καταπάτησης εδάφους και της παράνομης κατοχής, αντιθέτως οι ατομικές προσφυγές είναι πιο συγκεκριμένες. Αφορούν περισσότερο θιγόμενα συγκεκριμένα δικαιώματα. Έχουν ως αφετηρία το γεγονός της τουρκικής εισβολής στο βόρειο τμήμα του νησιού, αφορούν όμως αιτήματα καταδίκης της Τουρκίας για παραβιάσεις του δικαιώματος των

εκτοπισμένων Ελληνοκύπριων στην περιουσία τους, στην ιδιωτική και οικογενειακή τους ζωή.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι θα έπρεπε να αναγνωρισθεί προβάδισμα στην εξέταση των ατομικών προσφυγών, δεδομένου ότι χρονικά προηγήθηκε η εξέταση της υπόθεσης *Λοϊζίδου κατά Τουρκίας*. Αποτελεί την πρώτη προσφυγή που εισήχθη στο ΕΔΔΑ, κατόπιν έκθεσης της Επιτροπής, η οποία αποτελούσε υποχρεωτικό στάδιο εξέτασης πριν από την εισαγωγή μιας υπόθεσης στο Δικαστήριο και που καταργήθηκε με το 11^ο Πρωτόκολλο.

Είναι αληθές ότι προηγήθηκε της υπόθεσης *Λοϊζίδου* αριθμός αντιστοίχου περιεχομένου ατομικών προσφυγών Κυπρίων κατά της Τουρκίας. Όμως, μέχρι τον Ιανουάριο του 1987, η Τουρκική Δημοκρατία δεν είχε αναγνωρίσει το δικαίωμα ατομικής προσφυγής στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ακόμα και όταν το αναγνώρισε, με επιφύλαξη που έθεσε (ότι η αναγνώριση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής εκτεινόταν μόνο στους ισχυρισμούς που αφορούσαν σε πράξεις ή παραλείψεις δημοσίων τουρκικών αρχών που έλαβαν χώρα εντός της τουρκικής επικράτειας στην οποία εφαρμόζεται το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Τουρκίας) επιχείρησε να αποκλείσει το ενδεχόμενο υποβολής ατομικών προσφυγών εις βάρος της από Ελληνοκύπριους ή ακόμα και Τουρκοκύπριους.

Στην υπόθεση *Χρυσόστομος-Παπαχρυσόστομου κατά Τουρκίας*, που συνεκδικάσθηκε ως προς το παραδεκτό με την υπόθεση *Λοϊζίδου*, η Επιτροπή έκρινε ότι η προαναφερθείσα επιφύλαξη της τουρκικής Κυβέρνησης, ως προς την αναγνώριση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής, αντιτίθετο στο αντικείμενο και το σκοπό της ΕΣΔΑ και ως εκ τούτου την απέρριψε, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την κατάθεση ατομικών προσφυγών για το Κυπριακό. Δυστυχώς, όμως, πέρα από αυτή την πολύ θετική πτυχή στην υπόθεση *Χρυσόστομος-Παπαχρυσόστομου*, η γνώμη που εξέφρασε η Επιτροπή με την έκθεση που εξέδωσε μεταγενέστερα, περιείχε ιδιαίτερα δυσμενείς θέσεις για την ελληνοκυπριακή πλευρά.

Συγκεκριμένα, ο Αρχιμανδρίτης κατήγγειλε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης επειδή εντολοδόχοι του τουρκικού κράτους, στα πλαίσια πορείας-διαμαρτυρίας Ελληνοκύπριων στην νεκρή ζώνη με αίτημα την επιστροφή τους στην κατεχόμενη πατρίδα τους, του τράβηξαν τα γένια, πράξη

απαράδεκτη διότι ως άνθρωπος του θεού απολάμβανε υψηλού σεβασμού. Όμως η ΕΕΔΑ έκρινε πως για να στοιχειοθετηθεί παράβαση του άρθρου 3 θα έπρεπε να λάβει χώρα σωματική βλάβη του προσφεύγοντος που θα μπορούσε να οδηγήσει σε σοβαρή απειλή της σωματικής ακεραιότητας ακόμη και της ζωής του. Τα γεγονότα όπως τα περιέγραφε ο προσφεύγων και ειδικότερα το τράβηγμα των γενιών, δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και, κατά συνέπεια δεν συνιστούσαν παράβαση του εν λόγω άρθρου.

Η ΕΕΔΑ, λοιπόν, απέρριψε σχεδόν όλες τις καταγγελίες των προσφευγόντων (πλην μίας αναφορικά με τη χρήση παράνομης βίας από τις τουρκοκυπριακές «αρχές»), ενώ απέφυγε να τοποθετηθεί σχετικά με το νόμιμο της παρουσίας τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Κύπρο, μη προβαίνοντας, ουσιαστικά, στην επιβεβαίωση της διακηρυγμένης από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών θέσης, σχετικά με το «άνομο και ανυπόστατο» της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου». Έκρινε ότι η σύλληψη και κράτηση των προσφευγόντων, στην περίπτωση του Χρυσοστόμου-Παπαχρυσοστόμου κατά Τουρκίας ήταν νόμιμη. Η Επιτροπή και στη συνέχεια η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης είχαν αναγνωρίσει ως έγκυρους τους σχετικούς νόμους της «ΤΔΒΚ».

Η υπόθεση *Λοϊζίδου* προχώρησε ένα βήμα πιο πέρα. Η προσφυγή κρίθηκε από την ΕΕΔΑ μερικώς παραδεκτή. Δεδομένου όμως ότι η προσφεύγουσα κατήγγειλε συνεχιζόμενη παραβίαση του δικαιώματός της στην ειρηνική απόλαυση της περιουσίας της, παραβίαση, δηλαδή, εκτεινόμενη χρονικά πέραν των έξι μηνών από την αναγνώριση από την Τουρκία της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, στις 22 Ιανουαρίου 1990, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο ΕΔΔΑ για να κριθεί στην ουσία της. Για πρώτη φορά διεθνές δικαιοδοτικό όργανο κλήθηκε να αποφανθεί επί υποθέσεως θιγούσας με έμμεσο αλλά ουσιαστικό τρόπο για το Κυπριακό ζήτημα.

Η απόφαση του Δικαστηρίου επί της ουσίας, πέραν της προφανούς νομικής της αξίας, διέθετε και μια σημαντική εξωνομική διάσταση [βλ. τη διαφωνούσα γνώμη του Δικαστή Bernhardt στην οποία προσχώρησε και ο Δικαστής Lopes Rocha (*Λοϊζίδου κ. Τουρκίας*, 18/12/1996, απόφαση του ΕΔΔΑ), στην οποία επισημαίνεται ότι «η απόφαση του Δικαστηρίου δεν αφορά στην πραγματικότητα μόνο

στην κα Λοϊζίδου, αλλά σε χιλιάδες ή εκατοντάδες χιλιάδες Ελληνοκυπρίων οι οποίοι έχουν (ή είχαν) περιουσία στη βόρειο Κύπρο»].

Δόθηκε ουσιαστικά το «πράσινο φως» σε κάθε Κύπριο που αποστερήθηκε της απόλαυσης της ιδιοκτησίας του, από το 1974 και εντεύθεν, να διεκδικήσει αποζημίωση για την παράνομη απαγόρευση ειρηνικής απόλαυσής της. Ως αποτέλεσμα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στην υπόθεση Λοϊζίδου, το Στρασβούργο άρχισε να γίνεται αποδέκτης μεγάλου αριθμού ατομικών προσφυγών, προερχόμενων από Κύπριους πολίτες των οποίων το βασικό αίτημα ήταν η καταδίκη της Τουρκίας για τον «εκπατρισμό» τους από το βόρειο τμήμα του νησιού, την αδυναμία απόλαυσης των περιουσιών τους και σε ορισμένες περιπτώσεις και την απώλεια των περιουσιακών τους στοιχείων. Με πρόχειρες εκτιμήσεις, μέχρι και τα μέσα του 2004, εκκρεμούσαν ενώπιον του ΕΕΔΑ περί τις 700 υποθέσεις Κυπρίων πολιτών κατά της Τουρκίας.

ΛΟΙΖΙΔΟΥ κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ (No 15318/89)

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

Η κ. Λοϊζίδου κατέθεσε την προσφυγή της (αρ. 15318/89) πρώτα, όπως προέβλεπε το τότε ισχύον σύστημα, ενώπιον της ΕΕΔΑ στις 22 Ιουλίου 1989. Κατήγγειλε ότι η σύλληψη και κράτηση της από τις τουρκικές αρχές συνιστούσαν παραβιάσεις των άρθρων 3, 5 και 8 της Σύμβασης. Επίσης κατήγγειλε ότι η άρνηση πρόσβασης στην περιουσία της αποτελούσε συνεχή παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου (P1-1).

Στις 4 Μαρτίου 1991, η Επιτροπή έκρινε παραδεκτές τις καταγγελίες της προσφεύγουσας στο μέτρο που θέτουν ζητήματα βάσει των άρθρων 3, 5 και 8 όσον αφορά στη σύλληψη και κράτηση της, και του άρθρου 8 και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου σχετικά με τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις του δικαιώματος πρόσβασης στο ακίνητο της, που φερόταν να έλαβε χώρα μετά τις 29 Ιανουαρίου 1987. Η καταγγελία της στο πλαίσιο των δύο τελευταίων διατάξεων (άρθρο 8, P1-1) για συνεχή παραβίαση των

δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της, πριν από τις 29 Ιανουαρίου 1987 κηρύχθηκε απαράδεκτη.

Στην έκθεσή της, της 8ης Ιουλίου 1993 εξέφρασε την άποψη ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3, του άρθρου 8 όσον αφορά στην ιδιωτική ζωή της προσφεύγουσας, του άρθρου 5, του άρθρου 8 όσον αφορά στην κατοικία αυτής και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Επί του παραδεκτού

Η Τουρκία υπέβαλε πέντε προδικαστικές ενστάσεις, δύο σχετιζόμενες με το ζήτημα της δικαιοδοσίας:

1. Σχετικά με το *locus standi* της Κυπριακής Δημοκρατίας, αμφισβητώντας τη δυνατότητά της να εκπροσωπεί το σύνολο του κυπριακού λαού.
2. Η Τουρκία υποστήριξε ότι στερείτο δικαιοδοσίας επί του κυπριακού εδάφους και ότι υπόλογη για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο συγκεκριμένο τμήμα της Κύπρου, ήταν η «Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου». Επομένως η προσφυγή θα έπρεπε να στραφεί κατά αυτής κι όχι της Τουρκίας, μιας και τα πραγματικά περιστατικά στα οποία αναφέρονταν η προσφεύγουσα δεν αφορούσαν σε πράξεις και παραλείψεις της, αλλά σε πράξεις και παραλείψεις της «ΤΔΒΚ», ως ανεξάρτητο κράτος και ότι ο ρόλος της ενώπιον του ΕΔΔΑ περιοριζόταν σε αυτόν του *amicus curiae*, από τη στιγμή που η «ΤΔΒΚ» δεν ήταν διάδικος στη διαδικασία.

Το βασικό επιχείρημα της Τουρκίας ήταν ότι η παρουσία στρατιωτικών δυνάμεών της στην Κύπρο δεν ισοδυναμούσε με τη δικαιοδοσία της στο έδαφος του βόρειου τμήματός της και δεν ήταν τίποτα περισσότερο από ότι θα ήταν η παρουσία ενόπλων δυνάμεων μιας χώρας που σταθμεύουν σε μια Τρίτη χώρα. Υποστήριξε ότι οι ένοπλες δυνάμεις της δεν ασκούσαν συνολικό έλεγχο στις διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στο βορρά και στο νότο, αλλά μοιράζονταν τον έλεγχο με τις αρχές της «ΤΔΒΚ» κι ασκούσαν έλεγχο στο

όνομά της αφού η τελευταία δε διέθετε ικανές δυνάμεις για να ανταποκριθεί στις ανάγκες της παραμεθόριας περιοχής.

3. Όσον αφορά στην αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ (*ratio loci*), η Τουρκία ισχυρίστηκε ότι στις Διακηρύξεις της υπό τα άρθρα 25 και 46 (Υποχρεωτική ισχύς και εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων από τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη) της Σύμβασης δεν αποδέχθηκε τη δικαιοδοσία της Επιτροπής ή του Δικαστηρίου να εξετάζουν ενδεχόμενες παραβιάσεις που τυχόν έλαβαν χώρα εκτός των συνόρων της. Η ίδια, όταν αποδέχθηκε την υποχρεωτική αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ, όσον αφορά στην εκδίκαση των ατομικών προσφυγών, όπως ίσχυε με το παλαιό, το προ του 11^{ου} Πρωτοκόλλου, σύστημα, είχε εξαιρέσει από την εδαφική εφαρμογή τις περιοχές που δεν ενέπιπταν στα όρια εφαρμογής του Συντάγματός της.

4. Σχετικά με τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου *ratio temporis*. Σύμφωνα με τη τουρκική κυβέρνηση, η προσφεύγουσα είχε χάσει οριστικά την ιδιοκτησία της γης πολύ πριν από την κρίσιμη ημερομηνία της 22ας Ιανουαρίου 1990, δηλαδή το αργότερο μέχρι τις 7 Μαΐου 1985. Περαιτέρω, σύμφωνα με την εναγόμενη κυβέρνηση, το Δικαστήριο ασχολήθηκε με την παρούσα υπόθεση για μια πράξη που προηγήθηκε της αποδοχής εκ μέρους της τουρκικής κυβέρνησης της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 46 της Σύμβασης. Έτσι, λοιπόν, το ΕΔΔΑ δεν είχε *ratione temporis* δικαιοδοσία να εξετάσει τις καταγγελίες της προσφεύγουσας.

Η προσφεύγουσα και η Κυπριακή Δημοκρατία

Κατά την άποψή τους, όλα τα όργανα εφαρμογής της Σύμβασης απολάμβαναν διεθνή δικαιοδοσία αναδρομικά από την στιγμή της κύρωσης αυτής, εκτός αν είχε υπάρξει ρητή και σαφή διατύπωση σχετικά με το *ratione temporis* περιορισμό της δικαιοδοσίας, κάτι το οποίο δεν ήταν ξεκάθαρο στη διακήρυξη της Τουρκίας σχετικά με την αποδοχή της δικαιοδοσίας του ΕΔΔΑ.

Η προσφεύγουσα υποστήριξε πως το γεγονός ότι της είχε απαγορευθεί η πρόσβαση στην περιουσία της συνεχώς από το 1974, με συνέπεια να χάσει κάθε έλεγχο αυτής, αποτελούσε συνεχή παραβίαση των δικαιωμάτων της. Τόνισε επίσης ότι οι κανόνες του διεθνούς δικαίου έπρεπε να λαμβάνονταν υπόψη κατά την ερμηνεία της Σύμβασης και υποστήριξε ότι το Σύνταγμα του 1985 της «ΤΔΒΚ» ήταν - όπως αναγνωρίστηκε από τη διεθνή κοινότητα -

άκυρο βάσει του διεθνούς δικαίου, επειδή δημιουργήθηκε εξαιτίας της παράνομης χρήσης βίας από την Τουρκία. Ένας δεύτερος λόγος ήταν ότι η πολιτική των τουρκικών αρχών βασιζόταν σε φυλετικές διακρίσεις, κατά παράβαση του άρθρου 14 της Σύμβασης και του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Συνεπώς, καμία νομιμοποίηση δεν θα έπρεπε να δοθεί στις διατάξεις δήμευσης του Συντάγματος του 1985.

Σύμφωνα, τώρα με την κυβέρνηση της Κύπρου, η άρνηση της ειρηνικής απόλαυσης της παρουσίας των Ελλήνων Κυπρίων στην κατεχόμενη περιοχή συνιστούσε μία συστηματική και συνεχή διαδικασία. Αρνήθηκε, όμως, ότι η διαδικασία αυτή είχε οδηγήσει σε απώλεια της κυριότητας.

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Σχετικά με το *locus standi* της Κυπριακής Δημοκρατίας, το Δικαστήριο εδώ αρκέστηκε στο να υπενθυμίσει ότι το ζήτημα αυτό είχε λυθεί τόσο με τη σταθερή πρακτική του Συμβουλίου της Ευρώπης όσο και με τις εκθέσεις της Επιτροπής στις προηγηθείσες διακρατικές προσφυγές της Κύπρου κατά της Τουρκίας.

Ως προς τη δεύτερη προδικαστική ένσταση της Τουρκίας, λαμβάνοντας υπ' όψη το αντικείμενο και το σκοπό της Σύμβασης, η ευθύνη ενός Συμβαλλόμενου Μέρους μπορούσε επίσης να προκύψει, όταν ως συνέπεια στρατιωτικής ενέργειας – είτε νόμιμης, είτε παράνομης – (το Μέρος) είχε τον αποτελεσματικό έλεγχο μίας περιοχής εκτός των κρατικών συνόρων του. Μάλιστα το ζήτημα της ευθύνης συνάδει με το θεσμό της κατοχής υπό το Διεθνές Δίκαιο. Η υποχρέωση να εξασφαλίσει, εντός μίας τέτοιας περιοχής, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονταν από τη Σύμβαση, πήγαζε από την ίδια την ύπαρξη ενός τέτοιου ελέγχου είτε αυτός ασκούνταν άμεσα, είτε μέσω των ένοπλων του δυνάμεων, είτε μέσω μίας υποτελούς τοπικής διοίκησης.

Ήταν προφανές από το μεγάλο αριθμό των στρατευμάτων που ασχολούνταν με ενεργό καθήκοντα στα κατεχόμενα ότι ο τουρκικός στρατός ασκούσε αποτελεσματικό συνολικό έλεγχο, μετά την εισβολή στη Βόρεια Κύπρο, σε αυτό το μέρος του νησιού. Ο έλεγχος αυτός συνεπαγόταν την ευθύνη της Τουρκίας για τις πολιτικές και τις δράσεις των αρχών της «ΤΔΒΚ».

Εκείνοι που επηρεάζονταν από αυτές τις πολιτικές ή δράσεις ενέπιπταν στη «δικαιοδοσία» της Τουρκίας για τους σκοπούς του άρθρου 1 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι ορθά η προσφυγή εστρέφετο εναντίον της Τουρκίας. Για να φτάσει στο αποτέλεσμα αυτό έκρινε ότι η Διεθνής Κοινότητα δεν θεωρούσε την «ΤΔΒΚ» κράτος δυνάμει του Διεθνούς Δικαίου και η Κυπριακή Δημοκρατία παρέμενε η μόνη νόμιμη Κυβέρνηση της Κύπρου, η οποία δεσμευόταν να σεβαστεί τα διεθνή πρότυπα στον τομέα της Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Δικαιωμάτων των Μειονοτήτων.

Για το εύρημα αυτό το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τα ψηφίσματα 541(1983) και 550 (1984) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, τα οποία διακήρυσσαν την ίδρυση της «ΤΔΒΚ» ως νομικά άκυρη και αναγνώρισαν ότι η Δημοκρατία της Κύπρου παρέμενε η μόνη νόμιμη κυβέρνηση του νησιού, καλώντας τα κράτη να μην αναγνωρίσουν κανένα άλλο κράτος στη νήσο. Το Δικαστήριο επικαλέστηκε επίσης τη στάση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, που καταδίκασε την ανακήρυξη της «ΤΔΒΚ». Σημείωσε, ωστόσο, ότι το διεθνές δίκαιο αναγνώριζε τη νομιμότητα ορισμένων νομικών ρυθμίσεων και συναλλαγών του καθεστώτος σε μια τέτοια κατάσταση, για παράδειγμα όσον αφορά στην καταχώριση των γεννήσεων, θανάτων και γάμων, οι επιπτώσεις των οποίων μπορούσαν να αγνοηθούν μόνο σε βάρος των κατοίκων της περιοχής.

Με αυτό το δεδομένο το Δικαστήριο δεν μπορούσε να προσδώσει νομική ισχύ για τους σκοπούς της Σύμβασης σε πρόνοιες όπως το άρθρο 159 του Συντάγματος της «ΤΔΒΚ», το οποίο επικαλούνταν η τουρκική κυβέρνηση.

Όσον αφορά στην επιφύλαξη της Τουρκίας σχετικά με την *ratio loci* αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ, την άποψη αυτή απέρριψε διαρρήδην το Δικαστήριο με βάση την αρχή της αποτελεσματικότητας, κρίνοντας ότι η άρνηση πρόσβασης στην περιουσία της προσφεύγουσας και η συνακόλουθη απώλεια του ελέγχου αυτού ενέπιπτε στο πεδίο «δικαιοδοσίας» της Τουρκίας κατά την έννοια του άρθρου 1 και ως εκ τούτου μπορούσε να καταλογιστεί σε αυτήν. Απέρριψε, λοιπόν, το επιχείρημα της Τουρκίας ότι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δεν τύχαινε εφαρμογής στο κατεχόμενο από την

Τουρκία βόρειο τμήμα του νησιού, μιας και η εισβολή έγινε προτού η Άγκυρα επικυρώσει την Σύμβαση.

Να σημειωθεί ότι η Τουρκία δεν είχε αναγνωρίσει τη δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ πριν από το 1990. Ως αποτέλεσμα, η δικαιοδοσία του επεκτεινόταν μόνο στον ισχυρισμό της Λοϊζίδου για συνεχή παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της από τις 22 Γενάρη του 1990, η ημερομηνία κατά την οποία η Τουρκία αποδέχθηκε τη δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ.

Το Δικαστήριο στην απόφασή του παρατήρησε ότι η υπόθεση από την αρχή της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής στρέφονταν κατά της Τουρκίας με την ιδιότητά της ως «Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους». Το Δικαστήριο τόνισε ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία και με βάση την αρχή της εξω-εδαφικής εφαρμογής των διατάξεων της ΕΣΔΑ και το θεσμό της κατοχής, η έννοια της "δικαιοδοσίας", δυνάμει του άρθρου 1 της Σύμβασης δεν περιοριζόταν στο εθνικό έδαφος των συμβαλλομένων κρατών. Η ευθύνη των συμβαλλομένων κρατών να συμμετέχουν με πράξεις και παραλείψεις των αρχών τους παρήγαγαν αποτελέσματα και εκτός της επικράτειάς τους.

Επίσης το Δικαστήριο έκρινε, ότι οι διατάξεις που περιείχαν εδαφικούς περιορισμούς στις τουρκικές Διακηρύξεις ήταν άκυρες, χωρίς όμως η ακυρότητά τους αυτή να επηρεάζει την εγκυρότητα της αποδοχής της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου από την Τουρκία.

Σχετικά με τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου *ratio temporis*. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η παρούσα υπόθεση αφορούσε καταγγελίες για παραβιάσεις διαρκούς φύσεως. Η κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου χρονολογούνταν από το 1974 ως και τη στιγμή που οι γυναίκες του σωματείου (ανάμεσα σε αυτές και η κ. Λοϊζίδου) προσπάθησαν να σπάσουν τον κλοιό των τουρκικών αρχών για να μεταβούν στην περιουσία τους.

Η προσφεύγουσα εξακολουθούσε να θεωρείται ότι ήταν ο νόμιμος ιδιοκτήτης της περιουσίας της στα κατεχόμενα και ότι δεν είχε χάσει τον τίτλο ιδιοκτησίας της, ως αποτέλεσμα του άρθρου 159 του Συντάγματος του 1985 της «ΤΔΒΚ». Στο πλαίσιο αυτό το Δικαστήριο δεν μπορούσε να αποδώσει νομική ισχύ για τους σκοπούς της Σύμβασης σε διατάξεις όπως το άρθρο 159 του Συντάγματος, την οποία η τουρκική κυβέρνηση επικαλούνταν για την αναγκαστική απαλλοτρίωση των ακινήτων στη Βόρεια Κύπρο μετά το 1974,

ισχυριζόμενη ότι η απώλεια των περιουσιών οφειλόταν στο Σύνταγμα της «ΤΔΒΚ» κι όχι σε δική της πρόνοια.

Το Δικαστήριο αντιπαρήλθε, κατ' εφαρμογή της αρχής της αποτελεσματικότητας, την προϋπόθεση της προηγούμενης εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων, διαπιστώνοντας την έλλειψη πρόσφορων και αποτελεσματικών ενδίκων μέσων και προχώρησε στην οριστική εκδίκαση και ικανοποίηση της προσφεύγουσας για να μην εμποδίσει την εφαρμογή της ΕΣΔΑ.

Επί της ουσίας

Η προσφεύγουσα, Κύπρια υπήκοος, ισχυρίστηκε ότι ήταν ιδιοκτήτρια οικοπέδων γης στην Κερύνεια και ότι εμποδιζόταν από το 1974 από τις τουρκικές δυνάμεις, οι οποίες ασκούσαν συνολικό έλεγχο της περιοχής με περισσότερο από 30.000 προσωπικό να σταθμεύει στα κατεχόμενα, να επιστρέψει στην Κερύνεια και στην «ειρηνική απόλαυση» της περιουσίας της.

Καταγγέλλει λοιπόν η προσφεύγουσα μια συνεχή και αδικαιολόγητη παρέμβαση στο δικαίωμά της στην ειρηνική απόλαυση της περιουσίας της κατά παράβαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου καθώς και συνεχιζόμενη παραβίαση του δικαιώματος σεβασμού της κατοικίας της, δυνάμει του άρθρου 8 της Σύμβασης, διότι πριν την εισβολή, αν και δεν κατοικούσε στην Κερύνεια, είχε ξεκινήσει εργασίες ανέγερσης σπιτιού σε ένα από τα οικόπεδά της.

Η τουρκική κυβέρνηση ισχυρίστηκε, *inter alia*, ότι η ιδιοκτησία της προσφεύγουσας είχε ανεπιστρεπτί απαλλοτριωθεί δυνάμει του άρθρου 159 του Συντάγματος (07/05/1985) της «ΤΔΒΚ», πριν από την δήλωση της Τουρκίας στις 22 Ιανουαρίου 1990 που αποδεχόταν την δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό οι εγκαταλελειμμένες περιουσίες στο κατεχόμενο τμήμα περιέρχονταν στην κυριότητα της «ΤΔΒΚ».

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Έκρινε ότι υπήρχε μια συνεχιζόμενη παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Σύμφωνα με το Δικαστήριο η προσφεύγουσα παρέμενε η νόμιμος ιδιοκτήτης της εν λόγω γης, αλλά από τα γεγονότα του

1974, της είχε απαγορευθεί η πρόσβαση στη γη της, είχε χάσει κάθε έλεγχο, καθώς και όλες τις δυνατότητες να χρησιμοποιεί και να απολαύσει την περιουσία της. Η συνεχής άρνηση της πρόσβασης έπρεπε να θεωρηθεί ως επέμβαση στα δικαιώματά της, καταδικάζοντας την Τουρκία. Έκρινε ότι η ίδια ήταν υπεύθυνη για τις καταγγελλόμενες παραβιάσεις, ότι η σύσταση του ψευδοκράτους δεν ήρε τη διεθνή ευθύνη της και ότι στοιχειοθετούνταν παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, αφού οι «απαλλοτριώσεις» των ακινήτων περιουσιακών στοιχείων κυριότητας των Κυπρίων δεν είχαν καμία ισχύ και οι ιδιοκτήτες των περιουσιακών αυτών στοιχείων εμποδίζονταν να απολαύσουν την ιδιοκτησία τους. Δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει την πλήρη άρνηση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της προσφεύγουσας το ότι αυτά αποτελούσαν αντικείμενο των διακοινοτικών συνομιλιών, ούτε η ανάγκη για μεταστέγαση των Τουρκοκύπριων στα χρόνια που ακολούθησαν την τουρκική επέμβαση στο νησί το 1974.

Ως προς το ζήτημα της παραβίασης του άρθρου 8 της Σύμβασης το Δικαστήριο αποφάνθηκε αρνητικά. Η προσφεύγουσα δεν είχε πλέον τη κατοικία της στην εν λόγω γη, αλλά στην Λευκωσία, ενώ η έννοια της «κατοικίας» στο άρθρο 8 δεν μπορούσε να επεκταθεί για να περιλάβει οικόπεδο στο οποίο σχεδίαζε η προσφεύγουσα να χτίσει σπίτι. Ούτε μπορούσε ο όρος να ερμηνευθεί για να καλύψει μια περιοχή ενός κράτους όπου η προσφεύγουσα είχε μεγαλώσει και όπου η οικογένειά της είχε τις ρίζες της, αλλά όπου δεν ζούσε πλέον.

Εν τέλει, το Δικαστήριο διέταξε την Τουρκία να καταβάλει στην κ. Λοϊζίδου αποζημίωση ύψους 1,5 εκατ. δολαρίων για το χρονικό διάστημα που της αποστέρησε την περιουσία της, αρνούμενη σε αυτή την πλήρη πρόσβαση, καθώς και την ειρηνική απόλαυση της περιουσίας της στην Κερύνεια. Η αποζημίωση αυτή επιδικάστηκε με βάση τη συνεχιζόμενη παραβίαση από την 22η Ιανουαρίου, 1990. Δεν δόθηκε αποζημίωση για τις παραβιάσεις που συνέβησαν πριν από την ημερομηνία αυτή.

Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της Τουρκίας ότι τα θέματα των αποζημιώσεων και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας θα μπορούσαν να διευθετηθούν μόνο μέσω των δικαιοδικών διαπραγματεύσεων και ότι η

επιδίκαση δίκαιης ικανοποίησης στο πλαίσιο της Σύμβασης θα εμπόδιζε μια διευθέτηση.

DJAVIT AN κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ (No 20652/92)

Η υπόθεση αυτή έχει δυο σκέλη: Ο Djavit An προσέφυγε πρώτα κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπου η ΕΕΔΑ απέρριψε την προσφυγή διότι η Κυπριακή Δημοκρατία δεν είχε ευθύνη για τη μη μετάβαση του στη Νότια Κύπρο. Ακολούθως προσέφυγε κατά της Τουρκίας.

Επί του παραδεκτού

Η Τουρκία υποστήριξε, για ακόμα μια φορά, ότι το Δικαστήριο στερούνταν δικαιοδοσίας, ενώ αμφισβήτησε την ευθύνη της βάσει της Σύμβασης για τις καταγγελίες που αναφέρονταν στην προσφυγή και υποστήριξε ότι αυτή καταλογίζονταν αποκλειστικά στην «ΤΔΒΚ», ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, στο οποίο ανήκε ο έλεγχος και η καθημερινή διοίκηση των καθορισμένων σημείων διέλευσης και η έκδοση αδειών.

Το Δικαστήριο απέρριψε την εν λόγω ένσταση, υπενθυμίζοντας τα πορίσματά του στην υπόθεση Λοϊζίδου και στην 4^η Διακρατική. Τα καταγγελλθέντα στην περίπτωση αυτή ενέπιπταν στη «δικαιοδοσία» της Τουρκίας που συνεπαγόταν την ευθύνη της δυνάμει της Σύμβασης και υπενθύμισε ότι τα κράτη που είχαν επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα θα μπορούσαν να θεωρηθούν υπεύθυνα για πράξεις και παραλείψεις των αρχών τους που παρήγαγαν αποτελέσματα εκτός της επικράτειάς τους, όταν ασκούν αποτελεσματικό έλεγχο μιας περιοχής. Για το ΕΔΔΑ, η «ΤΔΒΚ» ήταν ανύπαρκτη.

Ηγέρθη επίσης προδικαστική ένσταση σχετικά με τη μη εξάντληση των εγχώριων θεραπειών από τον προσφεύγοντα. Σε σχέση με αυτό το σημείο, το Δικαστήριο ακολούθησε τη συλλογιστική της απόφασης στην 4^η διακρατική προσφυγή της Κύπρου εναντίον της Τουρκίας ότι τα δικαστήρια στις κατεχόμενες περιοχές θα μπορούσαν να θεωρηθούν έγκυρα για τους σκοπούς της Σύμβασης. Αλλά έκρινε ότι επειδή δεν υπήρχε δικαστικός έλεγχος αναφορικά με αποφάσεις χορήγησης άδειας διέλευσης στις ελεύθερες

περιοχές της Κύπρου, δεν θα μπορούσε να ευδοκιμήσει η σχετική ένσταση της Τουρκίας.

Επί της ουσίας

Ο Αχμέτ Djavit An, Κύπριος υπήκοος τουρκικής καταγωγής, κατήγγειλε ότι αδυνατούσε να πάρει άδεια από τις τουρκικές και τουρκοκυπριακές αρχές για να επισκεφθεί τη «νεκρή ζώνη» ή το νότιο τμήμα του νησιού προκειμένου να συμμετάσχει σε διάφορες από αυτές τις δικαιοδικές συναντήσεις, που σκοπό είχαν την ανάπτυξη και σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ ατόμων των δύο κοινοτήτων.

Σύμφωνα με τις τουρκικές αρχές αυτό γινόταν "για λόγους ασφαλείας προς το δημόσιο συμφέρον και γιατί [ο προσφεύγων] έκανε προπαγάνδα εναντίον του κράτους".

Ο προσφεύγων υπέβαλε τον ισχυρισμό ότι η συστηματική άρνηση του κατοχικού καθεστώτος να του παράσχει άδεια μετάβασης στις ελεύθερες περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας για τους σκοπούς αυτών των συναντήσεων, παραβίαζε τα δικαιώματά του υπό τα άρθρα 10, 11 και 13 της Σύμβασης.

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Το Δικαστήριο έκρινε ότι όλες οι συναντήσεις, στις οποίες ο προσφεύγων επιθυμούσε να παρευρεθεί σχεδιάστηκαν για να προωθήσουν το διάλογο και την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων μεταξύ των Τουρκοκυπρίων που ζούσαν στο βορρά και των Ελληνοκύπριων που ζούσαν στο νότο, με την ελπίδα της εξασφάλισης της ειρήνης στο νησί. Η άρνηση χορήγησης των αδειών αυτών στον προσφεύγοντα ουσιαστικά απέκλεισε τη συμμετοχή του στις δικαιοδικές συναντήσεις, εμποδίζοντάς τον να συναθροιστεί ειρηνικά με άτομα και από τις δύο κοινότητες. Πράγματι, δεν υπήρχε κανένας νόμος που να ρυθμίζει την έκδοση αδειών σε Τουρκοκύπριους που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο προκειμένου να περάσουν την «πράσινη γραμμή» προς τη Νότια Κύπρο και ο τρόπος με τον οποίο οι περιορισμοί επιβλήθηκαν στην άσκηση της ελευθερίας του συνέρχεσθε του προσφεύγοντος δεν ήταν αιτιολογημένη ως «προβλεπόμενη από το νόμο». Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε

στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση των δικαιωμάτων του προσφεύγοντος στην ελευθερία του συνέρχεσθε και ως εκ τούτου, του άρθρου 11 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της τουρκικής κυβέρνησης ότι οι εγχώριες θεραπείες δεν είχαν εξαντληθεί, διαπιστώνοντας ότι η εναγόμενη κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι κάποιο από τα διορθωτικά μέτρα που είχε προτείνει θα παρείχε ικανοποίηση με οποιονδήποτε τρόπο στον προσφεύγοντα και στη θεωρία και στη πράξη, αλλά ούτε κατοχύρωσε το δικαίωμα πραγματικής (αποτελεσματικής) προσφυγής των Ελληνοκύπριων ενώπιον των αρχών της «ΤΔΒΚ». Δεν υπάρχει επομένως, υποχρέωση εξάντλησης όταν τα ένδικα μέσα είναι ακατάλληλα ή αναποτελεσματικά, κάτι που κρίνεται σε κάθε περίπτωση χωριστά.

Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι, επειδή η τουρκική κυβέρνηση απέτυχε να αποδείξει ότι κάποιο από τα διαθέσιμα εγχώρια ένδικα μέσα θα μπορούσε να είναι αποτελεσματικό, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 λόγω της ανυπαρξίας αποτελεσματικών διορθωτικών μέτρων στην «ΤΔΒΚ» σε σχέση με παραβιάσεις της Σύμβασης.

Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα 15.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 4.715 ευρώ για έξοδα και δαπάνες, μιας και ο προσφεύγων είχε υποφέρει σημαντικά ως άμεσο αποτέλεσμα της μακροχρόνιας προσπάθειάς του να ασκήσει τα δικαιώματά του στην ελευθερία της έκφρασης και του συνέρχεσθε στο πλαίσιο της αναζήτησης της ειρήνης στη Κύπρο μέσω μιας συμφωνίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Η υιοθέτηση και η εφαρμογή του 11^{ου} Πρωτοκόλλου

Όπως προαναφέρθηκε, η αποδοχή εκ μέρους της Τουρκίας της αρμοδιότητας του ΕΔΔΑ, το 1990, άνοιξε το δρόμο για την άσκηση ατομικών προσφυγών εκ μέρους Ελληνοκύπριων κατά της Τουρκίας. Τότε όμως και πριν την έναρξη της ισχύος του 11^{ου} Πρωτοκόλλου (01/11/1998, υιοθετήθηκε όμως το 1994), δεν παρεχόταν η δυνατότητα στον πολίτη να έχει άμεση πρόσβαση στο Δικαστήριο. Θα έπρεπε να ασκήσει προσφυγή στην Επιτροπή

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την κατ' ουσία εξέταση της υπόθεσης. Η έκθεση της Επιτροπής μεταβιβαζόταν ακολούθως στην Επιτροπή Υπουργών, η οποία είτε επόπτευε την εκτέλεση της από τα μέρη, είτε παρέπεμπε τη υπόθεση στο ΕΔΔΑ αν έκρινε ότι χρήζει περαιτέρω διευκρίνισης. Μάλιστα τα ίδια τα διάδικα μέρη είχαν το δικαίωμα να ζητήσουν να εκδικαστεί η υπόθεση και από το Δικαστήριο, όπως και έγινε στην υπόθεση Λοϊζίδου.

Το 11^ο Πρωτόκολλο συγχώνευσε την Επιτροπή με το ΕΔΔΑ, αυξάνοντας το μέγεθος του, και επέτρεψε στους πολίτες να φέρουν τις υποθέσεις τους σε αυτό απευθείας. Πλέον η δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ επεκτεινόταν σε όλα τα ζητήματα που αφορούσαν την ερμηνεία και την εφαρμογή της ΕΣΔΑ και των Πρωτοκόλλων, ανοίγοντας ολοκληρωτικά τον δρόμο στην απευθείας ατομική προσφυγή, ένα επίτευγμα μοναδικό, που καθιστά την Ευρώπη ίσως το πιο ανεπτυγμένο σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου ανά τον κόσμο.

Στόχος με το Ενιαίο Δικαστήριο ήταν η απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών, παράλληλα με την ενδυνάμωση του δικαστικού χαρακτήρα του συστήματος προστασίας, ενώ αποσκοπούσε στον εξορθολογισμό του μηχανισμού για την εφαρμογή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που διασφαλιζόνταν από τη Σύμβαση.

Η Επιτροπή Υπουργών δεν είχε πλέον αρμοδιότητα να ασχοληθεί με την ουσία των υποθέσεων, ενώ διατηρούσε σημαντικό ρόλο για τη διασφάλιση ότι οι κυβερνήσεις συμμορφώνονταν με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου.

**ΙΣΑΑΚ κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ (NO 44587/98) ΚΑΙ ΣΟΛΩΜΟΣ ΣΟΛΩΜΟΥ Κ.Α.
κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ (NO 36832/97)**

Επί του παραδεκτού

Η εναγόμενη κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι προσφεύγοντες στην υπόθεση Ισαάκ είχαν παραλείψει να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα όπως απαιτούνταν από το άρθρο 35 της Σύμβασης, καθώς δεν είχαν προσφύγει στις τοπικές θεραπείες στο πλαίσιο του δικαστικού και διοικητικού

συστήματος της «ΤΔΒΚ». Τα μέτρα αυτά ήταν αποτελεσματικά, προσιτά και ικανά να παρέχουν επανόρθωση για τις καταγγελίες τους.

Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει τα πορίσματά του στην 4^η διακρατική προσφυγή, σύμφωνα με τα οποία για τους σκοπούς του άρθρου 35 § 1, ένδικα μέσα διαθέσιμα στην «ΤΔΒΚ» μπορούσαν να θεωρηθούν ως «εσωτερικά ένδικα μέσα» του εναγόμενου Κράτους και το ζήτημα της αποτελεσματικότητάς τους έπρεπε να εξετάζεται υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις όπου προέκυπτε. Ωστόσο, το συμπέρασμα αυτό δεν έπρεπε να θεωρηθεί σε καμία περίπτωση ότι θέτει σε αμφιβολία την άποψη της διεθνούς κοινότητας σχετικά με την ίδρυση της «ΤΔΒΚ» ή το γεγονός ότι η κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Κύπρου παρέμενε η μόνη νόμιμη κυβέρνηση της νήσου.

Όμως, η εναγόμενη κυβέρνηση παρέλειψε να υποδείξει στους προσφεύγοντες τα διαθέσιμα ένδικα μέσα, ενώ η έρευνα σχετικά με τις συνθήκες θανάτου του Ισαάκ δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Επομένως, όλα τα παραπάνω δημιούργησαν ένα πέπλο αμφισβήτησης σχετικά με την αποτελεσματικότητα της φερόμενης έρευνας και έτσι οι προσφεύγοντες δεν ήταν υποχρεωμένοι να αναμένουν την εξέλιξη αυτής πριν προσφύγουν στο Δικαστήριο, το οποίο απέρριψε την εν λόγω ένσταση της Τουρκίας.

Επί της ουσίας

Ισαάκ κατά Τουρκίας

Στις 11 Αυγούστου 1996, ο Αναστάσιος Ισαάκ συμμετείχε σε μια ελληνοκυπριακή διαδήλωση που οργάνωσε η Ομοσπονδία Μοτοσικλετιστών Κύπρου (CMF) για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στην τουρκική κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου. Η διαμαρτυρία έλαβε χώρα σε διάφορα σημεία κατά μήκος της νεκρής ζώνης των Ηνωμένων Εθνών ανατολικά της Λευκωσίας.

Οι προσφεύγοντες, καθώς και η κυβέρνηση της Κύπρου, ισχυρίστηκαν ότι κατά τη διάρκεια της διαδήλωσης ο Ισαάκ κλωτσήθηκε και ξυλοκοπήθηκε μέχρι θανάτου από Τούρκους και Τουρκοκύπριους αστυνομικούς και αντι-διαδηλωτές. Η τουρκική κυβέρνηση, από την πλευρά της, ισχυρίστηκε ότι ο κ. Ισαάκ πέθανε ως αποτέλεσμα των αψιμαχιών μεταξύ Ελληνοκύπριων και Τουρκοκυπρίων διαδηλωτών.

Βασιζόμενοι στα άρθρα 2 (δικαίωμα στη ζωή), 8 (δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 14 (απαγόρευση των διακρίσεων), όλοι οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι ο συγγενής τους τραυματίστηκε θανάσιμα από εντολοδόχους της τουρκικής κυβέρνησης και ότι οι τουρκικές αρχές απέτυχαν να διενεργήσουν έρευνα σχετικά με τα επεισόδια.

Σολωμός Σολωμού κατά Τουρκίας

Στις 14 Αυγούστου 1996 ο Σολωμός Σολωμού, έχοντας παρακολουθήσει την κηδεία του Τάσου Ισαάκ, εισήλθε στη νεκρή ζώνη με άλλους διαδηλωτές κοντά στο σημείο της δολοφονίας και, σε ένδειξη διαμαρτυρίας, ανέβηκε σ' ένα κοντάρι που έφερε την τουρκική σημαία. Τότε πυροβολήθηκε θανάσιμα από δύο άνδρες με τουρκική στολή και από ένα άλλο άτομο με πολιτικά ρούχα που βρισκόταν στην πλατφόρμα του τουρκικού παρατηρητήριου. Αντίθετα, η τουρκική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο κ. Σολωμού υπήρξε θύμα διασταυρούμενων πυρών που ξέσπασαν όταν η ελληνοκυπριακή διαδήλωση εξελίχθηκε σε εξέγερση.

Οι προσφεύγοντες επικαλέστηκαν παραβιάσεις του άρθρου 1 (υποχρέωση στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) και 3 (απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης) της ΕΣΔΑ.

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Το Δικαστήριο υπενθύμισε, και στις δύο αποφάσεις του σε σχέση με τις εν λόγω προσφυγές, ότι στην 4^η διακρατική προσφυγή διαπίστωσε ότι το εναγόμενο κράτος ασκούσε αποτελεσματικό και συνολικό έλεγχο στη Βόρεια Κύπρο, ενώ ευθυνόταν όχι μόνο για τις πράξεις των στρατιωτών του αλλά και για αυτές των αρχών της «ΤΔΒΚ», οι οποίες επιβίωναν χάρη στην έντονη τουρκική στρατιωτική παρουσία στα κατεχόμενα.

Άλλωστε, σύμφωνα με τα πορίσματά του στην υπόθεση Λοϊζίδου, η δικαιοδοσία ενός συμβαλλόμενου κράτους επεκτεινόταν και εκτός της επικράτειας του όταν λόγω στρατιωτικής δράσης ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο σε περιοχή που βρισκόταν εκτός των συνόρων του. Εκεί είχε την υποχρέωση να διασφαλίζει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων που υπάγονταν σε αυτόν τον έλεγχο, είτε η εξουσία αυτή ασκούσαν άμεσα είτε

μέσω μιας υποτελούς διοίκησης. Οποιαδήποτε παραβίαση των ως άνω δικαιωμάτων γεννούσε ευθύνη του συμβαλλόμενου κράτους υπό τη Σύμβαση.

Σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, το Δικαστήριο διαπίστωσε την ευθύνη της Τουρκίας, όσον αφορά στις δολοφονίες του Τάσου Ισαάκ και Σολωμού Σολωμού. Η Τουρκία παραβίασε το άρθρο 2 της Σύμβασης, διότι ο θάνατος τους προήλθε από τη χρήση βίας του τουρκικού ή τουρκοκυπριακού στρατιωτικού προσωπικού και ότι η χρήση βίας δεν ήταν δικαιολογημένη, κατά παράβαση του άρθρου αυτού. Μάλιστα ο κ. Σολωμού βρισκόταν σε έδαφος της «ΤΔΒΚ» όταν πυροβολήθηκε. Τα εν λόγω πρόσωπα εισήλθαν υπό την εξουσία και τον έλεγχο, και επομένως εντός της δικαιοδοσίας, του εναγόμενου κράτους, γεγονός που θεμελιώνει την ευθύνη της Τουρκίας για την προστασία των δικαιωμάτων τους.

Το Δικαστήριο δεν μπόρεσε να δεχθεί τις εκδοχές της τουρκικής κυβέρνησης σχετικά με τα γεγονότα. Επισήμανε ότι αυτές αντικρούστηκαν από καταθέσεις μαρτύρων και το φωτογραφικό υλικό που υπήρχε και ότι δεν είχε κανένα λόγο να αμφιβάλλει για την ανεξαρτησία και την αξιοπιστία τους.

Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι οι δολοφονίες του κ. Ισαάκ και ο κ. Σολωμού δεν έγιναν προς υπεράσπιση "οποιοδήποτε πρόσωπου από παράνομη βία". Και οι δύο ήταν άοπλοι και δεν είχαν επιτεθεί σε κανέναν, ενώ ήταν φανερό ότι δεν θα μπορούσαν να έχουν ξεφύγει από τον έλεγχο των δυνάμεων ασφαλείας.

Συμπεράσματα

Στην υπόθεση Λοιζίδου, το ΕΔΔΑ ευθυγραμμίστηκε πλήρως με τα πορίσματα της ΕΕΔΑ σχετικά με το *locus standi* της Κυπριακής Δημοκρατίας, τη δικαιοδοσία και ευθύνη της Τουρκίας και την έλλειψη πρόσφορων εσωτερικών ένδικων μέσων. Η *ratione loci* επιφύλαξη της Τουρκίας απορρίφθηκε με βάση την αρχή της αποτελεσματικότητας.

Το πολιτικό κέρδος από την υπόθεση αυτή ήταν ότι το ΕΔΔΑ - όπως και η ΕΕΔΑ - δέχθηκε ότι το καθεστώς της αυτοαποκαλούμενης «ΤΔΒΚ» αποτελούσε το πολιτικό αποτέλεσμα εισβολής και κατοχής εκ μέρους της Τουρκίας. Δηλαδή, διαπίστωσαν την κατοχή και απέδωσαν την ευθύνη στην Τουρκία.

Μάλιστα αυτή η στάση του ΕΔΔΑ να θεωρεί ότι την ευθύνη για τα όσα συμβαίνουν στα κατεχόμενα δεν είχε η «ΤΔΒΚ» αλλά η κατέχουσα Τουρκία συνάδει με την απαγόρευση της απόσχισης από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Εάν το ΕΔΔΑ δεν είχε ακολουθήσει την στάση αυτή, θα είχε αφήσει την ΕΣΔΑ αναποτελεσματική έναντι ενός μεγάλου αριθμού Ελληνοκυπρίων που απώλεσαν την ιδιοκτησία ή στερήθηκαν την πρόσβαση ή τη χρήση των περιουσιακών τους στοιχείων από το 1974, εξαιτίας της εισβολής και μετέπειτα αδιάκοπης κατοχής της Τουρκίας.

Σχετικά με την έννοια της εξω-εδαφικής εφαρμογής το ΕΔΔΑ έγγραψε νομολογία. Εξίσου έκρινε την τουρκοκυπριακή οντότητα ως ανυπόστατη ακόμη κι αν ασκούσε διοίκηση, επειδή επρόκειτο για κατοχικό καθεστώς που κρίθηκε άκυρο. Έτσι τα όργανα αυτής δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ως έχοντα υπόσταση για να εκπληρωθεί ο όρος της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων. Το ΕΔΔΑ στήριξε την ευθύνη της Τουρκίας στην αρχή της εξω-εδαφικής εφαρμογής των διατάξεων της ΕΣΔΑ και στο θεσμό της κατοχής, αρχής γενομένης από τον Ιούλιο του 1974.

Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η περίπτωση της Λοϊζίδου αποτελούσε παραβίαση της γενικής αρχής σεβασμού της περιουσίας και όχι στέρηση της περιουσίας ή έλεγχο χρήσης, παραμένοντας πιστό στη θέση του ότι στέρηση περιουσίας υπήρχε μόνον όταν ο προσφεύγων στερούνταν της κυριότητας του συγκεκριμένου περιουσιακού αντικειμένου. Επομένως, κατέληξε το Δικαστήριο, η προσφεύγουσα παρέμενε κυρία της περιουσίας της, ανεξάρτητα από το καθεστώς κατοχής που επικρατούσε στο βόρειο τμήμα του νησιού. Άλλωστε η κ. Λοϊζίδου επικαλέστηκε το δικαίωμα της περιουσίας και ιδιοκτησίας της μόνο όσον αφορά στην πρόσβαση και απόλαυση αυτής. Γι' αυτό και επιδικάστηκε αποζημίωση για ηθική βλάβη.

Δημιουργήθηκε έτσι στην ελληνοκυπριακή πλευρά μια ευφορία, διότι η απόφαση αυτή του ΕΔΔΑ ανέδειξε τη δυνατότητα και τη προοπτική ότι τα ατομικά δικαιώματα στα κατεχόμενα θα αποκαθίστανταν μαζί με τη νομιμότητα στο νησί, παρακάμπτοντας τη πολιτική διάσταση του προβλήματος.

Το δικαίωμα των εκτοπισμένων ιδιοκτητών στις περιουσίες τους, επαναβεβαιώθηκε στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Δεκέμβριος 2005) σχετικά με την προσφυγή της Μύρας Ξενίδη–

Αρέστη κατά Τουρκίας, και έκτοτε έχει επανειλημμένα επιβεβαιωθεί σε αρκετές υποθέσεις που τέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου από Ελληνοκύπριους νόμιμους ιδιοκτήτες περιουσιών στα κατεχόμενα, κατά της Τουρκίας.

Παρά την θετική δικαστική απόφαση, η Τουρκία απέτυχε επί μια πενταετία να προβεί στην εκτέλεση αυτής, αγνοώντας τρία ενδιάμεσα ψηφίσματα από την Επιτροπή των Υπουργών. Τελικά η Τουρκία συμμορφώθηκε τον Δεκέμβριο του 2003, λόγω της απειλής της μομφής από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τις συνέπειες που θα είχε η μη συμμόρφωση σχετικά με την αίτηση της για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ενόψει της ομοσπονδιακής επίλυσης.

Με την καθυστερημένη συμμόρφωσή της με την εν λόγω απόφαση, η Τουρκία αποδέχθηκε την ευθύνη της για τη συνεχιζόμενη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των Ελληνοκυπρίων, που ήταν αποτέλεσμα της εισβολής και κατοχής του 37% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Επίσης στις υποθέσεις Djavit An (πριν το 1998), Ισαάκ και Σολωμού, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε την ευθύνη της Τουρκίας για τα καταγγελλθέντα, καθώς και την αδυναμία της να προσφέρει στη διάθεση των προσφευγόντων τα κατάλληλα ένδικα μέσα προς ικανοποίηση των αξιώσεών τους. Όλες αυτές οι υποθέσεις στερώνσαν την ευθύνη της Τουρκίας για κάθε παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρατηρείται λοιπόν μια σταθερά προς αυτή την κατεύθυνση από το Δικαστήριο να αναγνωρίζει την αποκλειστική ευθύνη της Τουρκίας στα κατεχόμενα αντί του αυτοαποκαλούμενου τουρκικού ομόσπονδου κρατιδίου στη Βόρεια Κύπρο.

Παράλληλα δε, είχαν υποβληθεί και περίπου 550 προσφυγές σχετικά με τις στερήσεις περιουσιών ελληνοκύπριων στα κατεχόμενα. Οι προσφυγές θα έμεναν σε εκκρεμότητα μέχρι την έκδοση απόφασης στην υπόθεση Λοϊζίδου, ενώ μετά έπεσαν σε άλλη λογική αυτήν της κρίσης περί εξάντλησης των εθνικών ένδικων μέσων. Παρεμβλήθηκε και η τέταρτη διακρατική προσφυγή το 2001, που έλυσε, όπως αναφέρεται παρακάτω, το ζήτημα αν η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας (ΕΑΠ) συνιστούσε, για το σκέλος

υπολογισμού και καθορισμού της αποζημίωσης, αποτελεσματικό εθνικό ένδικο μέσο σε κατεχόμενη περιοχή που είχε κηρυχθεί άκυρη και ανυπόστατη.

Όλα αυτά συνέπεσαν με την τάση που άρχισε να επικρατεί μετά την πολωνική υπόθεση Broniowski ότι εκδίδονταν πιλοτικές αποφάσεις, οδηγώντας τις προσφυγές να εξεταστούν υποχρεωτικά από εθνικά δικαστήρια εφαρμόζοντας αυτό που θα εφάρμοζε το ΕΔΔΑ. Η ΕΑΠ όμως ήταν τουρκικός θεσμός και η όλη συγκυρία αποδυνάμωσε το αρχικό επιχείρημα ότι όποιο ζήτημα αφορούσε σε Ελληνοκύπριο που στερήθηκε των δικαιωμάτων του θα εκδικαζόταν από το ΕΔΔΑ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΥΠΡΟΣ κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ

4^η ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ (25781/94)

Εκτός, όμως, από τις τρεις πρώτες διακρατικές προσφυγές της Κύπρου κατά της Τουρκίας, ιδιαίτερη σημασία αναγνωρίζεται στην τέταρτη και τελευταία εξ' αυτών (25781/94). Αυτή κατατέθηκε το 1994 και οδήγησε σε παραπομπή της υπόθεσης στο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Με τη σχετικά πρόσφατη απόφαση του, το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Τουρκία για σωρεία παραβιάσεων των ουσιαστικών διατάξεων της ΕΣΔΑ σε σχέση με τα δικαιώματα των αγνοουμένων, των εκτοπισθέντων, των εγκλωβισμένων στην περιοχή της Καρπασίας Ελληνοκύπριων, αλλά και σχετικά με το δικαίωμα σε χρηστή απονομή δικαιοσύνης (άρθρο 6 ΕΣΔΑ).

Επί του παραδεκτού ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η εναγόμενη Κυβέρνηση ήγειρε αρκετές αντιρρήσεις ως προς το παραδεκτό της παρούσης προσφυγής: (1) έλλειψη αρμοδιότητας και ευθύνης του εναγόμενου Κράτους σε σχέση με τις πράξεις για τις οποίες κατηγορούνταν, (2) ομοιότητας της παρούσας προσφυγής με τις προηγούμενες προσφυγές που εισήγαγε η ενάγουσα κυβέρνηση, (3) κατάχρηση της

διαδικασίας από την προσφεύγουσα κυβέρνηση, (4) ειδική συμφωνία μεταξύ των κυβερνήσεων να επιλύσουν τη διαφορά μέσα από άλλες διεθνείς διαδικασίες, (5) παράλειψη των ζημιωθέντων προσώπων να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα και (6) μη συμμόρφωση της ενάγουσας κυβέρνησης με τον εξάμηνο κανόνα.

Η εναγόμενη κυβέρνηση ισχυρίστηκε κατά τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής ότι η «ΤΔΒΚ» είχε ένα πλήρως αναπτυγμένο σύστημα ανεξάρτητων δικαστηρίων, τα οποία ήταν προσιτά σε κάθε άτομο.

Από την άλλη, η προσφεύγουσα κυβέρνηση υποστήριξε ότι, έχοντας υπόψη τη συνεχιζόμενη στρατιωτική κατοχή και το γεγονός ότι η «ΤΔΒΚ» ήταν μια υποτελής τοπική διοίκηση του εναγόμενου Κράτους, ήταν μη ρεαλιστικό να αναμένει κανείς ότι οι τοπικές διοικητικές ή δικαστικές αρχές θα μπορούσαν να εκδώσουν αποτελεσματικές αποφάσεις εναντίον προσώπων, ασκώντας την εξουσία με την υποστήριξη του στρατού κατοχής, προκειμένου να διορθώσει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττονταν στο πλαίσιο της τήρησης των γενικών πολιτικών του καθεστώτος στις κατεχόμενες περιοχές.

Η ΕΕΔΑ, στην απόφασή επί του παραδεκτού της προσφυγής, την 28η Ιουνίου 1996, απέρριψε τις ενστάσεις τρία και τέσσερα της εναγόμενης κυβέρνησης και αποφάσισε να επιφυλάξει για το στάδιο της κατ' ουσία εξέτασης της προσφυγής από το ΕΔΔΑ τα ζητήματα που τίθονταν στα υπόλοιπα σημεία.

Επί της ουσίας ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Οι καταγγελίες που εγείρονταν με την παρούσα προσφυγή είχαν τις ρίζες τους στην τουρκική εισβολή στην Βόρεια Κύπρο τον Ιούλιο του 1974 και στη συνεχιζόμενη από τότε διαίρεση της νήσου.

Σε σχέση με την κατάσταση αυτή, η Δημοκρατία της Κύπρου υποστήριξε ότι η Τουρκία συνέχιζε να παραβιάζει την ΕΣΔΑ στη Βόρεια Κύπρο ακόμα και μετά την υιοθέτηση των δύο προηγούμενων καταδικαστικών εκθέσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (της 10^{ης} Ιουλίου 1976 και της 4^{ης} Απριλίου 1983). Η πρώτη (6780/74) και η

δεύτερη προσφυγή (6950/75) αφορούσαν την τουρκική δραστηριότητα σε βάρος των Ελλήνων Κυπρίων κατά τη διάρκεια και μετά την εισβολή μέχρι και τις 18 Μαΐου 1976. Ηγέρθησαν ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία τις έκανε δεκτές, κρίνοντας πως το εναγόμενο κράτος, η Τουρκία, παραβίασε τα άρθρα 2,3,5,8,13 και 14 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Η τρίτη προσφυγή (8007/77) αφορούσε τη συνεχιζόμενη τουρκική δραστηριότητα σε βάρος των Ελλήνων Κυπρίων μετά την ως άνω ημερομηνία. Η Επιτροπή έκρινε πως το εναγόμενο κράτος παραβίασε τις υποχρεώσεις του που απέρρεαν από τα άρθρα 5 και 8 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

Με την παρούσα προσφυγή, η προσφεύγουσα κυβέρνηση ζήτησε από το Δικαστήριο να κηρύξει το εναγόμενο κράτος υπεύθυνο για τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις των άρθρων 1,2,3,4,5,6,8,9,10,11,13,14,17 και 18 Σύμβασης και των άρθρων 1 και 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, σχετικά με τα δικαιώματα των Ελληνοκύπριων αγνοουμένων και των συγγενών τους, των εγκλωβισμένων στη Βόρεια Κύπρο, της ιδιοκτησίας τους και των Τουρκοκύπριων και της κοινότητας των τσιγγάνων (άρθρα 3,5,6,8,10,11,13,14,1 και 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου) στο βόρειο τμήμα ως ζήτημα διοικητικής πρακτικής εκ μέρους του εναγόμενου κράτους.

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Στην 4η διακρατική προσφυγή Κύπρου κατά Τουρκίας το ΕΔΔΑ αποφάσισε, ότι η Τουρκία με την αρνητική της στάση για διεξαγωγή ουσιαστικής έρευνας για εξεύρεση των αγνοουμένων και γενικά η άρνησή της για αποτελεσματική και εποικοδομητική συνεργασία, παραβίαζε σωρεία άρθρων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθ. 2,3,5,6,8,9,10,13). Αναλυτικά:

Ως προς τα προκαταρκτικά ζητήματα.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι στην υπόθεση Λοϊζίδου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπεύθυνη για τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονταν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1950, στη Βόρεια Κύπρο ήταν η κατέχουσα Τουρκία, η οποία με την παρουσία της εκεί θεωρούνταν ότι προβαίνει στις καταγγελλόμενες ενέργειες δια των ενόπλων

δυνάμεών της, ενώ η «ΤΔΒΚ» ήταν μια υποτελής τοπική διοίκηση, που επιβίωνε χάρη στην κατοχή της Τουρκίας, η οποία είχε υποχρέωση για τη λήψη ατομικών και γενικών μέτρων προκειμένου να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του.

Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι για τους σκοπούς του πρώην άρθρου 26 (σημερινό άρθρο 35 § 1) της Σύμβασης, τα δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» μπορούσαν να θεωρηθούν ως "εσωτερικά ένδικα μέσα" της κατέχουσας δύναμης Τουρκίας, ότι πληρούσαν τις προϋποθέσεις του «ένδικου μέσου» όπως το αντιλαμβάνονταν η νομολογία του Στρασβούργου, μέσα στη λογική της εξάντλησης αυτών, προτού οι ενδιαφερόμενοι προσφύγουν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η αποτελεσματικότητα αυτών θα έπρεπε να εξετάζεται *ad hoc*, σε κάθε περίπτωση χωριστά, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων κάθε φορά συνθηκών. Για να θεωρηθεί επαρκής η θεραπεία θα έπρεπε να αποδειχθεί ότι παρείχε στα άτομα εύλογες προοπτικές επιτυχίας στην αποτροπή ή / και επανόρθωση των παραβιάσεων της Σύμβασης. Αυτό κρίθηκε για να αποφευχθεί στη Βόρεια Κύπρο «ένα κενό στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προστατεύονται από τη Σύμβαση».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, στην απόφαση του, ερμήνευσε *lato sensu* τη Γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην υπόθεση Ναμίμπια.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, στη συμβουλευτική γνώμη του για τη Ναμίμπια μετά από αίτημα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης δήλωσε τα εξής (1971 ICJ Reports, σ. 56, § 125):

«ότι η συνεχής παρουσία της Νότιας Αφρικής στη Ναμίμπια είναι παράνομη και ότι είναι υποχρεωμένη να αποσύρει τη διοίκησή της αμέσως από εκεί, διότι απέτυχε να προωθήσει την ευημερία και κοινωνική πρόοδο των κατοίκων της χώρας. Επίσης κηρύσσει την ακυρότητα όλων των επίσημων πράξεων και συναλλαγών του παράνομου αυτού καθεστώτος για λογαριασμό του ή για τη Ναμίμπια. Κρίνει όμως ότι, κατά παρέκκλιση του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας 276 (1970), η ακυρότητα αυτή και η μη αναγνώριση δεν θα έπρεπε επεκταθεί σε ρυθμίσεις της παράνομης διοίκησης που ευνοούσαν τον τοπικό πληθυσμό και παρείχαν εγγυήσεις για

μια ομαλή λειτουργία της τοπικής κοινωνίας, η οποία δεν είχε άλλη εξουσία στην οποία θα μπορούσε να στραφεί προκειμένου να εξυπηρετήσει τις τρέχουσες ανάγκες της, όπως για παράδειγμα σε πράξεις της Διοίκησης, δηλαδή την καταχώρηση των γεννήσεων, θανάτων και γάμων, οι επιπτώσεις της οποίας μπορούν να αγνοηθούν μόνο σε βάρος των κατοίκων της περιοχής. Η ζωή συνεχίζεται στο έδαφος για τους κατοίκους της. Η διαβίωση εκεί πρέπει να γίνεται ανεκτή και να προστατεύεται από τις *de facto* αρχές, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων τους. Το να υποστηριχθεί κάτι διαφορετικό θα ισοδυναμούσε με την απογύμνωση των δικαιωμάτων των κατοίκων της περιοχής. Σύμφωνα με το Διεθνές Δικαστήριο κάτι τέτοιο δεν παρέχει νομιμοποίηση στο *de facto* καθεστώς της Νοτίου Αφρικής».

Για το Δικαστήριο, το συμπέρασμα που συνάχθηκε ήταν ότι δεν μπορούσε να αγνοήσει τα δικαστικά όργανα που είχαν συσταθεί από την «ΤΔΒΚ» στο μέτρο που αφορούσε τις επίμαχες σχέσεις στην υπό κρίση υπόθεση. Ήταν προς το συμφέρον των κατοίκων της «ΤΔΒΚ», συμπεριλαμβανομένων των Ελλήνων Κυπρίων, να είναι σε θέση να ζητήσουν την προστασία των εν λόγω οργάνων. Και αν οι αρχές της «ΤΔΒΚ» δεν τα είχαν συστήσει, αυτό θα μπορούσε δικαίως να θεωρηθεί ότι αντιβαίνει στη Σύμβαση. Κατά συνέπεια, οι κάτοικοι της περιοχής απαιτούνταν να εξαντλήσουν τα ένδικα μέσα, εκτός αν η ανυπαρξία ή η αναποτελεσματικότητα τους μπορούσε να αποδειχθεί - ένα σημείο που έπρεπε να εξετάζεται για κάθε περίπτωση χωριστά.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο ισχυρισμός της προσφεύγουσας κυβέρνησης για τον παράνομο χαρακτήρα των δικαστηρίων της «ΤΔΒΚ» φαινόταν να αντικρούεται με τον ισχυρισμό της ίδιας κυβέρνησης ότι η Τουρκία ήταν υπεύθυνη για τις καταγγελλόμενες παραβιάσεις στη Βόρεια Κύπρο - ένας ισχυρισμός που είχε γίνει δεκτός από το Δικαστήριο. Εφόσον γινόταν δεκτό ότι ένα κράτος ήταν υπεύθυνο για τις πράξεις που συνέβησαν σε έδαφος παράνομα κατεχόμενο και διοικούμενο από αυτό, δεν γινόταν να αρνηθεί σε αυτό το κράτος τη δυνατότητα να προσπαθήσει να αποφύγει την ευθύνη αυτή, διορθώνοντας τα λάθη που μπορεί να καταλογιστούν σε αυτό από τα δικαστήριά του. Κάτι τέτοιο σε καμία περίπτωση δεν ισοδυναμούσε με έμμεση νομιμοποίηση ενός καθεστώτος το οποίο ήταν παράνομο βάσει του διεθνούς δικαίου.

Το Δικαστήριο απέρριψε τους ισχυρισμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας ότι οποιαδήποτε θεραπεία εκ μέρους της «ΤΔΒΚ» θα έπρεπε να κριθεί άκυρη. Ενώ έκρινε ότι κάτι τέτοιο δεν ισοδυναμούσε με αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το διεθνές δίκαιο αναγνώριζε τη νομιμότητα των νομικών ρυθμίσεων και των συναλλαγών σε μια τέτοια κατάσταση και ότι ο παράνομος χαρακτήρας της «ΤΔΒΚ» δεν θα εμπόδιζε το Δικαστήριο να εφαρμόσει την απαίτηση εξάντλησης που απέρρεε από τη Σύμβαση.

Ως προς την ουσία.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης λόγω της αποτυχίας των αρχών του εναγόμενου κράτους να προβούν σε αποτελεσματική έρευνα για την τύχη των Ελληνοκύπριων αγνοουμένων που είχαν εξαφανιστεί υπό απειλητικές για τη ζωή τους συνθήκες, δεδομένου ότι τα πραγματικά περιστατικά έλαβαν χώρα σε μια εποχή όπου η διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων συνοδεύτηκε από συλλήψεις και δολοφονίες σε μεγάλη κλίμακα.

Πολλά άτομα που τότε αγνοούνταν είχαν τεθεί υπό κράτηση από τουρκικές ή τουρκοκυπριακές δυνάμεις, σε συνθήκες υπό τις οποίες υπήρχε πραγματικός φόβος για την ζωή τους. Τα εν λόγω πρόσωπα υπάγονταν στη δικαιοδοσία της Τουρκίας δεδομένου ότι βρίσκονταν υπό τον πλήρη και άμεσο έλεγχο των τουρκικών αρχών, γεγονός που θεμελίωνε την ευθύνη της Τουρκίας για την προστασία των δικαιωμάτων τους.

Υπενθυμίζει εν προκειμένω ότι η υποχρέωση για την προστασία του δικαιώματος στη ζωή, δυνάμει του άρθρου 2 της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το γενικό καθήκον του κράτους σύμφωνα με το άρθρο 1, στην «ασφάλεια, για όλους όσους βρίσκονταν εντός της δικαιοδοσίας του, των δικαιωμάτων και ελευθεριών που ορίζονταν στη Σύμβαση», απαιτούσε εμμέσως ότι έπρεπε να υπάρχει κάποια μορφή αποτελεσματικής επίσημης έρευνας, όταν τα άτομα είχαν σκοτωθεί ως αποτέλεσμα της χρήσης βίας από τους εντολοδόχους του κράτους ή από μη κρατικούς παράγοντες.

Έκρινε όμως, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης βάσει της καταγγελλόμενης παραβίασης της ουσιαστικής υποχρέωσης των αρχών της «ΤΔΒΚ» να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την προστασία του

δικαιώματος στη ζωή των αγνοουμένων, οι οποίοι είχαν εξαφανιστεί σε απειλητικές για τη ζωή τους συνθήκες, μιας και τα στοιχεία ήταν ανεπαρκή για να αποδειχθεί η ευθύνη του κράτους για τον θάνατο οποιουδήποτε εκ των αγνοουμένων. Ενώ δεν υπήρξε παραβίαση ούτε λόγω της καταγγελλόμενης πρακτικής που απαγόρευε στους Έλληνες Κυπρίους και τους Μαρωνίτες που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο την πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες, αν και ίσως να υπήρξαν ελλείψεις σε μεμονωμένες περιπτώσεις.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι δεν υπήρχε καμία απόδειξη ότι κάποιος από τους αγνοούμενους είχε σκοτωθεί παράνομα.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι κατά την υπό εξέταση περίοδο υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης σε σχέση με τους συγγενείς των Ελληνοκύπριων αγνοουμένων, λόγω της αποτυχίας των αρχών του εναγόμενου κράτους να παράσχουν οποιαδήποτε πληροφορία για την τύχη αυτών, με αποτέλεσμα οι συγγενείς των αγνοουμένων να είναι καταδικασμένοι να ζουν σε μία παρατεταμένη κατάσταση άγχους, η οποία δεν μπορούσε να λεχθεί ότι είχε σβηστεί με το πέρασμα του χρόνου και που δεν μπορούσε παρά να θεωρηθεί ως απάνθρωπη μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 3.

Οι αρχές του εναγόμενου κράτους είχαν αποτύχει να αναλάβουν οποιαδήποτε έρευνα σχετικά με τις συνθήκες γύρω από την εξαφάνιση των αγνοουμένων. Το Δικαστήριο δεν θεώρησε ότι το γεγονός πως ορισμένοι συγγενείς μπορεί να μην ήταν μάρτυρες στη σύλληψη των μελών της οικογένειας τους ή να μην έχουν υποβάλει καταγγελία γι' αυτό στις αρχές του εναγόμενου κράτους, τους εξαιρούσε από την κατάσταση των θυμάτων σύμφωνα με το άρθρο 3.

Υπενθύμισε ότι η στρατιωτική επιχείρηση είχε ως συνέπεια σημαντική απώλεια ζωών, μεγάλης κλίμακας συλλήψεις και κρατήσεις και επιβαλλόμενο χωρισμό των οικογενειών. Όλο αυτό εξακολουθούσε να είναι ζωντανό στα μυαλά των συγγενών, των προσώπων, η τύχη των οποίων δεν ανακοινώθηκε ποτέ από τις αρχές. Το γεγονός ότι ένας πολύ σημαντικός αριθμός Ελλήνων Κυπρίων αναζήτησαν καταφύγιο στο νότο σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη διαίρεση της Κύπρου έπρεπε να θεωρηθεί ότι αποτελούσαν πολύ σοβαρά εμπόδια στην προσπάθειά τους για ενημέρωση. Η παροχή τέτοιων

πληροφοριών ήταν ευθύνη των αρχών του εναγόμενου κράτους. Η ευθύνη αυτή δεν είχε αποφορτιστεί. Για το Δικαστήριο, η σιωπή των αρχών του εναγόμενου κράτους έφθανε σε επίπεδα τόσο σοβαρά, που δεν μπορούσε παρά να θεωρηθεί ως απάνθρωπη μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 3.

Παραβίαση του εν λόγω άρθρου διαπιστώθηκε και σε σχέση με τους Ελληνοκύπριους που ζούσαν στην περιοχή της Καρπασίας διότι είχαν υποστεί διακρίσεις που ισοδυναμούσαν με εξευτελιστική μεταχείριση μιας και ήταν υποχρεωμένοι να ζουν απομονωμένοι, περιορισμένοι στις κινήσεις τους, ελεγχόμενοι και χωρίς προοπτική ανανέωσης ή ανάπτυξης της κοινότητάς τους.

Η έκθεση που πραγματοποιήθηκε από την UNFICYP για τις συνθήκες ζωής των Ελληνοκύπριων στην περιοχή της Καρπασίας επιβεβαίωσε ότι αυτοί αποτελούσαν αντικείμενο πολύ σοβαρών περιορισμών στην άσκηση των βασικών ελευθεριών τους και είχαν ως αποτέλεσμα να διασφαλίζεται ότι, αναπόφευκτα, με το πέρασμα του χρόνου, η κοινότητα θα έπαυε να υπάρχει. Έγινε αναφορά στο γεγονός ότι οι Ελληνοκύπριοι της Καρπασίας δεν επιτρέπονταν να κληροδοτήσουν την ακίνητη περιουσία τους σε συγγενή, εκτός αν ο τελευταίος ζούσε στο βορρά. Δεν υπήρχαν εγκαταστάσεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο βορρά, ενώ τα παιδιά Ελληνοκύπριων που επέλεξαν να παρακολουθήσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα νότια στερήθηκαν το δικαίωμα να κατοικούν στο βορρά μόλις συμπλήρωσαν την ηλικία των 16, στην περίπτωση των αγοριών και αντίστοιχα των 18 στην περίπτωση των κοριτσιών. Επιπλέον, επισημάνθηκε ότι οι περιορισμοί των ελευθεριών της κοινότητας αυτής επιβάρυνε υπέρμετρα την απόλαυση της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και το δικαίωμά τους να απολαμβάνουν τη θρησκεία τους.

Για το Δικαστήριο ένα αναπόφευκτο συμπέρασμα ήταν ότι οι επεμβάσεις κατευθύνθηκαν προς την ελληνοκυπριακή κοινότητα της Καρπασίας για τον λόγο ακριβώς ότι ανήκαν σ' αυτή την κατηγορία ατόμων. Η αντιμετώπιση αυτή μπορούσε να εξηγηθεί μόνο από την άποψη των χαρακτηριστικών που τα διακρίνουν από τον τουρκοκυπριακό πληθυσμό, δηλαδή την εθνοτική τους καταγωγή, τη φυλή και τη θρησκεία.

Κατά τη γνώμη του ΕΔΔΑ, και σε σχέση με την υπό εξέταση περίοδο, η δυσμενής μεταχείριση ανήλθε σε ταπεινωτική μεταχείριση κατά το Άρθρο 3 της Σύμβασης.

Έκρινε ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 5 της Σύμβασης λόγω της αποτυχίας των αρχών του εναγόμενου κράτους να προβούν σε έγκαιρη και αποτελεσματική έρευνα για την τύχη των Ελληνοκύπριων αγνοουμένων, οι οποίοι βρίσκονταν υπό τουρκική κράτηση κατά το χρόνο της εξαφάνισής τους.

Το Δικαστήριο τόνισε ότι η μη αναγνωρισμένη κράτηση ενός ατόμου συνιστούσε πλήρη άρνηση των εγγυήσεων της ελευθερίας και της ασφάλειας του ατόμου που περιέχονταν στο άρθρο 5 της Σύμβασης και μια πιο σοβαρή παραβίαση του εν λόγω άρθρου. Εναπόκειταν στις αρχές να λογοδοτήσουν για την τύχη αυτών. Το άρθρο 5 έπρεπε να θεωρηθεί ότι επέβαλλε στις αρχές να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για τη διασφάλιση από τον κίνδυνο της εξαφάνισης και να προβούν σε έγκαιρη και αποτελεσματική έρευνα όταν ένα πρόσωπο είχε τεθεί υπό κράτηση και έκτοτε δεν το είχε δει κανείς. Το Δικαστήριο παρέπεμψε στην αδιάσειστη απόδειξη ότι Έλληνες Κύπριοι κρατούνταν από τουρκικές ή τουρκοκυπριακές δυνάμεις.

Ενώ δεν διαπίστωσε παραβίαση του εν λόγω άρθρου, δυνάμει της πραγματικής κράτησης των Ελληνοκύπριων αγνοουμένων καθώς και του εγκλωβισμένου πληθυσμού στα κατεχόμενα κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Η καταγγελία σχετιζόταν με την ευπάθεια του πληθυσμού στην απειλή της επιθετικότητας και της εγκληματικότητας και τη γενική αίσθηση της ανασφάλειας. Ωστόσο, το Δικαστήριο θεώρησε ότι αυτά ήταν θέματα που δεν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 της σύμβασης και, πιο ορθά, εξετάζονταν στο πλαίσιο της συνολικής εκτίμησης των συνθηκών διαβίωσης των Ελλήνων Κυπρίων της Καρπασίας από την σκοπιά των απαιτήσεων του άρθρου 8.

Δε διαπίστωσε καμία παραβίαση ως προς το άρθρο 6 της Σύμβασης σχετικά με τους Ελληνοκύπριους που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο, λόγω της καταγγελλόμενης διοικητικής πρακτικής που συνεπάγονταν τον αποκλεισμό τους από μια δίκαιη δίκη από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, μιας και

κάτι τέτοιο δεν αποδεικνύονταν. Ο ισχυρισμός αυτός ερχόταν σε αντίθεση με τις καταθέσεις μαρτύρων, συμπεριλαμβανομένων των μαρτύρων που πρότεινε η προσφεύγουσα κυβέρνηση.

Ήταν σαφές ότι οι Έλληνες Κύπριοι που ζούσαν στο βορρά είχαν κατά καιρούς επιτυχείς δικαστικές ενέργειες για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας τους και δεν είχαν παρεμποδιστεί για λόγους φυλής, γλώσσας ή εθνικής καταγωγής από τη χρήση των τοπικών δικαστηρίων.

Το Δικαστήριο παρατήρησε από τα στοιχεία που υποβλήθηκαν στην Επιτροπή ότι υπήρχε ένα αποτελεσματικό σύστημα απονομής της «ΤΔΒΚ» για την επίλυση των διαφορών σχετικά με τα πολιτικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που ορίζονταν στο «εθνικό δίκαιο» και το οποίο ήταν διαθέσιμο στον ελληνοκυπριακό πληθυσμό. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, κάθε άλλο συμπέρασμα θα ήταν εις βάρος της ελληνοκυπριακής κοινότητας και θα οδηγούσε σε άρνηση της δυνατότητας στα άτομα από την κοινότητα αυτή να αξιώνουν δικαστικές αποφάσεις σχετικά με αγωγές κατά ιδιωτικού ή δημόσιου φορέα. Το Δικαστήριο προσέθεσε ότι το συμπέρασμά του αυτό σε καμία περίπτωση δεν συνιστούσε αναγνώριση, σιωπηρή ή άλλη, του αιτήματος της «ΤΔΒΚ» να ανακηρυχθεί σε ανεξάρτητο κράτος.

Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η επίσημη πολιτική της «ΤΔΒΚ» να αποκλείει το δικαίωμα των εκτοπισμένων να επιστρέψουν στα σπίτια τους ενισχύονταν από τους στενούς περιορισμούς που έθεταν οι ίδιες αρχές για τις επισκέψεις στα βόρεια από Έλληνες Κύπριους που ζούσαν στο νότο. Κατά συνέπεια, οι εκτοπισμένοι δεν ήταν μόνο ανίκανοι να ζητήσουν από τις αρχές να ανακαταλάβουν τα σπίτια που άφησαν πίσω τους, αλλά εμποδίζονταν και να τα επισκεφτούν.

Το Δικαστήριο προέβη στις ακόλουθες παρατηρήσεις: πρώτον, η πλήρης άρνηση του δικαιώματος των εκτοπισμένων στο σεβασμό της κατοικίας τους δεν είχε καμία νομική βάση, κατά την έννοια του άρθρου 8 § 2 της Σύμβασης, δεύτερον, οι διακοινοτικές συνομιλίες δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, προκειμένου να νομιμοποιηθεί μια παραβίαση της Σύμβασης, τρίτον, η παράβαση έπρεπε να αντιμετωπιστεί ως ζήτημα πολιτικής από το 1974 και έπειτα και έπρεπε να θεωρηθεί συνεχής.

Με βάση αυτές τις σκέψεις, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 8 της Σύμβασης λόγω της άρνησης να επιτραπεί η επιστροφή των Ελλήνων Κυπρίων εκτοπισμένων στις εστίες τους στη Βόρεια Κύπρο.

Έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 9 της Σύμβασης για τους Ελληνοκύπριους που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο, σχετικά με το δικαίωμα τους να εκδηλώνουν τη θρησκεία τους και να τηρούν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Τέθηκαν περιορισμοί σχετικά με την πρόσβαση τους στο Μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα, ενώ οι αρχές της «ΤΔΒΚ» δεν είχαν εγκρίνει το διορισμό περισσότερων ιερέων στην περιοχή, καθώς υπήρχε μόνον ένας ιερέας για το σύνολο της περιοχής της Καρπασίας. Επιπλέον, οι περιορισμοί που τίθονταν σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εν λόγω πληθυσμών κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου περιορίσαν σημαντικά την ικανότητά των Ελληνοκυπρίων να εκδηλώνουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, και ιδίως την πρόσβασή τους σε χώρους λατρείας έξω από τα χωριά τους και τη συμμετοχή τους σε άλλες πτυχές της θρησκευτικής ζωής. Για το ΕΔΔΑ, οι περιορισμοί αυτοί εμπόδισαν την οργάνωση των Ελληνικών Ορθόδοξων θρησκευτικών τελετών σε κανονικό και τακτικό τρόπο και ανήλθαν σε παράβαση του άρθρου 9 της Σύμβασης.

Έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης στο βαθμό που αφορούσε στα σχολικά βιβλία που προορίζονταν για χρήση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και που υπόκεινταν σε υπερβολικά μέτρα λογοκρισίας πριν τη διανομή τους ή και που ακόμη απορρίφθηκαν. Ενώ ο ισχυρισμός της παρεμπόδισης της κυκλοφορίας ελληνοκυπριακών εφημερίδων στα κατεχόμενα δεν είχε θεμελιωθεί από κυπριακής πλευράς.

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι τα βιβλία που είχαν λογοκριθεί ή απορριφθεί αφορούσαν σε θέματα, όπως η ελληνική γλώσσα, αγγλικά, ιστορία, γεωγραφία, θρησκεία, πολιτική, επιστήμη, μαθηματικά και μουσική. Ακόμα και έχοντας υπόψη την πιθανότητα ότι σε αυτά τα βιβλία η προσφεύγουσα κυβέρνηση προσπαθούσε να χαλιναγωγήσει τους μαθητές σχετικά με την ιστορία και τον πολιτισμό της Κύπρου, η επίδικη ενέργεια απέτυχε να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 10. Παρατήρησε, συναφώς, ότι, αν και η διαδικασία εξέτασης είχε σχεδιαστεί για

τον εντοπισμό υλικών που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τις διακοινοτικές σχέσεις και πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης που συνιστούνταν από την UNFICYP, η πραγματικότητα ήταν πως κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου ένας μεγάλος αριθμός σχολικών βιβλίων, ανεξάρτητα από το πόσο αθώο ήταν το περιεχόμενό τους, μονομερώς λογοκριθήκαν ή απορρίφθηκαν από τις αρχές.

Έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω της μη παροχής στους Ελληνοκύπριους που δεν κατοικούσαν στη Βόρεια Κύπρο αποτελεσματικών ένδικων μέσων για να προσβάλουν την παραβίαση των δικαιωμάτων τους σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Διαπιστώνοντας ότι η τότε Επιτροπή Αποζημιώσεων για τα Ακίνητα, πρόδρομος της ΕΑΠ, ήταν «ανώφελη και αναποτελεσματική», το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν υποχρεούνταν να προσφύγουν εκεί.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής η εναγόμενη Κυβέρνηση ομολόγησε ότι - εν αναμονή της εκπόνησης συμφωνίας για μια πολιτική λύση για το συνολικό πρόβλημα της Κύπρου - δεν μπορούσε να υπάρξει ζήτημα σχετικά με το δικαίωμα των εκτοπισθέντων ατόμων είτε να επιστρέψουν στα σπίτια και τις περιουσίες που είχαν αφήσει στη Βόρεια Κύπρο είτε να διεκδικήσουν κάποια από την ακίνητη περιουσία τους, η οποία βρισκόταν υπό τον έλεγχο των αρχών της «ΤΔΒΚ», δυνάμει του "άρθρου 159 του Συντάγματος της «ΤΔΒΚ»" και διατίθονταν στους Τουρκοκύπριους με πλήρεις τίτλους ιδιοκτησίας, σύμφωνα με την εφαρμογή του «Νόμου 52/1995».

Αντίθετα, έκρινε ότι δεν παραβιάζονταν το άρθρο 13 της Σύμβασης λόγω της εικαζόμενης απουσίας διορθωτικών μέτρων όσον αφορά στις παρεμβολές από ιδιώτες στα δικαιώματα των Ελλήνων Κυπρίων που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Υπενθύμισε ότι είχε αναλυθεί σε σχέση με τις διάφορες αιτιάσεις που προέβαλε η προσφεύγουσα κυβέρνηση κατά πόσο οι Ελληνοκύπριοι είχαν στη διάθεσή τους διορθωτικά μέτρα τα οποία ήταν επαρκή όχι μόνο στη θεωρία αλλά και στην πράξη και εάν υπήρχαν ειδικές συνθήκες που δύνανται να θεωρηθούν ότι τους απαλλάσσουν από την υποχρέωση εξάντλησης.

Έκρινε ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, λόγω του γεγονότος ότι οι Ελληνοκύπριοι ιδιοκτήτες περιουσιών στη Βόρεια Κύπρο στερούνταν του δικαιώματος πρόσβασης και ελέγχου, χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας τους καθώς και κάθε αποζημίωση για την επέμβαση στα περιουσιακά τους δικαιώματα και λόγω του ότι το δικαίωμά τους στην ειρηνική απόλαυση της περιουσίας τους δεν ήταν εξασφαλισμένο σε περίπτωση μόνιμης αναχώρησης τους από την εν λόγω περιοχή και ότι σε περίπτωση θανάτου, κληρονομικά δικαιώματα των συγγενών που ζούσαν στη Νότια Κύπρο δεν αναγνωρίζονταν.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή του το Δικαστήριο, τουλάχιστον από τον Ιούνιο του 1989 οι αρχές της «ΤΔΒΚ» δεν αναγνώριζαν πλέον κανένα δικαίωμα κυριότητας των Ελλήνων Κυπρίων για τις περιουσίες τους στη Βόρεια Κύπρο. Αυτή η στέρηση της ιδιοκτησίας είχε συνομολογηθεί σε συνταγματική διάταξη, "το άρθρο 159 του Συντάγματος της «ΤΔΒΚ»", και ίσχυε βάσει του νόμου αριθ. 52/1995. Φαινόταν ότι η νομιμότητα της παρέμβασης σε σχέση με την περιουσία των εκτοπισθέντων να είναι απρόσβλητη ενώπιον των δικαστηρίων της «ΤΔΒΚ». Κατά συνέπεια, δεν υπήρχε απαίτηση για τα οικεία πρόσωπα να χρησιμοποιούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα για την εξασφάλιση αποζημίωσης για τις καταγγελίες τους. Ο φυσικός αποκλεισμός των Ελλήνων Κυπρίων από το έδαφος της Βόρειας Κύπρου επιβάλλονταν ως θέμα πολιτικής ή πρακτικής της «ΤΔΒΚ». Η απαίτηση εξάντλησης δεν ίσχυε συνεπώς στις περιπτώσεις αυτές.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε τα ευρήματά του στην απόφαση Λοϊζίδου (ουσία), ότι η συγκεκριμένη προσφεύγουσα δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι είχε χάσει τον τίτλο στην περιουσία της με βάση το "άρθρο 159 του Συντάγματος της «ΤΔΒΚ»", μια διάταξη που είχε κριθεί άκυρη για τους σκοπούς της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο ήταν πεπεισμένο ότι τόσο το σκεπτικό όσο και το συμπέρασμά του στην απόφαση Λοϊζίδου (ουσία), εφαρμόζονταν με την ίδια δύναμη για τους εκτοπισμένους Ελληνοκύπριους που, όπως και η κ. Λοϊζίδου, δεν είχαν τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση στην περιουσία τους στη Βόρεια Κύπρο λόγω των περιορισμών που επιβάλλονταν από τις αρχές της «ΤΔΒΚ». Η συνεχιζόμενη και πλήρης άρνηση της πρόσβασης στην περιουσία τους

αποτελούσε σαφή επέμβαση στο δικαίωμα των εκτοπισμένων Ελλήνων Κυπρίων για την ειρηνική απόλαυση της περιουσίας, κατά την έννοια της πρώτης πρότασης του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου. Επιπλέον, επισημάνθηκε ότι, όσον αφορά στη απαλλοτρίωση, δεν είχε καταβληθεί αποζημίωση στους εκτοπισμένους, για την παραβίαση που υπέστησαν και εξακολουθούσαν να υφίστανται όσον αφορά στα δικαιώματα ιδιοκτησίας τους.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση, στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, προσπάθησε να δικαιολογήσει την παρέμβαση σε σχέση με τις διακοινοτικές συνομιλίες και με την ανάγκη να μεταστέγαση εκτοπισμένων Τουρκοκύπριους πρόσφυγες. Ωστόσο, παρόμοιους λόγους ακυρώσεως προέβαλε η εναγόμενη Κυβέρνηση στην υπόθεση Λοϊζίδου και απορρίφθηκαν με την απόφαση επί της ουσίας. Το Δικαστήριο δεν είδε κανένα λόγο στην προκειμένη περίπτωση να επανεξετάσει τις δικαιολογίες.

Έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου σε σχέση με τους Ελληνοκύπριους που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο στο βαθμό που οι αρχές της «ΤΔΒΚ» δεν παρείχαν δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα. Αυτό δεν θα μπορούσε να αντισταθμιστεί από το γεγονός ότι επιτρέπονταν στους μαθητές να φοιτούν σε σχολεία στο νότο, έχοντας υπόψη τους περιορισμούς που συνδέονταν με την επιστροφή τους προς τα βόρεια.

Παρατηρήθηκε ότι τα δευτεροβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα οποία προηγουμένως ήταν διαθέσιμα για τα παιδιά των Ελλήνων Κυπρίων, είχαν καταργηθεί από τις τουρκοκυπριακές αρχές. Κατά συνέπεια, η νόμιμη επιθυμία των Ελλήνων Κυπρίων που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο τα παιδιά τους να εκπαιδεύονταν σύμφωνα με την πολιτιστική και εθνική τους παράδοση και ιδίως με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας, δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν. Άλλωστε, αφού ανέλαβε την ευθύνη για την παροχή της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ελληνική γλώσσα, η αποτυχία των αρχών της «ΤΔΒΚ» να συνεχίζουν την παροχή αυτή κατά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έπρεπε να θεωρηθεί στην πραγματικότητα ως άρνηση της ουσίας του δικαιώματος αυτού.

Παρά την καταδίκη της από το ΕΔΔΑ για παραβίαση σωρείας άρθρων της ΕΣΔΑ, η Τουρκία εξακολουθεί να μην εφαρμόζει την απόφαση, αγνοώντας τα σχετικά ψηφίσματα της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

ΜΥΡΑ ΞΕΝΙΔΗ-ΑΡΕΣΤΗ κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ (46347/99)

Επί του παραδεκτού

Προδικαστικές ενστάσεις

Η εναγόμενη κυβέρνηση προέβαλε ένσταση σχετικά με το καθεστώς θύματος της προσφεύγουσας. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι η προσφεύγουσα δεν προσκόμισε κανένα αυθεντικό τίτλο κυριότητας, παρά μόνο ένα έγγραφο που πιστοποιούσε ότι η περιουσία στο όνομά της βρίσκονταν υπό τουρκική κατοχή. Η Τουρκία δεν είχε στην κατοχή ή υπό τον έλεγχο της τα αρχεία του Κτηματολογίου της «ΤΔΒΚ» και ως εκ τούτου, θέλησε να ολοκληρώσει τη διαδικασία συλλογής πληροφοριών σχετικά με την προέλευση του τίτλου των εν λόγω ακινήτων.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η ένσταση της εναγόμενης κυβέρνησης εξετάστηκε δεόντως και απορρίφθηκε διότι διαπίστωσε ότι η προσφεύγουσα αποτελούσε «θύμα» κατά την έννοια του άρθρου 34 της Σύμβασης. Στην απόφασή του, μεταξύ άλλων, το Δικαστήριο είχε επισημάνει ότι η εναγόμενη κυβέρνηση δεν είχε τεκμηριώσει τα επιχειρήματά της, ενώ δεν είχε υποβάλει καμία νέα πληροφορία επί του θέματος αυτού εντός της προθεσμίας που της είχε οριστεί.

Η Τουρκία ισχυρίστηκε ότι η απόρριψη του Σχεδίου Ανάν το 2004 από τους Ελληνοκύπριους απέκλειε τη κ. Ξενίδη-Αρέστη από ισχυρισμούς για συνεχή παραβίαση των δικαιωμάτων της.

Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό αυτό και επανέλαβε ότι οι διακοινοτικές συνομιλίες μεταξύ των Ελληνοκύπριων και των Τουρκοκύπριων δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογηθεί καμία παραβίαση της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο απέρριψε επίσης τον ισχυρισμό της Τουρκίας ότι η χορήγηση αποζημίωσης σε μεμονωμένους προσφεύγοντες, όπως η παρούσα

θα παρεμπόδιζε σοβαρά και θα έβλαπτε τις διαπραγματεύσεις για μια συνολική πολιτική διευθέτηση, συμπεριλαμβανομένου του περίπλοκου ζητήματος της ιδιοκτησίας στα κατεχόμενα.

Η Τουρκία υποστήριξε πως η «ΤΔΒΚ» είχε δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο, το οποίο η προσφεύγουσα δεν εξάντλησε πριν προσφύγει στο ΕΔΔΑ, ζητώντας την απόρριψη της προσφυγής ως απαράδεκτης. Αναφερόταν στην Επιτροπή Αποζημιώσεων που δημιουργήθηκε με νόμο του 2003 από την «ΤΔΒΚ». Παρόλα αυτά το Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή αυτή δεν παρείχε αποτελεσματική και ικανή θεραπεία προς αποκατάσταση υπό το πρίσμα της Σύμβασης, απορρίπτοντας την εν λόγω ένσταση.

Επί της ουσίας

Η προσφεύγουσα, Μύρα Ξενίδη-Αρέστη, είναι Κύπρια υπήκοος ελληνοκυπριακής καταγωγής, η οποία τον Αύγουστο του 1974 εξαναγκάστηκε μαζί με την οικογένειά της από τις τουρκικές στρατιωτικές αρχές να εγκαταλείψει την Αμμόχωστο και την εκεί περιουσία της. Έκτοτε η προσφεύγουσα εμποδίζεται να ζήσει στο σπίτι της ή να χρησιμοποιεί την περιουσία της, ως συνέπεια της συνεχιζόμενης διαίρεσης της νήσου από τη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων από την Τουρκία στη Βόρεια Κύπρο τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974.

Η προσφεύγουσα κατήγγειλε συνεχή παραβίαση των δικαιωμάτων της σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης (δικαίωμα στο σεβασμό της κατοικίας) και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου (προστασία της περιουσίας) της Σύμβασης για το ότι, από τον Αύγουστο του 1974, στερούνταν του δικαιώματος στην περιουσία και την κατοικία της. Η προσφεύγουσα τόνισε ότι σε σχέση με τη Λοιζίδου, αυτή πράγματι ζούσε στη Βόρεια Κύπρο, διατηρώντας τη μόνιμη κατοικία της εκεί, κατά τη στιγμή της εισβολής.

Επίσης, υποστήριξε ότι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις την εμπόδιζαν από το να έχει πρόσβαση και να χρησιμοποιεί και να απολαμβάνει την περιουσία της γιατί ήταν Ελληνίδα Ορθόδοξη και ελληνοκυπριακής καταγωγής, κατά παράβαση του άρθρου 14 (απαγόρευση διακρίσεων) της Σύμβασης.

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η παρούσα υπόθεση διέφερε από την υπόθεση Λοϊζίδου δεδομένου ότι, σε αντίθεση με την κ. Λοϊζίδου, η προσφεύγουσα είχε όντως το σπίτι της στην Αμμόχωστο.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι από το 1974, η προσφεύγουσα δεν ήταν σε θέση να έχει πρόσβαση, να χρησιμοποιεί και να απολαύσει το σπίτι της. Σε σχέση με αυτό το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, με την απόφασή του στην υπόθεση Κύπρου κατά Τουρκίας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πλήρης άρνηση του δικαιώματος των ελληνοκύπριων εκτοπισμένων στο σεβασμό της κατοικίας τους στη Βόρεια Κύπρο από το 1974 αποτελούσε συνεχή παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο κατέληξε, λοιπόν, στο συμπέρασμα, ότι η πλήρης άρνηση του δικαιώματος της προσφεύγουσας, μιας ελληνοκύπριας εκτοπισθείσας, για σεβασμό της κατοικίας της στη Βόρεια Κύπρο συνιστούσε συνεχιζόμενη, από το 1974 και έπειτα, παραβίαση του Άρθρου 8 και ότι οι κοινοτικές συνομιλίες για την επίλυση του κυπριακού δεν νομιμοποιούσαν μια τέτοια παράβαση.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι στην υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας και στην 4^η διακρατική προσφυγή είχε διαπιστώσει την ευθύνη της Τουρκίας σχετικά με τις πράξεις και παραλείψεις των τουρκικών και τουρκοκυπριακών δυνάμεων στα κατεχόμενα που οδήγησαν σε παραβιάσεις της Σύμβασης, εντάσσοντάς τες στα πλαίσια της «δικαιοδοσίας» της.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε λόγος να αποκλίνει από τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε στις προηγούμενες υποθέσεις, ιδίως στην υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας: ότι η συνεχής άρνηση της πρόσβασης, χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας της προσφεύγουσας έπρεπε να θεωρηθεί ως επέμβαση στα δικαιώματά της, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου και δεν δικαιολογούνταν από την ανάγκη για μεταστέγαση των Τουρκοκύπριων στα χρόνια που ακολούθησαν την τουρκική επέμβαση στο νησί το 1974, καθώς ούτε και από το γεγονός ότι τα δικαιώματα ιδιοκτησίας αποτέλεσαν αντικείμενο των διακοινοτικών συνομιλιών για την επίλυση του κυπριακού. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 1 του Πρώτου

Πρωτοκόλλου. Ενώ έκρινε ότι η προσφεύγουσα παρέμενε η νόμιμος ιδιοκτήτης της περιουσίας της στα κατεχόμενα.

Το Δικαστήριο επίσης επανέλαβε τα πορίσματά του στις κάτωθι προσφυγές: Δημάδης κατά Τουρκίας, Ευγενία Μιχαηλίδου Ltd και Μιχάλης Τύμβιος κατά Τουρκίας.

Το ΕΔΔΑ στην απόφαση του ζήτησε κατά τρόπο επιτακτικό από την Τουρκία να ανταποκριθεί επιτέλους στις υποχρεώσεις της, για λήψη γενικών μέτρων, οι οποίες χρονολογούνταν από την *Λοϊζίδου* και την *Τέταρτη Διακρατική προσφυγή* και απαίτησε την εισαγωγή αποτελεσματικής θεραπείας.

Η παραβίαση των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας, τα οποία προστατεύονταν από το άρθρο 8 και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, προέρχονταν από ένα διαδεδομένο πρόβλημα που επηρέαζε μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν μπορούσε να αγνοήσει το γεγονός ότι υπήρχαν ήδη περίπου 1.400 υποθέσεις ακινήτων που εκκρεμούσαν ενώπιον του και που υποβλήθηκαν κατά κύριο λόγο από Έλληνες Κυπρίους κατά της Τουρκίας.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Τουρκία θα έπρεπε να εισαγάγει μια θεραπεία η οποία να εξασφαλίζει, σε σχέση με τις παραβιάσεις της Σύμβασης που προσδιορίζονταν στην απόφαση, πραγματικά αποτελεσματική έννομη προστασία τόσο για την προσφεύγουσα όσο και σε σχέση με όλες τις παρόμοιες προσφυγές που εκκρεμούσαν ενώπιον του ΕΔΔΑ, σύμφωνα με τις αρχές για την προστασία των δικαιωμάτων που προβλέπονταν στο άρθρο 8 και στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, δεδομένου ότι το παρόν σύστημα δεν ήταν επαρκώς αποτελεσματικό ως ένδικο μέσο. Μια τέτοια θεραπεία θα έπρεπε να είναι διαθέσιμη μέσα σε τρεις μήνες και η αποκατάσταση θα έπρεπε να γίνει τρεις μήνες μετά από αυτό.

Χωρίς να συνδέει ρητά το γεγονός αυτό με τη σύσταση της Επιτροπής Αποζημιώσεων στα κατεχόμενα, το ΕΔΔΑ έδωσε στην Τουρκία τη δυνατότητα να επιλέξει η ίδια τα μέσα δια των οποίων όφειλε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της βάσει της Σύμβασης. Με τον τρόπο αυτό άφησε ανοικτό το ενδεχόμενο να αποφασίσει, σε μελλοντικό στάδιο, ότι η Επιτροπή αυτή πράγματι συνιστούσε αποτελεσματικό ένδικο μέσο.

Υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το ζήτημα της αποζημίωσης για υλική και ηθική βλάβη δεν ήταν έτοιμο προς εξέταση, ενώ θα έπρεπε να ληφθεί δεόντως υπόψη οποιαδήποτε μελλοντική συμφωνία που μπορούσε να επιτευχθεί μεταξύ της εναγόμενης κυβέρνησης και της προσφεύγουσας και υπό το φως των εν λόγω ατομικών ή γενικών μέτρων καθώς δύναται να ληφθούν από την εναγόμενη κυβέρνηση σε εκτέλεση της παρούσας αποφάσεως. Εν αναμονή της εφαρμογής των σχετικών γενικών μέτρων, το Δικαστήριο θα ανέβαλε την εξέταση του συνόλου των προσφυγών που προέρχονταν από την ίδια γενική αιτία.

**ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ και άλλοι κατά ΤΟΥΡΚΙΑΣ (46113/99,
3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04)**

Η απόφαση που εκδόθηκε την 5η Μαρτίου 2010 εξέταζε το παραδεκτό 8 προσφυγών 17 Ελληνοκυπρίων οι οποίοι κατήγγειλαν παραβιάσεις, από τον Αύγουστο του 1974, του δικαιώματος τους στην περιουσία, την πρόσβαση σε αυτή, καθώς και του δικαιώματος στην κατοικία όπως αυτά προστατεύονταν από τα άρθρα 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου και 8 της ΕΣΔΑ αντίστοιχα, λόγω της κατοχής και του ελέγχου των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων του βόρειου τμήματος του νησιού, στο οποίο βρίσκονταν οι εν λόγω περιουσίες. Επίσης, σε μία εκ των προσφυγών, καταγγελία έγινε και για παραβίαση του άρθρου 14 (απαγόρευση των διακρίσεων), ενώ σε άλλες δύο περιλαμβάνονταν και αναφορά σε παραβίαση του άρθρου 13 (δικαίωμα σε πραγματική προσφυγή).

Η εναγόμενη κυβέρνηση

Έθεσε μια σειρά ενστάσεων ως προς το παραδεκτό σχετικά με το ότι τα καταγγελλθέντα βρίσκονταν εκτός της χρονικής δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου και ότι οι πράξεις που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της «ΤΔΒΚ» δεν βρίσκονταν υπό την ευθύνη της Τουρκίας.

Υποστήριξε επίσης, ότι οι προσφεύγοντες είχαν αποτύχει να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα, δεδομένου ότι απέτυχαν να στραφούν πρώτα στην Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας που δημιουργήθηκε

στην «ΤΔΒΚ» με το Νόμο 67/2005 και σύμφωνα με τις προδιαγραφές που το ίδιο το Δικαστήριο είχε θέσει στην απόφασή του επί του παραδεκτού στην υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη. Υποστήριξε ότι το ένδικο αυτό μέσο ήταν προσβάσιμο, ανεξάρτητο, αμερόληπτο και αποτελεσματικό και ότι η άμεση αποκατάσταση ήταν εφικτή εφόσον οι περιουσίες δεν είχαν δοθεί σε ιδιώτες (Τουρκοκύπριους), δεν βρίσκονταν σε στρατιωτικές περιοχές και δεν χρησιμοποιούνταν για λόγους δημοσίου συμφέροντος (ως σχολεία ή νοσοκομεία). Ενώ όταν αυτή δεν θα ήταν εφικτή θα μπορούσε να γίνει ανταλλαγή με τουρκοκυπριακή ιδιοκτησία στο νότο.

Οι προσφεύγοντες

Υποστήριξαν ότι δεν θα έπρεπε να αναμένεται από αυτούς να εξαντλήσουν μια εγχώρια θεραπεία η οποία έγινε διαθέσιμη αρκετά χρόνια μετά την έγερση των καταγγελιών. Εξάλλου η ΕΑΠ αποτελούσε ένδικο μέσο που το χειρίζονταν οι αρχές ενός παράνομου κατοχικού καθεστώτος, το οποίο ήταν υπεύθυνο για όλες τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των Ελληνοκύπριων. Άλλωστε η Τουρκία απέτυχε να αποδεχθεί την ευθύνη για οποιαδήποτε παραβίαση στα κατεχόμενα, ούτε επέστρεψε την ιδιοκτησία σε Λοϊζίδου και Ξενίδη-Αρέστη.

Το σκεπτικό του ΕΔΔΑ

Το Δικαστήριο έκρινε απαράδεκτες τις προσφυγές στην παρούσα υπόθεση, προτρέποντας τους ενάγοντες να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα που προσφέρονταν στα κατεχόμενα, σύμφωνα με τα κριτήρια επί του παραδεκτού κατά το άρθρο 35§1 της Σύμβασης. Η απόφαση αυτή βασίζονταν στη έναρξη της διαδικασίας των πιλοτικών αποφάσεων, που ήδη είχε ξεκινήσει από την Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας αλλά και στην αποδοχή των νέων νομοθετικών ρυθμίσεων στα κατεχόμενα.

Αναλυτικότερα:

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι εξέτασε τις ενστάσεις της εναγόμενης κυβέρνησης σχετικά με την *ratione loci* και τη *ratione temporis* αρμοδιότητά

του σε προηγούμενες υποθέσεις και τις απέρριψε (υπόθεση Λοϊζίδου, 4^η Διακρατική, Ξενίδη-Αρέστη).

Το ΕΔΔΑ καταρχήν, όσον αφορά στην *ratione loci* αρμοδιότητά του, δέχθηκε όλο το σκεπτικό της υπόθεσης Λοϊζίδου. Δέχθηκε ότι, στο πλαίσιο της αρχής της εξω-εδαφικής εφαρμογής της ΕΣΔΑ, την ευθύνη για τις παραβιάσεις έφερε η Τουρκία, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς της τελευταίας ότι οι παραβιάσεις έλαβαν χώρα εκτός της εδαφικής της επικράτειας. Υπογράμμισε επιπλέον ότι η αυτοαποκαλούμενη «ΤΔΒΚ» δεν συνιστούσε ξεχωριστή διεθνή οντότητα. Η αναγνώριση εξάλλου εκ μέρους του ΕΔΔΑ της Κυπριακής Δημοκρατίας ως μοναδικής εκπροσώπου της Κύπρου δεν είχε διαφοροποιηθεί. Το ΕΔΔΑ παρείχε όλα τα εχέγγυα ότι τίποτε δεν επρόκειτο να αλλάξει, όσον αφορά στη διεθνή προσωπικότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, ούτε ότι επρόκειτο να επιτρέψει αποσχιστικές κινήσεις.

Ως προς την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων, το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης ορίζει τα εξής: " Το Δικαστήριο μπορεί να ασχοληθεί με ένα θέμα μόνο εφόσον όλα τα εσωτερικά ένδικα μέσα έχουν εξαντληθεί, σύμφωνα με τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου. "

Ο μηχανισμός προστασίας που ορίζει η Σύμβαση είναι επικουρικός προς τα εθνικά συστήματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας το ΕΔΔΑ επιλαμβάνεται υποθέσεων, για τις οποίες πρώτα έχουν αποφασίσει οριστικά τα εσωτερικά δικαστήρια του κράτους, κατά του οποίου στρέφεται η προσφυγή. Δίνεται η δυνατότητα στα εσωτερικά δικαστήρια πρώτα να θεραπεύσουν τα ατομικά αιτήματα εφαρμόζοντας την ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ δεν μπορεί και δεν πρέπει να υποκαταστήσει το ρόλο των συμβαλλομένων κρατών των οποίων η ευθύνη είναι να διασφαλίσουν ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση είναι σεβαστά και προστατεύονται σε εθνικό επίπεδο. Ο κανόνας της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων είναι επομένως αναπόσπαστο μέρος της λειτουργίας αυτού του συστήματος προστασίας.

Στην υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη, το Δικαστήριο έκρινε ότι το εναγόμενο κράτος (Τουρκία) θα έπρεπε να εισαγάγει μια θεραπεία που να εξασφαλίζει μια πραγματικά αποτελεσματική προσφυγή για τις παραβιάσεις της Σύμβασης

στη Βόρεια Κύπρο, δεδομένου ότι ο νόμος αριθ. 49/2003, ο οποίος προέβλεπε αποζημίωση για τα ακίνητα, δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης αφού η αποζημίωση περιοριζόταν σε χρηματική ζημία για ακίνητη περιουσία, χωρίς πρόβλεψη για κινητή περιουσία ή αποζημίωση για ηθική βλάβη. Δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη για την επιστροφή των περιουσιών, ο νόμος δεν ασχολήθηκε με τις καταγγελίες δυνάμει των άρθρων 8 ή 14 της Σύμβασης, ενώ ήταν ασαφής ως προς τις χρονικές παραμέτρους της εφαρμογής του (δηλαδή το κατά πόσον είχε αναδρομική ισχύ όσον αφορά στις προσφυγές που υποβλήθηκαν πριν αυτός τεθεί σε ισχύ).

Μετά από αυτή την κρίση, οι αρχές της «ΤΔΒΚ» θέσπισαν ένα νέο νόμο για αποζημιώσεις, τον Ν. 67/2005, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 22 Δεκεμβρίου 2005 και δυνάμει αυτού συστάθηκε η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας (ΕΑΠ), που είχε την αρμοδιότητα να αποφασίζει για την αποκατάσταση, την ανταλλαγή ακινήτων ή την καταβολή αποζημίωσης.

Όπου, λοιπόν, αποτελεσματικές θεραπείες ήταν διαθέσιμες, ο προσφεύγων υποχρεούνταν να κάνει χρήση αυτών πριν από την επίκληση της διεθνούς εποπτείας του Δικαστηρίου, ακόμα κι αν δεν επέλεξε οικειοθελώς να περιέλθει υπό τη δικαιοδοσία του εναγόμενου κράτους.

Τα άτομα που άσκησαν προσφυγή πριν από τη δημοσίευση του Νόμου του 2005 είχαν το δικαίωμα να προσφύγουν στην ΕΑΠ. Ο προσφεύγων έφερε το βάρος της απόδειξης και έπρεπε να αποδείξει πέρα από κάθε λογική αμφιβολία ότι η περιουσία είχε καταχωρηθεί στο όνομα του πριν από τις 20 Ιουλίου 1974, ή ότι την κληρονόμησε. Οι προσφεύγοντες έπρεπε επίσης να αποδείξουν ότι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις περιουσίες τους παρά τη θέλησή τους.

Επιπλέον, το άτομο που διατηρούσε δικαιώματα στο ακίνητο ή το δικαίωμα χρήσης του ακινήτου μπορούσε να συμμετάσχει στη διαδικασία της ΕΑΠ. Η ΕΑΠ καθόριζε, μετά την εξέταση των αποδεικτικών στοιχείων, κατά πόσον θα παρείχε αποκατάσταση, προσφορά σε αντάλλαγμα για την περιουσία, ή αποζημίωση. Η ΕΑΠ μπορούσε επίσης να επιδικάσει αποζημίωση για απώλεια χρήσης της περιουσίας ή για μη χρηματικές ζημιές.

Πράγματι στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της αποδοχής της εν λόγω Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας ως ενδίκου μέσου,

κατ' εφαρμογή της αρχής της αποτελεσματικότητας, αφού η ανασυγκρότησή της κρίθηκε ότι ανταποκρινόταν στους όρους που έθεσε το ίδιο το ΕΔΔΑ με την υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη. Ξεκαθάρισε ακόμα, προσκολλημένο στην βασική αρχή της εξάντλησης των ενδίκων μέσων, ότι «ένα κατάλληλο εσωτερικό σώμα, με πρόσβαση στις περιουσίες, κτηματολόγια και αρχεία, είναι σαφώς το πιο κατάλληλο *forum* για να αποφασίζει επί πολύπλοκων ζητημάτων ιδιοκτησίας περιουσιών και αξιολόγησης και εκτίμησης οικονομικής αποζημίωσης».

Το Δικαστήριο είχε επανειλημμένα τονίσει ότι η απαίτηση εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων δεν οδηγούσε σε αναγνώριση της οντότητας στα κατεχόμενα, ούτε μεταβολή στη στάση της Διεθνούς Κοινότητας, ούτε έθετε υπό αμφισβήτηση ότι η Δημοκρατία της Κύπρου αποτελούσε τη μόνη νόμιμη κυβέρνηση της νήσου.

Το Δικαστήριο στηρίχθηκε, επίσης, στη συμβουλευτική γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ) στην υπόθεση Ναμίμπια: αυτή, εν συντομία, προέβλεπε ότι ακόμη και αν η νομιμότητα της διοίκησης μιας περιοχής δεν είχε αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα, το διεθνές δίκαιο αναγνώριζε τη νομιμότητα ορισμένων νομικών ρυθμίσεων και των συναλλαγών σε μια τέτοια κατάσταση όταν αποδέκτες ήταν οι κάτοικοι της Ναμίμπια.

Με τη Γνωμοδότηση αυτή το ΔΔΧ είχε αναγνωρίσει σε κατοχικό καθεστώς θεσμούς για ζητήματα καθημερινότητας, όπως ληξιαρχικές πράξεις κ.λπ., θεωρώντας ότι η ακυρότητα των πράξεων που ίσχυαν έναντι αυτού του καθεστώτος δεν θα έπρεπε να επεκτείνεται σε ζητήματα που αφορούν τους κατοίκους της Ναμίμπια. Με τη Γνωμοδότηση του το ΔΔΧ κατ' εξαίρεση αναγνώρισε στο κατοχικό καθεστώς τη διαχείριση της λειτουργίας των θεσμών της απλής καθημερινότητας των ατόμων της περιοχής που ήλεγχαν όσο διαρκούσε η παράνομη εκκρεμότητα. Οι θεσμοί αυτοί, όπως παρατήρησε το ΔΔΧ, δεν επηρέαζαν την υπόσταση της κατεχόμενης επικράτειας ούτε εμμέσως αναγνωρίζονταν το παράνομο καθεστώς ούτε τίτλος προέκυπτε από τη διαχείριση τέτοιων θεσμών.

Στηρίχθηκε επίσης και στη κρίση του στην 4^η διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας: «Η ζωή συνεχίζεται στο έδαφος, για τους κατοίκους της και πρέπει να γίνεται ανεκτή και να προστατεύεται από τις de

facto αρχές, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων τους. Και είναι προς το συμφέρον των κατοίκων, οι πράξεις των αρχών αυτών να μην μπορούν απλά να αγνοηθούν από τρίτες χώρες ή από διεθνείς οργανισμούς, δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένου αυτού».

Ως προς την ύπαρξη πρακτικών και αποτελεσματικών ένδικων μέσων, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο νόμος 67/2005 παρείχε ένα προσβάσιμο, ανεξάρτητο, αμερόληπτο και αποτελεσματικό πλαίσιο έννομης προστασίας, στο οποίο θα έπρεπε να απευθύνεται κάθε ελληνοκύπριος προσφεύγων για την ικανοποίηση επί της ιδιοκτησίας του, στη λογική της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων. Οι υποθέσεις όμως που αφορούσαν δίκαιη ικανοποίηση δεν ενέπιπταν στην αρμοδιότητα της εν λόγω Επιτροπής ενώ υπάγονταν απευθείας στο ΕΔΔΑ.

Βάσει, λοιπόν, του νόμου του 2005 μπορούσε να αποδοθεί αποκατάσταση, ανταλλαγή ή αποζημίωση αναφορικά με τα κριτήρια κάθε περίπτωσης στους εκτοπισθέντες Ελληνοκύπριους, οι οποίοι χρειάζονταν να αποδείξουν ότι ήταν κάτοχοι περιουσίας μέχρι τον Ιούλιο του 1974. Συγκεκριμένα, για την περίπτωση της αποκαταστάσεως, ο νόμος όριζε ότι αποκατάσταση ακίνητης περιουσίας μπορούσε να αποδοθεί όταν η ιδιοκτησία ή χρήση δεν είχε μεταφερθεί σε άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα πέραν του κράτους και όταν μέσω της αποκαταστάσεως δεν θα κινδύνευε η εθνική ασφάλεια, η δημόσια τάξη, ή όταν η περιουσία δεν χρησιμοποιούνταν για δημόσιους σκοπούς ή βρίσκονταν σε στρατιωτική περιοχή στα κατεχόμενα.

Όπως ανέφερε το Δικαστήριο, ο δεύτερος αυτός κατά σειρά νόμος πληρούσε τα κριτήρια που έθεσε το ίδιο στην απόφαση Ξενίδη-Αρέστη, καθώς ήταν πιο συγκεκριμένος, περιλάμβανε την δυνατότητα αποκατάστασης της περιουσίας ενώ παράλληλα στην ΕΑΠ μετείχαν δυο άτομα διεθνούς και ευρωπαϊκού κύρους, κάτι που συνηγορούσε υπέρ της αντικειμενικότητας της κρίσης της. Τα μέτρα αυτά είχε ήδη καλωσορίσει το Δικαστήριο στην απόφαση Ξενίδη-Αρέστη για την δίκαιη ικανοποίηση αλλά όπως αναφέρονταν ήταν ήδη πολύ καθυστερημένα για να ληφθούν υπόψη σε σχέση με την υπόθεση, εφόσον είχαν τεθεί σε εφαρμογή μετά την διαπίστωση της παραβίασης (Ξενίδη-Αρέστη, ουσία).

Έλαβε υπόψη του ότι η μέχρι τότε λειτουργία της ΕΑΠ συνηγορούσε υπέρ της αποτελεσματικότητάς της, αφού αρκετοί Ελληνοκύπριοι είχαν ήδη

προσφύγει στην εν λόγω Επιτροπή και είχαν ικανοποιηθεί, είτε με αποζημίωση είτε με αποκατάσταση ή ανταλλαγή του ακινήτου αναλόγως της κατάστασης στην οποία βρισκόταν το καθεστώς της ιδιοκτησίας του. Μέχρι την ημέρα έκδοσης της παρούσης αποφάσεως, η ΕΑΠ στα κατεχόμενα είχε εκδώσει 85 αποφάσεις, ενώ έως τότε εκκρεμούσαν άλλες 300 προσφυγές.

Το γεγονός λοιπόν, ότι οι Ελληνοκύπριοι είχαν αποδεχθεί την σύσταση της ΕΑΠ και προσέφευγαν σε αυτή για τα περιουσιακά τους δικαιώματα παράλληλα με το ότι η ευθύνη της Τουρκίας στα κατεχόμενα δεν αίρονταν, καθιστώντας την ΕΑΠ ένδικο μέσο της Τουρκίας, αποτελούσαν κατά το Δικαστήριο αποδεικτικά στοιχεία ότι αυτή συνιστούσε όχι μόνο ένδικο μέσο σύμφωνα με τη Σύμβαση αλλά και αποτελεσματικό. Μάλιστα δε τόνισε ότι συνιστούσε ένδικο μέσο της Τουρκίας και όχι της «ΤΔΒΚ».

Τέλος, πιθανές ελλείψεις ή σφάλματα στην κρίση της ΕΑΠ μπορούσαν να θεραπευτούν μέσω της προσφυγής στο αρμόδιο δευτεροβάθμιο όργανο που είχε θεσπιστεί σχετικά, σύμφωνα πάντα με την κρίση του ΕΔΔΑ.

Η μόνη δυνατότητα να προσπεράσει ο προσφεύγων αυτά τα μέσα και να αποταθεί απ' ευθείας στο Στρασβούργο ήταν όταν αυτά ήσαν ακατάλληλα και αναποτελεσματικά, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου, όταν είχε γίνει κακοδικία, καθώς και όταν το εναγόμενο κράτος διατηρούσε μια επαναλαμβανόμενη πρακτική μη συμμόρφωσης με τη Σύμβαση ή ανέχονταν την ύπαρξη αναποτελεσματικών μέσων. Εάν αντίθετα αποδεικνύονταν ότι τα εσωτερικά ένδικα μέσα ήταν αποτελεσματικά, έπρεπε τότε ο προσφεύγων να αποδείξει ότι εξάντλησε όλα τα προσφερόμενα τοπικά μέσα.

Το Δικαστήριο τόνισε με έμφαση μάλιστα πως δεν μπορούσε και δεν έπρεπε να λειτουργεί ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο ουσίας. Εξάλλου, συνέχισε το ΕΔΔΑ, το έργο του ως διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου βρισκόνταν αποκλειστικά στο να μεριμνά και να εξασφαλίζει την άμεση και αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΔΑ. Και αυτό όφειλε να το κάνει σε δεύτερο στάδιο, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας της διεθνούς προστασίας, εφόσον τα συμβαλλόμενα κράτη δεν μπορούσαν ή δεν ήθελαν να το πράξουν. Άλλωστε η Επιτροπή των Υπουργών είχε αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες στην προσπάθεια εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων εκ μέρους των κρατών, κάτι που σήμαινε εξάντληση πόρων και συνεχείς πολιτικές εντάσεις.

Έκρινε λοιπόν, το Δικαστήριο ότι οι εν λόγω ιδιοκτήτες έπρεπε πρώτα να καταφύγουν στην ΕΑΠ - που συστάθηκε από την Τουρκία στην τουρκοκρατούμενη περιοχή πολλά χρόνια μετά την υποβολή των προσφυγών τους - πριν οι καταγγελίες τους για παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους στην περιουσία και κατοικία εξεταστούν από το Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο δήλωσε ότι πολλά είχαν αλλάξει από το 1974 στην Βόρεια Κύπρο. Χαρακτηριστικά λέχθηκε ότι σε αυτά τα 35 χρόνια οι γενιές είχαν αλλάξει και ο πληθυσμός της περιοχής είχε μεταβληθεί καθώς εγκαταστάθηκαν στην περιοχή και δημιούργησαν τα σπίτια τους Τουρκοκύπριοι από τον νότο αλλά και έποικοι. Αυτοί εγκαταστάθηκαν στις ιδιοκτησίες Ελληνοκύπριων, που αναγκάστηκαν να τις εγκαταλείψουν με το άκουσμα της εισβολής ή που εκδιώχθηκαν δια της βίας από τον τουρκικό στρατό, θεμελιώνοντας δικαίωμα χρησικτησίας. Το Δικαστήριο, χωρίς να αναιρεί το γεγονός ότι οι εκτοπισμένοι Ελληνοκύπριοι δεν έχουν απολέσει το δικαίωμα κυριότητας τους επί της περιουσίας τους στα κατεχόμενα, αναγνωρίζει το αναπτυσχθέν δικαίωμα χρησικτησίας των Τουρκοκύπριων και εποίκων επί της ιδιοκτησίας, κυριότητος Ελληνοκύπριων, και την ανάγκη προστασίας του καλόπιστου χρήστη. Η ανατροπή της διαμορφωθείσας κατάστασης στα κατεχόμενα τις τελευταίες δεκαετίες και η μαζική επιστροφή των περιουσιών στους νόμιμους ιδιοκτήτες τους θα ήταν αδύνατη.

Βάσει αυτών των νέων δεδομένων, το Δικαστήριο αναίρεσε τα επιχειρήματα που ουσιαστικά ανέφεραν ότι η δημιουργηθείσα ΕΑΠ αποτελούσε προϊόν της παράνομης κατοχής της Τουρκίας στο νησί και δεν αποτελούσε ένδικο μέσο της Τουρκίας αλλά της «ΤΔΒΚ», ενώ οι διάφορες πτυχές του συγκεκριμένου νόμου εμπόδιζαν τόσο την αποκατάσταση όσο και την ανταλλαγή περιουσιών, καθιστώντας παράλληλα αναποτελεσματική ακόμη και την αποζημίωση.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, απερρίφθη η ένσταση των προσφευγόντων βάσει της οποίας η δυνατότητα αποκατάστασης των πραγμάτων στην προτέρα τους κατάσταση, δηλαδή η ελεύθερη πρόσβαση στα κατεχόμενα εδάφη και η ελεύθερη χρήση και εκμετάλλευση των ακινήτων τα οποία είχαν στερηθεί οι προσφεύγοντες αποτελούσε το μόνο αποτελεσματικό τρόπο αποκατάστασης. Ανέφερε δε, ότι λόγω της καταστάσεως θα ήταν πολύ

δύσκολο να επιστραφούν μαζικά οι περιουσίες.

Σχετικά τώρα με το άρθρο 8 της Σύμβασης, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν ήταν αρκετό για έναν προσφεύγοντα να ισχυριστεί ότι ένας συγκεκριμένος τόπος ή ακίνητο ήταν η "κατοικία" του, έπρεπε να αποδείξει ότι απολάμβανε συγκεκριμένων και μόνιμων δεσμών με την εν λόγω περιουσία. Ωστόσο, όταν υπάρχει ισχυρισμός περί "κατοικίας" σε ακίνητο ενώ δεν υπήρξε ποτέ καμία ή σχεδόν καμία, κατοχή από τον προσφεύγοντα ή, όπου δεν έχει υπάρξει κατοχή εδώ και πολύ καιρό, τότε η σύνδεση με το ακίνητο είναι τόσο εξασθενημένη ώστε να πάψει να εγείρει ζήτημα σχετικά με το άρθρο 8. Επίσης δεν μπορούσε ο όρος "σπίτι" να ερμηνευθεί ως συνώνυμο με την έννοια «ρίζες οικογένειας», η οποία είναι μια αόριστη και συγκινησιακή έννοια.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι τίτλοι ιδιοκτησίας στην κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου, με το πέρασμα του χρόνου μπορούσε να είχαν απογυμνωθεί από κάθε πρακτική συνέπεια ενώ μια δύναμη κατοχής δεν μπορούσε να εξασφαλίσει ότι οι εν λόγω ιδιοκτήτες θα αποκτούσαν πρόσβαση και κατοχή στις περιουσίες τους αν άλλοι είχαν εν τω μεταξύ αποκτήσει την κατοχή αυτών των ιδιοκτησιών. Ενώ αποτελούσε έναν αρνητικό παράγοντα που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη σε σχέση με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων η μη λύση του πολιτικού προβλήματος της Κύπρου.

Το γεγονός ότι είχαν περάσει 35 χρόνια από τότε που οι προσφεύγοντες έχασαν την κατοχή της περιουσίας τους, που οι Τουρκοκύπριοι είχαν εγκατασταθεί στο βόρειο τμήμα [όπου βρίσκονται οι ιδιοκτησίες των προσφευγόντων] και Τούρκοι έποικοι από την Τουρκία είχαν φτάσει σε μεγάλους αριθμούς και είχαν δημιουργήσει τα σπίτια τους εκεί, και που οι περισσότερες κυπριακές ιδιοκτησίες είχαν αλλάξει χέρια τουλάχιστον μια φορά, ήταν παράγοντες που, επίσης, επηρέαζαν αρνητικά τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι προσφεύγοντες, ιδιοκτήτες περιουσίας στο Βορρά, μπορούσαν να εγείρουν αξιώσεις ενώπιον της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας της «ΤΔΒΚ», μιας και η διάταξη του νόμου 67/2005 ήταν αρκετά ευρύς ώστε να καλύπτει όλες τις πτυχές τυχόν απώλειας της απόλαυσης της κατοικίας. Διαπιστώθηκε συνεπώς ότι οι προσφεύγοντες σε σχέση με τις αιτιάσεις τους υπό το άρθρο 8, επίσης δεν είχαν εξαντλήσει τα

εσωτερικά ένδικα μέσα, δεδομένου ότι δεν είχαν εγείρει τέτοιους ισχυρισμούς ενώπιον της ΕΑΠ, σύμφωνα με το άρθρο 35 § 1 και 4 της Σύμβασης.

Η κριτική που δέχθηκε η απόφαση Δημόπουλος

Η απόφαση του ΕΔΔΑ προκάλεσε ιδιαίτερη απογοήτευση στους διπλωματικούς και ακαδημαϊκούς κύκλους σε Ελλάδα και Κύπρο, κυρίως σε σχέση με την θέση που παίρνει το Δικαστήριο για την σύσταση της ΕΑΠ αλλά και κατά πόσο το ίδιο λαμβάνει υπόψη τις γενικές επιταγές του Διεθνούς Δικαίου.

Από πολλούς νομικούς, η απόφαση θεωρήθηκε νομικά εσφαλμένη διότι:

- (i) Έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου (υπόθεση Λοϊζίδου – τέταρτη διακρατική προσφυγή).
- (ii) Ερμήνευσε εσφαλμένα την εξαίρεση της Ναμίμπια και τις άλλες αρχές του διεθνούς δικαίου (π.χ. απαγόρευση των εποίκων από την κατοχική χώρα).
- (iii) Βασίζεται σε εσφαλμένες συγκρίσεις (π.χ. εξισώνοντας την υπόθεση των προσφυγών στους επίσημους φορείς του κράτους όπου υπάρχουν κανόνες δικαίου με την περίπτωση της προσφυγής στο αρχές ενός παράνομου κατοχικού στρατιωτικού καθεστώτος).
- (iv) Αδιαφόρησε για την πολιτική της Τουρκίας να μην αποκαθιστά τα σχετικά δικαιώματα των Ελλήνων Κυπρίων στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, παρά τις σχετικές αποφάσεις του Δικαστηρίου.
- (v) Αποδέχθηκε ως ανεξάρτητα και αμερόληπτα, όργανα του κατοχικού καθεστώτος και
- (vi) Διατύπωσε ισχυρισμούς και οδηγήθηκε σε ευρήματα που δε συμφωνούν με τα πραγματικά γεγονότα και τους στόχους των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (π.χ. «με το πέρασμα του χρόνου η κατοχή ενός τίτλου μπορεί να αδειάσει από κάθε πρακτική συνέπεια, έστω και αν οι ιδιοκτήτες του τίτλου εμποδίστηκαν από την κατοχική χώρα στην χρήση του τίτλου τους, καθώς επίσης και ότι η μη λύση του πολιτικού προβλήματος, για το οποίο οι

προσφεύγοντες δεν είχαν καμία ευθύνη, επηρέασε αρνητικά τις υποθέσεις τους).

Η εν λόγω υπόθεση επικρίθηκε ότι συνιστούσε ανατροπή του δεδικασμένου του Δικαστηρίου στην τέταρτη διακρατική προσφυγή, στην οποία είχε αποφανθεί ότι η άρνηση των τουρκικών αρχών να επιτρέψουν την επιστροφή των εκτοπισμένων Ελληνοκύπριων στις οικίες τους στο κατεχόμενο έδαφος συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Πρόκειται για μια ερμηνεία που δεν λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης κατάστασης και αγνοεί το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες είναι εκτοπισμένοι, εκδιώχθηκαν με τη βία και δεν έφυγαν με τη θέλησή τους. Το γεγονός ότι για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα της ζωής τους ζούσαν αλλού δεν ήταν δική τους επιλογή, αλλά αποτέλεσμα του αναγκαστικού τους εκτοπισμού. Το ΕΔΔΑ δεν αποδίδει τη δέουσα σημασία που έχει το δικαίωμα σεβασμού της κατοικίας για τους εκτοπισθέντες και πρόσφυγες. Η προσέγγιση αυτή εκπορεύεται εν πολλοίς από το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ δεν λαμβάνει – έστω και έμμεσα – υπόψη του άλλους κανόνες που μπορεί να είναι εφαρμοστέοι στην περίπτωση και δη τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Η ίδια η θεωρητική βάση της απόφασης Λοϊζίδου ότι δηλαδή η Τουρκία παραμένει νομικά υπεύθυνη για τα κατεχόμενα, συνέπεια του ελέγχου που ασκεί εκεί, αποτελεί τη βάση της μετεξέλιξης προς την κατεύθυνση «νομιμοποίησης» θεσμών και διαδικασιών της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής πλευράς, με το σκεπτικό ότι εκείνος ο οποίος είναι νομικά υπεύθυνος θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα αποκατάστασης των επιπτώσεων των πράξεών του. Η τάση αυτή εκφράζεται στην υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη και αποκρυσταλλώνεται, πλέον, ως νομικό αξίωμα στην υπόθεση Δημόπουλος, όπου η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας θεωρείται ένδικο μέσο της Τουρκίας το οποίο πρέπει να εξαντληθεί, προκειμένου να νομιμοποιείται το άτομο να προσφύγει στο ΕΔΔΑ.

Η υπόθεση της Τιτίνας Λοϊζίδου, όταν αποφασίστηκε, θεωρήθηκε ως τελεσίδικα καθοριστική για τα δικαιώματα των ιδιοκτητών των υπό κατοχή περιουσιών. Τώρα, μετά την πάροδο 15 περίπου ετών, η υπόθεση Δημόπουλος, χωρίς φυσικά να ανατρέπεται την Τιτίνα Λοϊζίδου, την υποβάλλει

σε σοβαρότατο περιορισμό, ότι δηλαδή η άσκηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται σε αυτή υπόκεινται πρώτα σε εξέταση από τουρκικά ένδικα μέσα, κάτι που τείνει προς τη νομιμοποίηση των δομών και μηχανισμών της τουρκοκυπριακής οντότητας.

Το σημείο όμως του σκεπτικού του Δικαστηρίου το οποίο δέχθηκε την μεγαλύτερη κριτική δεν ήταν άλλο από τη θεωρητική θεμελίωση της απόφασής του, βασιζόμενο στη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τη Ναμίμπια, η οποία μάλλον ως ατυχής μπορεί να χαρακτηριστεί, εφόσον οι δύο καταστάσεις είναι διαφορετικές και δεν μπορούν να εξομοιωθούν.

Η άρνηση του ΕΔΔΑ να αναγνωρίσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του φαινομένου της μαζικότητας των παραβιάσεων στις κυπριακές υποθέσεις προσβολής της ιδιοκτησίας και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις για την επανόρθωσή τους, οι οποίες συνήθως λειτουργούν σε ένα γενικότερο πλαίσιο μεταβατικής δικαιοσύνης εφαρμόζοντας και άλλους σχετικούς κανόνες διεθνούς δικαίου, είναι ενδεικτική μίας εσωστρέφειας του Δικαστηρίου για περιχαράκωση της δραστηριότητάς του σε έναν αυστηρά προσδιορισμένο χώρο, αυτόν της ΕΣΔΑ, όπως οριοθετείται αποκλειστικά μέσω της νομολογίας του.

Το Δικαστήριο φαίνεται να αρκείται σε μία εύλογη ικανοποίηση για την αποκατάσταση της ζημίας των θυμάτων λόγω προσβολής του δικαιώματος στην περιουσία, αρνούμενο να ασχοληθεί με υποθέσεις που αφορούν σε παλιά καθεστώτα πριν τη μεταβατική περίοδο. Περαιτέρω, οι εγγυήσεις μη-επανάληψης της προσβολής εξαντλούνται στην καθιέρωση ενός αποτελεσματικού ενδίκου μέσου από το καθ' ου η προσφυγή κράτος.

Το στρατηγικό λάθος που έγινε από την Κυπριακή πλευρά - το οποίο ανέφερε ο Έλληνας Δικαστής Χρήστος Ροζάκης - ήταν ότι ο μεγάλος όγκος των προσφυγών αναφερόταν στην απώλεια δικαιώματος στην περιουσία και όχι στο δικαίωμα πρόσβασης και χρήσης, όπως είχε συμβεί στη Λοιζίδου. Ο κίνδυνος που ελλόχευε από την απόδοση αποζημιώσεων για την απώλεια των περιουσιών, είτε αυτές προέρχονταν από το ΕΔΔΑ είτε από την ΕΑΠ ήταν η αποξένωση του ελληνικού στοιχείου από την Βόρεια Κύπρο και η σταδιακή δημιουργία μιας παγιωμένης κατάστασης *de facto* διχοτόμησης,

αποκόπτοντας κάθε πιθανότητα πρόσβασης στην άλλη πλευρά εφόσον θα εξέλειπε το κίνητρο της ύπαρξης της ιδιοκτησίας από τους Ελληνοκύπριους.

Με αυτά τα δεδομένα, η απόφαση Δημόπουλος, δεν σηματοδοτεί μόνο μία νέα κατάσταση για τα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων στα Κατεχόμενα, αλλά εγείρει πολλά ερωτήματα σε σχέση με τον ρόλο του Δικαστηρίου στην εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη. Αναμφισβήτητα, το Δικαστήριο αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα λόγω του τεράστιου αριθμού προσφυγών που έχει να αντιμετωπίσει καθημερινά αλλά και της περιορισμένης χρηματοδότησης. Η προσπάθεια συνολικής αναμόρφωσης του, που ξεκίνησε με το Πρωτόκολλο 14, τις πιλοτικές αποφάσεις και συνεχίζεται με την διαδικασία του Interlaken δεν άφησε ανεπηρέαστο και τον καταϊγισμό των προσφυγών που προκλήθηκε μετά την απόφαση Λοϊζίδου.

Συμπεράσματα

Στην 4^η Διακρατική Προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας, το ΕΔΔΑ ενέμεινε στα προηγούμενα πορίσματά του ως προς την ευθύνη της Τουρκίας στα κατεχόμενα σχετικά με τα γεγονότα της εισβολής και κατοχής αλλά και της καταπάτησης των περιουσιακών και άλλων δικαιωμάτων των Ελληνοκύπριων, καταδικάζοντας την για παραβιάσεις σωρείας άρθρων της ΕΣΔΑ.

Η 4^η Διακρατική Προσφυγή υπήρξε η πρώτη φορά κατά την οποία ένα κράτος, η Τουρκία, καταδικαζόταν από το ΕΔΔΑ για μαζικές και εξαιρετικά σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούσαν σε τόσο μεγάλο αριθμό προσώπων.

Ομόφωνα το ΕΔΔΑ διαπίστωσε πως όλες αυτές οι παραβιάσεις επιβάλλονταν απ' την Άγκυρα στους εγκλωβισμένους "επιδιώκοντας τη γνωστή πολιτική που αποσκοπεί στο να διαιρέσει τις εθνικές ομάδες στο νησί, στο πλαίσιο μιας δικοινοτικής και διζωνικής συμφωνίας" όπως την αντιλαμβάνονταν η τουρκική Κυβέρνηση. "Αυτή η πολιτική οδήγησε στον περιορισμό των Ελληνοκυπρίων" που ζούσαν στα κατεχόμενα "σε μια μικρή περιοχή στην χερσόνησο της Καρπασίας", όπου υφίστανται "σταθερή μείωση αριθμού σαν συνέπεια των μέτρων που εμποδίζουν την ανανέωση του πληθυσμού", ενώ σύμφωνα με τον ΟΗΕ, οι ασφυκτικοί περιορισμοί έτειναν να

εξαλείφουν σταδιακά κάθε παρουσία ελληνοκυπριακής κοινότητας στα κατεχόμενα βορεινά εδάφη, κατήγγειλε το ΕΔΔΑ, συμπεραίνοντας ότι "προσβάλουν την καθημερινή ζωή με δυσμενείς διακρίσεις τέτοιου βαθμού αυστηρότητας που καταλήγουν σε προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας".

Σε αυτή την απόφαση ορόσημο, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η Τουρκία, η οποία «ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο σε ολόκληρο το βόρειο τμήμα της Κύπρου», είχε ευθύνη για τη διασφάλιση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία κάλυπτε η Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα που είχε επικυρώσει, και ότι οι παραβιάσεις τέτοιων δικαιωμάτων από τους στρατιώτες ή αξιωματούχους της και από την τοπική διοίκηση, καταλογίζονταν στην ίδια.

Για πρώτη φορά όμως έγινε υπαινιγμός εκ μέρους του ΕΔΔΑ ότι τα εσωτερικά ένδικα μέσα στην «ΤΔΒΚ», τα οποία θεωρούνταν τουρκικά, θα μπορούσαν να κριθούν ως αποτελεσματικά μέσα στη λογική της εξάντλησης αυτών, προτού οι ενδιαφερόμενοι προσέφευγαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κάτι το οποίο θα έπρεπε να εξετάζεται σε κάθε περίπτωση χωριστά, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων κάθε φορά συνθηκών. Το ΕΔΔΑ έκανε ελαστική αναλογική ερμηνεία της αρχής της Ναμίμπια και η γραμμή που αυτό ακολούθησε στο σκεπτικό του καθόρισε τη μετέπειτα πορεία στη νομολογία του σε σχέση με τις υπόλοιπες προσφυγές Ελληνοκύπριων κατά της Τουρκίας.

Επί αυτού χρήσιμο θα ήταν να αναφερθούν οι εισηγήσεις των διαφωνούντων δικαστών Ροζάκη, Barretto και Busuttil :

Οι διαφωνούντες υποστήριξαν δύο σημεία, ότι δηλαδή:

α. «δεν είναι δυνατόν να θεωρήσουμε ότι τα εν λόγω «δικαστήρια» έχουν συσταθεί και λειτουργούν δυνάμει Νόμου, όπως προνοείται στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, δεδομένου ότι το όλο καθεστώς και η ούτω καλούμενη «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου» δεν αναγνωρίζεται διεθνώς και θεωρείται παράνομη,

β. δεν είναι δυνατόν να αποδεχθούμε ότι μέσα στο εχθρικό εν γένει κλίμα των κατεχομένων, τα εν λόγω τουρκοκυπριακά «δικαστήρια» μπορεί να θεωρηθούν αντικειμενικά και ακέραια, ενώ είναι αντιφατικό για την ΕΕΔΑ και το ΕΔΔΑ να διαπιστώνουν, από τη μια σοβαρές παραβιάσεις εκ μέρους της ούτω καλουμένης «διοίκησης και νομοθετικής εξουσίας» στα κατεχόμενα σε βάρος των εγκλωβισμένων αλλά και να διαπιστώνουν τις άθλιες συνθήκες

διαβίωσης τους και, από την άλλη, να θεωρούν ότι τα ούτω καλούμενα «τουρκοκυπριακά δικαστήρια» είναι δυνατό μέσα σε αυτό το κλίμα να λειτουργήσουν αντικειμενικά και ακέραια».

«Η ως άνω εκτίμηση της ΕΕΔΑ και, ακολούθως του ΕΔΔΑ βρίσκεται σε αντίθεση με την επίσημη διαπίστωση πως η Κυπριακή Κυβέρνηση είναι η μοναδική νόμιμη κυβέρνηση σ' όλη τη νήσο, εφόσον δεν μπορεί να υπάρξει γενικά νόμιμη έννομη τάξη λόγω του παράνομου κατοχικού καθεστώτος», τονίζει ο Ευρωεπίτροπος Busuttil.

Στην υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι η Τουρκία όφειλε - στο πλαίσιο των συμβατικών της υποχρεώσεων - να συμμορφωθεί όχι μόνον ως προς τη συγκεκριμένη απόφαση, αλλά και «να επιλέξει τα γενικά, ή ακόμα και τα ατομικά μέτρα, με στόχο την άρση των συνεπειών της παραβίασης», σηματοδοτώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ενεργοποίηση της διαδικασίας των πιλοτικών αποφάσεων για το συγκεκριμένο θέμα.

Το Δικαστήριο θεώρησε ότι το καθ' ού η προσφυγή κράτος έπρεπε να εισαγάγει ένα ένδικο βοήθημα που να εξασφάλιζε γνησίως αποτελεσματική αποκατάσταση για τις παραβιάσεις της Σύμβασης που εντοπίζονταν στην απόφαση σε σχέση με τον παρόντα προσφεύγοντα, καθώς και με όλες τις ανάλογες εκκρεμούσες προσφυγές. Ένα τέτοιο βοήθημα θα έπρεπε να είναι διαθέσιμο εντός τριών μηνών από την έκδοση της απόφασης και η αποκατάσταση να παρέχεται τρεις μήνες μετέπειτα. Γίνεται αντιληπτό πως η απόφαση του ΕΔΔΑ στην εν λόγω υπόθεση βρίσκεται σε συνεννόηση με την απόφαση του στην 4^η Διακρατική Προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας, όπου ουσιαστικά εδώ ξεκαθαρίζει το Δικαστήριο το ζήτημα που είχε τεθεί τότε για την Επιτροπή Αποζημιώσεων.

Το ΕΔΔΑ αρνήθηκε να αναγνωρίσει το προσφερόμενο στα κατεχόμενα τουρκικό ένδικο μέσο ως αποτελεσματική θεραπεία για τις αξιώσεις των Ελληνοκύπριων στο βορρά, διότι δεν δίδονταν αποκατάσταση στην περιουσία του συγκεκριμένου ατόμου, ενώ δεν καλύπτονταν το θέμα της παραβίασης του ανθρωπίνου δικαιώματος της κατοικίας ούτε και το θέμα της δυσμενούς διάκρισης που είχαν υποστεί οι Ελληνοκύπριοι από την τουρκική εισβολή, αφού ο λόγος για τον οποίο δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τις περιουσίες τους ήταν επειδή ήταν Έλληνες Κύπριοι Χριστιανοί Ορθόδοξοι.

Με την απόφαση αυτή το ΕΔΔΑ υπέδειξε την ανασύσταση, με μια βελτιωμένη νομικά εκδοχή, της τότε Επιτροπής Αποζημίωσης για τα Ακίνητα, η οποία ιδρύθηκε με το νόμο αριθ. 49/2003, ώστε αυτή να εκπληρώνει τις προϋποθέσεις που το ίδιο έθεσε, με στοιχεία ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και αποτελεσματικότητας, για να εξετάζει προσφυγές σχετικά με αποζημίωση, αποκατάσταση ή ανταλλαγή των ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών. Το Δικαστήριο έκανε συστάσεις για συμμετοχή διεθνών νομικών, κάτι που θα ενίσχυε την αμεροληψία της εν λόγω Επιτροπής.

Επιφυλάχθηκε, όμως, να την θέσει υπό εξέταση εκ νέου σε προσφυγές, πράγμα που προανήγγειλε ότι η επόμενη απόφαση του ΕΔΔΑ θα έλυνε το ζήτημα της προϋπόθεσης της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων και θα επηρέαζε προς τη μια ή την άλλη λύση την τύχη των εκκρεμών προσφυγών σχετικά με αποζημίωση ή αποκατάσταση των περιουσιών. Πράγματι, με την υπόθεση Δημόπουλος κ.ά. του 2010 αποφάνθηκε επί της αποδοχής της εν λόγω Επιτροπής ως ενδίκου μέσου, αφού η ανασυγκρότησή της κρίθηκε ότι ανταποκρινόταν στους όρους που έθεσε το ίδιο το ΕΔΔΑ με την υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη.

Ως συνέπεια αυτής της κρίσης του Δικαστηρίου θεσπίστηκε ο νόμος 67/2005 και άρχισε να λειτουργεί η ΕΑΠ, η οποία αποτελεί τουρκικό θεσμό, ενώ η όλη συγκυρία αποδυνάμωσε το αρχικό επιχείρημα ότι για όποιο θέμα αφορά σε Ελληνοκύπριους που στερήθηκαν δικαιωμάτων θα επιλαμβάνεται αυτομάτως το ΕΔΔΑ.

Η ως άνω δικαστική απόφαση κρίθηκε ως πιλοτική καθώς όλες οι προσφυγές θα δικάζονταν με βάση αυτήν. Έτσι έθεσε σε εφαρμογή την καινούρια - αλλά και αρκετά ριζοσπαστική για τα δεδομένα του - διαδικασία «πιλοτικών αποφάσεων». Σε τέτοια περίπτωση, το ΕΔΔΑ «παγώνει την εξέταση» των εν λόγω προσφυγών, αναμένοντας την ικανοποίηση των ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως μόλις ένα χρόνο πριν είχε ενεργοποιηθεί από το ΕΔΔΑ η διαδικασία εκτέλεσης των πιλοτικών αποφάσεων με αφορμή την υπόθεση Broniowski κατά Πολωνίας (31443/96). Εδώ, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης (δικαίωμα στην περιουσία) λόγω του συστημικού προβλήματος που προκλήθηκε από την αποτυχία των πολωνικών αρχών να εφαρμόσουν

ένα αποτελεσματικό μηχανισμό για την αποζημίωση σε πρόσωπα για το ακίνητο που εγκαταλείφθηκε στα εδάφη πέρα από τον ποταμό Bug, ως αποτέλεσμα των αλλαγών συνόρων μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήταν λοιπόν αναμενόμενο να κληθεί το τουρκικό κράτος να εισαγάγει και αυτό στη νομοθεσία του ένα ένδικο μέσο, το οποίο όφειλε να είναι κατάλληλο και αποτελεσματικό.

Στην μετέπειτα απόφαση του (07/12/2006) σχετικά με την παροχή δίκαιης ικανοποίησης της προσφεύγουσας και σχεδόν ένα χρόνο μετά από την σύσταση της ΕΑΠ βάσει του Ν. 67/2005 από την «ΤΔΒΚ», το Δικαστήριο καλωσόρισε την προσπάθεια αυτή της Τουρκίας για παροχή επανόρθωσης αναφορικά με τις παραβιάσεις των περιουσιακών δικαιωμάτων των Ελληνοκύπριων, κρίνοντας ότι η εν λόγω Επιτροπή έλαβε υπόψη της τις απαιτήσεις του, σχετικά με τη σύσταση και λειτουργία των εγχώριων ένδικων μέσων. Όμως αποφάσισε ότι η προσφεύγουσα δεν όφειλε να προσφύγει στην ΕΑΠ λόγω του προχωρημένου σταδίου της υπόθεσης και ότι το Δικαστήριο είχε ήδη κρίνει την υπόθεση επί της ουσίας.

Βέβαια η επιβεβαίωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της περιουσίας είναι το πιο σημαντικό, ιδιαίτερα εάν λάβει κάποιος υπόψη ότι η υπόθεση αυτή αφορά περιουσία στην περιφραγμένη πόλη της Αμμοχώστου. Η απόφαση του ΕΔΔΑ είναι σημαντική γιατί επιβεβαιώνει όλες τις προηγούμενες αποφάσεις του Δικαστηρίου, δηλαδή στην υπόθεση Τιτίνας Λοϊζίδου, στην 4η Διακρατική Προσφυγή Κύπρου εναντίον Τουρκίας, στην υπόθεση Δημάδη και άλλες. Με την απόφαση του, το Δικαστήριο δέχθηκε ξανά ότι οι περιουσίες στα κατεχόμενα εξακολουθούσαν να ανήκουν στους κατόχους των τίτλων ιδιοκτησίας που είχε εκδώσει η Κυπριακή Δημοκρατία πριν το 1974.

Επισημάνθηκαν emphaticά από το Δικαστήριο τρία πράγματα:

1. Ότι το γεγονός πως οι δύο κοινότητες είχαν κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων επί του Σχεδίου Ανάν ισότιμη εκπροσώπηση και μεταχείριση δεν συνεπάγονταν αναγνώριση του παράνομου καθεστώτος ούτε συνιστούσε απονομή κρατικής υπόστασης σε αυτό.
2. Ότι η Τουρκία εξακολουθούσε να ασκεί ολοσχερή στρατιωτικό έλεγχο στο βόρειο μέρος της Κύπρου.

3. Το γεγονός ότι οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν το Σχέδιο Ανάν δεν είχε ως νομική συνέπεια τον τερματισμό των συνεχιζόμενων παραβιάσεων των δικαιωμάτων των προσφύγων, αφού ακόμα και η υιοθέτηση του Σχεδίου δεν θα είχε ως αποτέλεσμα την παροχή άμεσης θεραπείας.

Το Δικαστήριο καταδίκασε την Τουρκία να καταβάλει στην κα Ξενίδη-Αρέστη αποζημίωση 800.000 Ευρώ για την στέρηση της χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας της, στην κατεχόμενη Αμμόχωστο. Η Τουρκία είχε υποχρέωση να ανταποκριθεί θετικά εντός τριμήνου από την τελεσιδικία της απόφασης του ΕΔΔΑ (23 Μαΐου 2007). Η προθεσμία αυτή παρήλθε άπρακτη.

Η υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη άνοιξε το δρόμο για την λήψη απόφασης στην υπόθεση Δημόπουλος όσον αφορούσε στην Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας εφόσον διαπιστώθηκε ότι εκπληρώνει τους όρους ανεξαρτησίας και αμεροληψίας. Στο μεταξύ η Τουρκία προέβη στη συγκρότηση της Επιτροπής την οποία το ΕΔΔΑ έκρινε σύμφωνη με τις προδιαγραφές που είχε θέσει στην υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη και η υπόθεση Δημόπουλος σταμάτησε στο στάδιο του παραδεκτού.

Με την απόφαση Δημόπουλος, το δικαστήριο αναγνώρισε την Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας της τουρκοκυπριακής διοίκησης ως εσωτερικό ένδικο μέσο, το οποίο έπρεπε να εξαντλήσει ο έχων περιουσιακές αξιώσεις στα κατεχόμενα, προτού προσφύγει στο ΕΔΔΑ κατά των αρχών της «ΤΔΒΚ». Το δικαστήριο δέχθηκε πως στη δικαιοδοσία της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας που λειτουργούσε εντός των θεσμικών πλαισίων της τουρκοκυπριακής διοίκησης υπάγονταν και οι αξιώσεις Ελληνοκυπρίων σχετικά με τις περιουσίες στους στο βόρειο τμήμα του νησιού. Η προσφυγή στην εν λόγω Επιτροπή αποτελούσε απαραίτητη δικονομική προϋπόθεση για το παραδεκτό της προσφυγής ενώπιον του ΕΔΔΑ.

Ως αποτέλεσμα της απόφασης, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θα απορρίπτει ως απαράδεκτες τις προσφυγές Ελληνοκυπρίων για τα περιουσιακά τους δικαιώματα επί ακινήτων στα κατεχόμενα, εφόσον δεν έχουν πρώτα επιδιώξει την ικανοποίησή τους από την Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας των τουρκοκυπρίων. Στις εν λόγω προσφυγές τους, στρέφονταν

κατά της Τουρκίας, όχι της «ΤΔΒΚ» που δεν είχε διεθνή νομική υπόσταση καθώς δεν αναγνωρίζονταν παρά μόνο από την Τουρκία.

Στην υπόθεση Δημόπουλος κ.α., το ΕΔΔΑ, υιοθετώντας την αντίληψη περί ζωντανού οργανισμού (*living instrument*) της ΕΣΔΑ, η οποία θα πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως των εκάστοτε επικρατούσων συνθηκών - όπως στην απόφασή του στην 4^η Διακρατική - προέβη σε μια διασταλτική ερμηνεία της γνωμοδότησης του Διεθνούς Δικαστηρίου στην υπόθεση Ναμίμπια, επιχειρώντας να τη μεταφέρει στο σκεπτικό του στην εν λόγω υπόθεση για να δικαιολογήσει το γιατί η επίμαχη Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας θα μπορούσε να εκληφθεί ως ένδικο μέσο για τις ανάγκες των προσφυγών των Ελληνοκυπρίων. Με αυτό τον τρόπο το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ένα ένδικο μέσο, σε καθεστώς που τελούσε υπό διεθνή απαγόρευση.

Η αναφορά στην *εξαίρεση της Ναμίμπια* από το ΕΔΔΑ, αν και στην υπό κρίση υπόθεση τα μέρη διέφεραν ως προς τη σημασία ή την εφαρμογή της λεγόμενης «αρχής της Ναμίμπια», η δυνατότητα δηλαδή των ατόμων που ζουν υπό αυτό το καθεστώς να χρησιμοποιήσουν ορισμένους θεσμούς για ανθρωπιστικούς σκοπούς, δεν μπορεί να διευρυνθεί σε νομοθεσίες ή θεσμούς που είναι δυνατό να προκαλέσουν ουσιαστική αλλαγή στο έδαφος ή στην δημόσια τάξη. Επιπλέον, η δημιουργία ενός νέου νομικού συστήματος το οποίο δημιουργήθηκε υπό τις κατοχικές αρχές και συγκεκριμένα όταν αυτό συμπεριλαμβάνει απαλλοτρίωση περιουσιών είναι μια μη αναγνωρισμένη πράξη για το διεθνές δίκαιο.

Η Ναμίμπια επιτρέπει και επιβάλλει στην κατοχική δύναμη να προβεί σε πράξεις και ενέργειες, συνήθους εμβέλειας, για να διευκολύνει την καθημερινή ζωή των κατοίκων της περιοχής, όπως η έκδοση πιστοποιητικών. Στην προκειμένη περίπτωση η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας της «ΤΔΒΚ» αποκτά οιονεί δικαστικό χαρακτήρα. Διαχειρίζεται δικαστικού περιεχομένου υποθέσεις, που δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να εξομοιωθούν με αυτές σχετικά με τη Ναμίμπια. Γίνεται αντιληπτό πως το Δικαστήριο προβαίνει σε μια ελαστική ερμηνεία της απόφασης στην υπόθεση Ναμίμπια.

Η ΕΑΠ συνιστούσε ένα όργανο, παρότι τουρκικό (κι αυτό αφορά στην μη αναγνώριση της «ΤΔΒΚ»), το οποίο αποτελούσε θεσμό δικαιοσύνης, αφού εξέταζε προσφυγές και επιδίκαζε αποζημίωση. Δηλαδή απομακρύνονταν από έναν θεσμό που διαχειρίζονταν απλά ζητήματα καθημερινότητας, που - όπως

αιτιολόγησε το ΔΔΧ στη Γνωμοδότηση της Ναμίμπια - θα μπορούσε να αναγνωρίζεται εξαιρετικά, χάριν των κατοίκων, σε καθεστώτα μη αναγνωρισμένα.

Η απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Δημόπουλος στηρίζονταν πιο πολύ στην αντίληψη περί πιλοτικών αποφάσεων για να ελαφρύνει το όργανο από την εκδίκαση τόσο πολλών προσφυγών.

Ουσιαστικά το ΕΔΔΑ αναγνώρισε την ευθύνη της Τουρκίας αναφορικά με τις αναγκαστικές «απαλλοτριώσεις» ακινήτων στα κατεχόμενα, δυνάμει του άρθρου 159 του Συντάγματος της «ΤΔΒΚ», που ανήκαν σε Ελληνοκύπριους, εμμένοντας στην νομολογικά θεμελιωμένη άποψή του ότι αυτοί δεν είχαν απολέσει την κυριότητα, ενώ τόνισε την υποχρέωση της Τουρκίας να αποζημιώσει τους παθόντες. Εντούτοις έδωσε προβάδισμα στο δικαίωμα, ένεκα χρησικτησίας, τουρκοκύπριων και εποίκων που είχαν εγκατασταθεί στα ακίνητα των Ελληνοκύπριων στο κατεχόμενο τμήμα του νησιού από την εισβολή και διαμένουν σε αυτά έως σήμερα, με αποτέλεσμα να κρίνει ότι η αποκατάσταση σε αυτές τις περιπτώσεις δεν ήταν εφικτή κι ότι θα έπρεπε να βρεθεί άλλος τρόπος ικανοποίησης του προσφεύγοντος. Στην ουσία προστάτευσε τον καλόπιστο χρήστη έναντι του νόμιμου ιδιοκτήτη γης διότι είχαν περάσει πολλά χρόνια από την απώλεια χρήσης της περιουσίας και ότι οι δεσμοί με αυτήν είχαν πλέον εξασθενήσει.

Το Δικαστήριο απέρριψε πάλι τις ενστάσεις της Τουρκίας, που εδράζονταν στα γνωστά επιχειρήματα, αναφερόμενη στις προηγούμενες θέσεις που είχε αναπτύξει στην υπόθεση Λοϊζίδου, στην 4^η διακρατική προσφυγή, καθώς και στην Ξενίδη-Αρέστη. Κατά συνέπεια, στα μείζονα θέματα και ιδιαίτερα στο θέμα άρνησης αναγνώρισης της αυτοδυναμίας της «ΤΔΒΚ» ως ξεχωριστής διεθνής οντότητας, δεν παρατηρείται διαφοροποίηση. Εν τούτοις, σε σχέση με τη Λοϊζίδου υπάρχει μια διαφορά.

Στην υπόθεση Λοϊζίδου το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η άρνηση της Τουρκίας να επιτρέψει την πρόσβαση στο ακίνητο της προσφεύγουσας και την ειρηνική απόλαυσή του συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου στην ΕΣΔΑ. Επιδίκασε δε αποζημίωση για την ηθική βλάβη, διότι όλα αυτά τα χρόνια από το 1974 η Λοϊζίδου στερήθηκε το δικαίωμα της πρόσβασης και της απόλαυσης επί του ακινήτου της.

Στην υπόθεση Δημόπουλος κ.ά. το ΕΔΔΑ δεν αμφισβητεί τη νομική βάση που επεξεργάστηκε στην υπόθεση Λοϊζίδου. Το ζητούμενο, όμως, στην προσφυγή Δημόπουλος κ.ά. αφορούσε σε αίτημα αποζημίωσης για την απώλεια του περιουσιακού στοιχείου των προσφευγόντων. Υπάρχει, λοιπόν, διαφορά σε σχέση με την υπόθεση Λοϊζίδου, η οποία αιτούνταν αποζημίωση για την απώλεια του δικαιώματος πρόσβασης και απόλαυσης της περιουσίας της. Συνεπώς, για την αποζημίωση, ή, κατά περίπτωση, για τη μερική ή ολική αποκατάσταση του κάθε ακινήτου, ως τεχνικού ζητήματος, το ΕΔΔΑ παρέπεμψε να εξεταστεί και επιδικασθεί το ύψος της από την Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας. Κάλεσε δε τους μελλοντικούς προσφεύγοντες, και όσους είχαν ήδη προσφύγει ενώπιων του, που απαιτούσαν αποζημίωση για την αποστερηθείσα περιουσία, να απευθύνονται προς ικανοποίηση πρώτα στην Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας, στο πλαίσιο της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων.

Μπαίνει πλέον τέλος στη δυνατότητα απευθείας προσφυγής ενώπιον του ΕΔΔΑ Ελληνοκυπρίων κατά της Τουρκίας, για το ζήτημα της παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία λόγω του κατοχικού καθεστώτος στα εδάφη της Βόρειας Κύπρου. Η απόφαση αυτή του ΕΔΔΑ κατέδειξε πανηγυρικά ότι το Κυπριακό δε δύναται να επιλυθεί μέσω της νομικής οδού με προσφυγές σε διεθνή και ευρωπαϊκά δικαστήρια.

Το Δικαστήριο είχε αρχίσει να δείχνει δυσφορία με τις συνεχείς προσφυγές Ελληνοκύπριων ενώπιων του που απαιτούσαν αποζημίωση των στερηθέντων περιουσιών, θεωρώντας ότι συντελείται κατάχρηση των διαδικασιών του και γι αυτό άρχισε να δείχνει «κάποια αποδοχή» στις διαδικασίες της «ΤΔΒΚ». Ως αποτέλεσμα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στην υπόθεση Λοϊζίδου, το Στρασβούργο άρχισε να γίνεται αποδέκτης μεγάλου αριθμού ατομικών προσφυγών, προερχόμενων από Κύπριους πολίτες των οποίων το βασικό αίτημα ήταν η καταδίκη της Τουρκίας για τον «εκπατρισμό» τους από το βόρειο τμήμα του νησιού, την αδυναμία απόλαυσης των περιουσιών τους και σε ορισμένες περιπτώσεις και την απώλεια των περιουσιακών τους στοιχείων. Μάλιστα η συνεχιζόμενη άρνηση της Τουρκίας να συμμορφωθεί με το διατακτικό της απόφασης Λοϊζίδου ήταν ακόμα ένας παράγοντας διόγκωσης του προβλήματος, το οποίο με τη σειρά του οδήγησε στη σύρευση μεγάλου αριθμού πανομοιότυπων ατομικών

προσφυγών.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΟΙΠΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΩΝ

Οι εν λόγω ατομικές προσφυγές αφορούσαν προσφυγές αποζημίωσης των Ελληνοκύπριων για ηθική βλάβη, λόγω στέρησης πρόσβασης στην περιουσία τους στα κατεχόμενα. Εδώ το Δικαστήριο ακολούθησε τη λογική της υπόθεσης Λοϊζίδου.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου στις εξής ατομικές προσφυγές Ελληνοκύπριων κατά της Τουρκίας:

Αλεξάνδρου, Ανδρέου, Ανθούσα Ιορδάνου, Βραχίμη, Γαβριήλ, Δημάδης, Διογένους-Τσεριώτη, Επιφανίου και άλλοι, Ευαγόρου Χρήστου, Ευγενία Μιχαηλίδου Developments Ltd και Μιχαήλ Τύμβιος, Ζάβου, Ζοσεφίδη, Ιορδάνη Ιορδάνου, Ιωάννου, Κυριάκου, Λοΐζου κ.α., Λόρδου κ.α., Μιχαήλ, Νικόλα, Νικολαΐδη, Οικονόμου, Ολυμπίου, Ορφανίδη, Πάπη, Ραμόν, Σεβεριάδη, Σκυροποία, Σολωμονίδη, Στρατή, Χαπέση και Χαπέση-Μιχαηλίδου, Χαπέση κ.α., Χατζηθωμά, Χατζηπροκοπίου, Χριστοδουλίδου, Rock Ruby Hotel,

οι οποίοι μετά την εισβολή των στρατιωτικών τουρκικών δυνάμεων στη Βόρεια Κύπρο (εξ)αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιουσία και όλα τους τα υπάρχοντα τους στα κατεχόμενα και από τότε εμποδίζονταν από τις αρχές της «ΤΔΒΚ» να επιστρέψουν εκεί, με συνέπεια τη στέρηση της πρόσβασης και απόλαυσης των περιουσιακών τους δικαιωμάτων.

Υπενθύμισε τα πορίσματά του στην υπόθεση Λοϊζίδου και στην 4^η διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, λόγω της συνεχιζόμενης και πλήρους άρνησης σε Ελληνοκύπριους ιδιοκτήτες περιουσιών στη Βόρεια Κύπρο του δικαιώματος πρόσβασης, ελέγχου, χρήσης

και απόλαυσης της περιουσίας τους λόγω των περιορισμών που θέτονταν από τις αρχές της «ΤΔΒΚ».

Στην απόφαση του ΕΔΔΑ για την υπόθεση της περιουσίας Δημάδη, υπογραμμίστηκε ότι όλοι οι εκτοπισθέντες Ελληνοκύπριοι παρέμεναν κύριοι των ακινήτων τους και ότι οι αποζημιώσεις που επιδίκασε το Δικαστήριο αφορούσαν μόνον στην απώλεια χρήσης.

Ακολούθως, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης στις εξής ατομικές προσφυγές Ελληνοκύπριων κατά της Τουρκίας: Ανδρέου, Γαβριήλ, Δημάδης, Διογένους-Τσεριώτη, Επιφανίου, Ευαγόρου Χρήστου, Ζάβου, Ιορδάνη Ιορδάνου, Ιωάννου, Κυριάκου, Λοϊζου κ.α., Λόρδου κ.α., Μιχαήλ, Νικόλα, Ολυμπίου, Ορφανίδη, Σεβεριάδη, Στρατή, Χάπηση και Χάπηση-Μιχαηλίδου, Χατζηθωμά, Χατζηπροκοπίου, επί τη βάση της απόλυτης άρνησης του δικαιώματος τους στο σεβασμό της κατοικίας του.

Υπενθύμισε τα πορίσματά του στην 4^η διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας, όπου διαπίστωσε ότι υπήρξε μια συνεχής παραβίαση του Άρθρου 8 της Σύμβασης λόγω της άρνησης να επιτραπεί η επιστροφή των Ελληνοκύπριων εκτοπισμένων στις εστίες τους στη Βόρεια Κύπρο.

Οι εν λόγω υποθέσεις διέφεραν από αυτή της Λοϊζίδου διότι οι προσφεύγοντες είχαν πράγματι την κατοικία τους στη Βόρεια Κύπρο.

Επιπροσθέτως, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης στις εξής προσφυγές ενώπιων του:

Βαρνάβα κ.α.: Είναι η κλασική περίπτωση αγνοουμένων όπου άτομα εξαφανίσθηκαν, όχι όλοι σε ώρα εχθροπραξιών αλλά και μετά από την κατάπαυση του πυρός. Το θέμα έχει τεράστιο ενδιαφέρον από νομικής πλευράς, διότι μόλις το 2008 – και μετά από 18 χρόνια - κατάφερε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο να εκδώσει απόφαση η οποία τελικά ήτο καταδικαστική.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε τα πορίσματά του, στην τέταρτη διακρατική ότι στο πλαίσιο των εξαφανίσεων το 1974 - όπου η στρατιωτική επιχείρηση είχε ως αποτέλεσμα σημαντικές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και μεγάλης

κλίμακας φυλακίσεις - οι συγγενείς των αγνοουμένων είχαν υποστεί την αγωνία του να μη γνωρίζουν αν τα μέλη των οικογενειών τους είχαν σκοτωθεί ή τεθεί υπό κράτηση. Επιπλέον, λόγω της συνεχιζόμενης διαίρεσης της Κύπρου, οι συγγενείς αντιμετώπιζαν πολύ σοβαρά εμπόδια στην αναζήτησή τους για πληροφορίες. Η σιωπή των τουρκικών αρχών ως προς αυτές τις πραγματικές ανησυχίες θα μπορούσε να κατηγοριοποιηθεί ως απάνθρωπη μεταχείριση.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε λόγος να διαφοροποιηθεί από τα ανωτέρω συμπεράσματα. Το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η δοκιμασία των συγγενών των αγνοούμενων συνεχιζόταν, καθώς και η στάση επίσημης αδιαφορίας για την αντιμετώπιση του οξέως άγχους τους να μάθουν για τη μοίρα των στενών συγγενών τους είχε ως αποτέλεσμα την παράβαση του άρθρου 3 σε σχέση με τους προσφεύγοντες.

Στρατή, Χριστοδουλίδου: Το Δικαστήριο έχοντας υπόψη τις σωματικές και ψυχικές επιδράσεις από την συμπεριφορά κατά της οποίας στρέφονταν οι καταγγελίες των ως άνω προσφευγόντων (ξυλοδαρμός, φυλάκιση υπό απάνθρωπες συνθήκες ως απόρροια της αντί-τουρκικής διαδήλωσης τον Ιούλιο του 1989 με στόχο να διασχίσουν την πράσινη γραμμή και να επιστρέψουν στις κατοικίες τους στα κατεχόμενα), έκρινε ότι αυτή μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «απάνθρωπη» ή «ταπεινωτική» κατά την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Επίσης, το ΕΔΔΑ έκρινε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης στις εξής προσφυγές:

Βαρνάβα κ.α.: λόγω της αποτυχίας της Τουρκίας να διερευνήσει αποτελεσματικά την τύχη των εννέα Ελληνοκύπριων που εξαφανίστηκαν το 1974 και αυτή η μη αποτελεσματική έρευνα την καθιστούσε υπόλογη για παραβίαση του διαδικαστικού μέρους του Άρθρου 2. Το Δικαστήριο αρνήθηκε να δεχθεί τον όρο «υποθετικά νεκροί» που επιχείρησε να εισαγάγει η Τουρκία.

Κακούλλη: το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Πέτρος Κακούλλης είχε σκοτωθεί από τους εντολοδόχους του τουρκικού κράτους και ότι η χρήση βίας δεν ήταν δικαιολογημένη, κατά παράβαση του άρθρου 2.

Ακόμη διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 5, όσον αφορά στην υπόθεση Βαρνάβα. Η μη αποτελεσματική έρευνα σε σχέση με την κράτηση. Η

θέση των Ελληνοκύπριων προσφευγόντων ήταν ότι οι αγνοούμενοι ήσαν εν ζωή και ότι η Τουρκία επειδή ακριβώς κρατούσε αυτά τα άτομα και δεν έδιδε πληροφορίες για την κράτηση τους, αυτό συνιστούσε παραβίαση του διαδικαστικού μέρους του Άρθρου 5 όσον αφορά στη μη ύπαρξη αποτελεσματικής έρευνας.

Τέλος, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10, που αφορά στην ελευθερία της έκφρασης, στην υπόθεση Φωκά:

Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η κατάσχεση των κασετών, των χαρτόδετων βιβλίων της προσφεύγουσας, το ημερολόγιο και ο χάρτης κατά τη σύλληψη της από τουρκοκύπριους τελωνειακούς υπάλληλους στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας, αποτελούσε παρέμβαση από δημόσια αρχή στο δικαίωμά της στην ελευθερία της έκφρασης, ιδίως στο δικαίωμα να λαμβάνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης. Η τουρκική κυβέρνηση υποστήριξε ότι τα κατασχεθέντα προορίζονταν για προώθηση κοινωνικού και φυλετικού μίσους και αντί-τουρκικής προπαγάνδας, επιχείρημα που δεν κατάφερε εν τέλει να τεκμηριώσει.

Οι αλλαγές που επέφεραν το 14^ο Πρωτόκολλο και η διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων στο δικαιοδοτικό σύστημα προστασίας της ΕΣΔΑ.

Την 1η Ιουνίου 2010 τέθηκε σε ισχύ το 14ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ, που είχε υιοθετηθεί το 2004 από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το Πρωτόκολλο τροποποίησε τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), επιφέροντας αρκετές αλλαγές στη διαδικασία εξέτασης των προσφυγών, με βασική επιδίωξη το "φιλτράρισμά" τους, ώστε να μη φτάνουν στο Δικαστήριο υποθέσεις ήσσονος σημασίας.

Στόχος του Πρωτοκόλλου ήταν να μειώσει τον υπερβολικό φόρτο εργασίας του Δικαστηρίου, ο οποίος οφειλόταν σε δύο κυρίως παράγοντες: την εξέταση πολυάριθμων προσφυγών οι οποίες κρίνονταν अपараδєкτες (ξεπερνούν το 90%), καθώς και τις προσφυγές που κρίνονταν επαναλαμβανόμενες (περίπου 60%). Αυτή η πολυέξοδη και χρονοβόρα

διαδικασία, παράλληλα με τις επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις, την μη εκτέλεση των αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο και την προβληματική λειτουργία της αρχής της επικουρικότητας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Στρασβούργου, αλλά και την περιορισμένη σε σχέση με την αρμοδιότητα του χρηματοδότηση που λάμβανε το Δικαστήριο, αποτελούσαν τα προβλήματα που προσπάθησε να επιλύσει το 14ο Πρωτόκολλο. Απώτερος σκοπός ήταν να βοηθήσει το Δικαστήριο να ασχοληθεί με εκείνες τις υποθέσεις από τις οποίες ανακύπτουν σημαντικά ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πιο αναλυτικά, οι βασικές τροποποιήσεις που επήλθαν στο μηχανισμό ελέγχου της Σύμβασης μέσω του 14ου Προσθέτου Πρωτοκόλλου επικεντρώνονται στα τρία παρακάτω στοιχεία:

α) Ενίσχυση της ικανότητας διήθησης - φιλτραρίσματος του Δικαστηρίου ώστε να μην ασχολείται με σαφώς απαράδεκτες προσφυγές, μέσω της δημιουργίας ενός μονοπρόσωπου τμήματος στο πλαίσιο λειτουργίας του ΕΔΔΑ, το οποίο αποφασίζει επί των προφανώς απαραδέκτων υποθέσεων. Στόχο φυσικά αποτελεί και εδώ η επιτάχυνση των διαδικασιών για τις επονομαζόμενες «απέλπιδες» υποθέσεις.

β) Εισάγει μέτρα για πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση επαναλαμβανόμενων υποθέσεων, μέσω της δημιουργίας ενός 3μελούς τμήματος, το οποίο με μία απλουστευμένη διαδικασία θα αποφασίζει επί των ομοειδών υποθέσεων που χαρακτηρίζονται από το ίδιο θεσμικό πρόβλημα και

γ) Εισάγει ένα νέο κριτήριο παραδεκτού στο άρθρο 35 της ΕΣΔΑ, που αφορά σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η παραβίαση της Σύμβασης δεν επέφερε «σοβαρή βλάβη» στο θύμα, ή η προσφυγή είναι προφανώς αβάσιμη ή καταχρηστική.

δ) Εισάγει μέτρα για την ενίσχυση της διαδικασίας εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων, όπου για πρώτη φορά από την απαρχή του συστήματος, ρόλο καλείται να διαδραματίσει και το ίδιο το Δικαστήριο. Αυτή η διάταξη συμπεριλήφθηκε στο κείμενο καθότι σε πολλές περιπτώσεις μη εκτέλεσης υπήρχε το ζήτημα των διαφορετικών ερμηνειών που δίδονταν από την Επιτροπή Υπουργών και τα κράτη-μέλη. Η ορθή εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ από τα κράτη θα περιόριζε σημαντικά, μέσω της λήψης των γενικών μέτρων, τις επαναλαμβανόμενες προσφυγές.

Παράλληλα με την υιοθέτηση του 14ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου μία νέα διαδικασία προέκυψε ως καρπός της συνεργασίας του Δικαστηρίου, της Επιτροπής Υπουργών και των κρατών μερών με στόχο την πιο γρήγορη και αποτελεσματική εκτέλεση του έργου του Δικαστηρίου: αυτή της διαδικασίας των πιλοτικών αποφάσεων.

Η αρχή έγινε με την απόφαση *Broniowski v. Poland* (Judgment of 11 June 2004). Αφορούσε σε υποθέσεις οι οποίες είχαν ως αφετηρία τη δυσλειτουργία ή την κακή πρακτική της εσωτερικής νομοθεσίας, που προκαλούσε αλληπάλληλες συστημικές παραβιάσεις, και που θα διαπίστωνε το ΕΔΔΑ σε σχετική ατομική προσφυγή.

Το ΕΔΔΑ επιβάλλει σε ορισμένα κράτη, των οποίων τις υποθέσεις έχει εξετάσει, να προχωρήσουν σε μεταβολές της εσωτερικής νομοθεσίας τους, ώστε όχι μόνο να ικανοποιηθεί ο συγκεκριμένος προσφεύγων, αλλά και να ικανοποιηθούν τρίτοι που έχουν τις ίδιες αιτιάσεις, προκειμένου να αποτραπεί η προσφυγή και η καταδίκη των κρατών αυτών. Κατ' αυτόν τον τρόπο το Δικαστήριο φαίνεται πλέον να επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις των κρατών μερών και μάλιστα στη διαμόρφωση της εθνικής τους νομοθεσίας, εφόσον αυτή συνήθως αποτελεί και την πηγή των θεσμικών τους προβλημάτων.

Συχνά όμως ο χαρακτηρισμός της σχετικής απόφασης ως πιλοτικής δεν περιλαμβάνεται στο διατακτικό των αποφάσεων του ΕΔΔΑ. Έτσι, συμβαίνει και πάλι συχνά στην πρακτική του Δικαστηρίου να αντιμετωπίζεται μία υπόθεση ως πιλοτική, χωρίς να χρησιμοποιείται ο σχετικός όρος και χωρίς να απορρίπτονται οι ομοειδείς υποθέσεις ως απαράδεκτες.

Επιπλέον, οι κυπριακές υποθέσεις περί ιδιοκτησίας έχουν την ιδιαιτερότητα της μαζικότητας των παραβιάσεων και δεν αφορούν σε ορισμένο αριθμό μεμονωμένων υποθέσεων. Αυτό το χαρακτηριστικό ώθησε το Δικαστήριο να εντάξει όλες τις εκκρεμούσες κυπριακές υποθέσεις στη διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων. Βασικός στόχος των πιλοτικών αποφάσεων είναι η επίλυση του προβλήματος που προκαλεί την παραβίαση από τα ίδια τα κράτη. Προκειμένου να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, οι πιλοτικές αποφάσεις, *inter alia*, υποδεικνύουν την ανάγκη δημιουργίας αποτελεσματικών ένδικων μέσων σε κράτη όπου αυτά εκλείπουν και την μεταφορά όλων των παρόμοιων προσφυγών που εκκρεμούν ενώπιον του,

πίσω στην εγχώρια δικαιοσύνη.

Αφορμή αποτέλεσε η υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη, όπου το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι τίποτα δεν είχε αλλάξει από την εποχή της Λοϊζίδου και την διακρατική υπόθεση της Κύπρου κατά της Τουρκίας. Παράλληλα, το Δικαστήριο αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος του σκεπτικού του στη διαπίστωση ενός συστημικού προβλήματος ως προς την εφαρμογή της Σύμβασης και συγκεκριμένα ως προς το σεβασμό των περιουσιακών δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Η εισβολή προκάλεσε την *de facto* διαίρεση της νήσου. Σε διπλωματικό και ακαδημαϊκό επίπεδο, η ελληνοκυπριακή και ελληνική πλευρά κατέβαλαν προσπάθεια ώστε να χαρακτηριστεί η στρατιωτική ενέργεια της Τουρκίας ως εισβολή και να καταδικαστεί διεθνώς, αξιώνοντας την επιστροφή στην προτεραιά κατάσταση.

Η διεθνής κοινότητα δεν θεώρησε κατ' αρχάς ότι η ενέργεια αυτή ήταν εισβολή αλλά επέμβαση. Κανένα διεθνές όργανο δεν αντιμετώπισε με σαφήνεια την τουρκική στρατιωτική ενέργεια του Ιουλίου του 1974 ως επιθετική πράξη. Σε μια σειρά αποφάσεων τόσο του Συμβουλίου Ασφαλείας όσο και της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, που ζητούσαν το σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας της νήσου, ήταν εμφανής η εμμονή της διεθνούς κοινότητας προς την επίλυση παρά στον χαρακτηρισμό της επικρατούσας κατάστασης ως έκδηλα παράνομη, καταδικάζοντάς την. Η απουσία καταδίκης της εισβολής ήταν φανερή στις αποφάσεις 353 και 360/1974 του Συμβουλίου Ασφαλείας, όπου καλούσε σε τερματισμό των εχθροπραξιών και έναρξη διαπραγματεύσεων. Ούτε εξ αφορμής της μονομερούς ανακήρυξης της «ΤΔΒΚ» - το 1983 - το Συμβούλιο Ασφαλείας με την απόφασή του, με την οποία καταδίκασε την απόσχιση ως παράνομη, δεν ανέφερε ότι η ενεργούμενη απόσχιση ήταν προϊόν της εισβολής.

Η απόφαση 37/253 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών ήταν η μοναδική που έφτανε τόσο κοντά στην καταδίκη, διότι αναφέρθηκε σε κατοχή χωρίς να την αποδίδει σε κάποιο κράτος, αν και υπονοούσαν η Τουρκία. Παρόλα αυτά οι αποφάσεις της δε δέσμευαν τα κράτη παρά μόνο

αυτά που τάσσονταν υπέρ, κι από αυτά δεν εκδηλώθηκε η βούληση να αντιπαχθούν στον εισβολέα, ενώ η συγκεκριμένη απόφαση διακρινόταν από πολύ χαλαρή διατύπωση και τάση να τηρεί τις αποστάσεις ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές. Η εν λόγω απόφαση προκάλεσε την αντίδραση της Τουρκίας, η οποία προχώρησε στην μονομερή ανακήρυξη της αυτοαποκαλούμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»). Έκτοτε η Γενική Συνέλευση συνέχιζε να εκλαμβάνει την εισβολή ως μια κρίση που θα έπρεπε να επιλυθεί μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών, εμμένοντας στην πάγια στάση της για μια ενιαία και αδιαίρετη Δημοκρατία της Κύπρου.

Ευθύς αμέσως μετά την εισβολή, η διεθνής κοινότητα προσανατολίστηκε σε μια πολιτική λύση που θα απέτρεπε μελλοντική διαίρεση της νήσου ή ανάφλεξη παρόμοιων κρίσεων. Στόχος ήταν η συγκράτηση των μερών, επιλέγοντας την ικανοποίηση του δύστροπου εταίρου για αποφυγή κλιμάκωσης της κρίσης. Επέδειξε μια ουδέτερη στάση με την προθυμία της μεσολάβησης. Γι αυτό και δεν προσέφερε την ικανοποίηση της καταδίκης της εισβολής στην ελληνική πλευρά, η οποία αποσκοπούσε μέσω της διπλωματίας της στην διεθνοποίηση του κυπριακού προβλήματος. Το μόνο που αποκόμισε ήταν γενικόλογες αποφάσεις, που συμπυκνώνονταν στην αποδοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας και στη μη αλλαγή του status quo όπως ίσχυε από το 1974. Καμία απόφαση δεν άλλαξε τη διαίρεση, ούτε οδήγησε στην τιμωρία του εισβολέα.

Μόνο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τόσο στην τέταρτη διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά της Τουρκίας όσο και στην ατομική προσφυγή της Ελληνοκύπριας Τιτίνας Λοϊζίδου, χαρακτήρισε το καθεστώς της Βόρειας Κύπρου, που ελέγχονταν από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, ως κατοχή και τη διπλή στρατιωτική επιχείρηση του Ιουλίου – Αυγούστου ως εισβολή. Η συντελούμενη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κατεχόμενα καταλογίστηκε στην Τουρκία, μη αποδεχόμενη τον ισχυρισμό της ότι εξουσία ασκούσε η «ΤΔΒΚ».

Η δικαστική αυτή ετυμηγορία προσέφερε στην ελληνοκυπριακή πλευρά την αποδεικτική διαπίστωση της κατοχής, που της αρνήθηκε η διεθνής πολιτική κοινότητα. Όμως η κατάσταση είχε λάβει τέτοια τροπή ώστε να μην

είναι δυνατόν αυτή να αξιοποιηθεί στον διάλογο, μεταβάλλοντας τα βασικά της στοιχεία (δηλαδή τη συνεχιζόμενη κατοχή και την ελληνοκυπριακή διαπραγματευτική αδυναμία και την ανοχή της διεθνούς κοινότητας), αν και συνιστούσε ένα θετικό δεσμευτικό στοιχείο, επιφέροντας έννομα αποτελέσματα, αλλά και έναν οδηγό για την επίλυση των περιουσιακών διεκδικήσεων των Ελληνοκύπριων. Η Γραμματεία των Ηνωμένων Εθνών αγνόησε την πλευρά αυτή των δικαστικών αποφάσεων.

Εντέλει, η δικαστική ετυμηγορία δεν απέδωσε στην ελληνοκυπριακή πλευρά το όφελος που προέκυψε από τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ, ούτε βελτίωσε τη διαπραγματευτική της θέση. Δεν ενισχύθηκαν τα αιτήματά της στο επίπεδο των διαπραγματεύσεων ή της μεσολάβησης, όσον αφορά στην διανομή εξουσιών της προτεινόμενης ομοσπονδιακής οργάνωσης. Δεν πέτυχε την επικυριαρχία της στη νέα δομή, ούτε κατάφερε να ισχυροποιήσει τις θέσεις της όσον αφορά στην επιστροφή των περιουσιών των Ελληνοκύπριων. Το προϊόν της εισβολής - αν και κρίθηκε παράνομο και άκυρο για τη σύσταση κράτους - δεν χρησίμευσε στις επιδιώξεις της ελληνοκυπριακής πλευράς για να επιστροφή στην προτέρα κατάσταση προς της εισβολής. Η δικαστική ετυμηγορία απέφερε μόνον ηθική δικαίωση.

Η ελληνική πλευρά επεδίωκε την ανατροπή της χρόνιας ατιμωρησίας και ως ένα βαθμό, μέσω του ΕΔΔΑ, πέτυχε την ανατροπή, αποκαθιστώντας ιστορικά μόνο το γεγονός, αλλά και την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων που έδρευαν στα κατεχόμενα αδιαλείπτως από το 1974, που προκαλούσαν έντονο αίσθημα ανασφάλειας και φόβου στους Ελληνοκύπριους. Προσδοκούσε ότι η νομική αναγνώριση της εισβολής και κατοχής θα αποτελούσε τη βάση για τη σύσταση ομοσπονδίας. Επιθυμούσε επίσης δικαίωση για όσους έζησαν τη τραγωδία, έστω και με τη μορφή της ηθικής αποκατάστασης.

Το ΕΔΔΑ με τις αποφάσεις του ικανοποίησε κάποιες από αυτές τις ελληνοκυπριακές επιδιώξεις, αποδεχόμενο την ευθύνη της Τουρκίας για την επικρατούσα κατάσταση στη Βόρεια Κύπρο και επιδικάζοντας αποζημίωση ή ικανοποίηση ηθικής βλάβης, σε ιδιώτες που στερήθηκαν τις περιουσίες τους εξαιτίας της παράνομης κατοχής. Κάτι τέτοιο ήταν μέσα στα όρια της αρμοδιότητάς του. Δε μπορούσε όμως να αποκαταστήσει *in natura* το αποστερηθέν περιουσιακό στοιχείο. Η λεκτική ικανοποίηση δεν μπορούσε να

μεταβάλλει την ήδη αποκρυσταλλωμένη εικόνα, ενώ η ηθική δικαίωση που απόλαυσε η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν ανέτρεψε την ύλη ούτε τα προϊόντα αυτής, που αποτέλεσε τη βάση των διαπραγματεύσεων για μια δικοινοτική ομοσπονδιακή δομή με εδαφικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συνοπτική αυτή προσπάθεια παρουσίασης της πορείας του Κυπριακού στο πλαίσιο του συστήματος διεθνούς προστασίας της ΕΣΔΑ αποσκοπεί στο να καταδείξει την εξελικτική της διαδρομή, στο να καταγράψει τη δυναμική που μπόρεσε να αναπτυχθεί, με κορυφαία σημεία, σαφώς, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου επί της υπόθεσης *Λοιζίδου* και της τέταρτης διακρατικής προσφυγής.

Δημιουργήθηκε ένα νομικό «κεκτημένο» υπέρ της ελληνοκυπριακής πλευράς, χάρη στις ομολογουμένως χρονοβόρες, αλλά και επίμονες, καταβληθείσες προσπάθειες. Οι προσπάθειες αυτές κατάφεραν να αξιοποιήσουν σε ικανοποιητικότατο βαθμό τις παρεχόμενες δυνατότητες στο πλαίσιο του διεθνούς «μηχανισμού» προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου της ΕΣΔΑ.

Άλλωστε, με το μηχανισμό των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η Κύπρος έχει ωφεληθεί τα μέγιστα .

(α) Εμπεδώθηκε η νομιμότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας και η συνέχιση της λειτουργίας του κράτους που ιδρύθηκε το 1960 με τη νόμιμη Κυβέρνηση.

(β) Εμπεδώθηκε, μεταξύ άλλων, η νομική ισχύς των τίτλων ιδιοκτησίας των Κυπρίων στη γη τους.

(γ) Διασφαλίστηκε το δικαίωμα των Κυπρίων να απολαμβάνουν την ιδιοκτησία τους και

(δ) Διασφαλίστηκε το δικαίωμα της αποζημίωσης λόγω στέρησης του δικαιώματος απόλαυσης της περιουσίας.

Η διαδρομή έως τώρα

Πρόκειται για μια πορεία που ξεκίνησε την επομένη των γεγονότων του 1974 και την άσκηση τριών διαδοχικών διακρατικών προσφυγών της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά της Τουρκίας ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου για πρώτη φορά έγινε λόγος για εισβολή και κατοχή εκ μέρους της Τουρκίας του βόρειου τμήματος της Κύπρου, η οποία είχε επεκτείνει τη δικαιοδοσία της εκεί λόγω της παρουσίας των ενόπλων δυνάμεών της στο νησί. Αναγνωρίστηκε λοιπόν η ευθύνη της κατέχουσας δύναμης Τουρκίας για τα πεπραγμένα στο βορρά από τη στιγμή της εισβολής και έπειτα, κάτι που η διεθνής πολιτική κοινότητα απέφευγε από την πρώτη κιόλας ημέρα της εισβολής.

Η ΕΕΔΑ διαπίστωσε σωρεία παραβιάσεων άρθρων της ΕΣΔΑ, επιρρίπτοντας ευθύνες στην Τουρκία για την εκδίωξη των Ελληνοκυπρίων από τα σπίτια τους, για την άρνησή της να επιτρέψει την επιστροφή τους, για την καταστροφή των περιουσιών τους, για την απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση αυτών, όπως βιασμοί, σωματική κακοποίηση, στέρξη τροφής, νερού και ιατρικής περίθαλψης στους κρατούμενους, αλλά και για την παράνομη κράτηση πολλών εξ αυτών. Ενώ, έκρινε ότι η Δημοκρατία της Κύπρου ήταν η μόνη νόμιμη κυβέρνηση στο νησί, όπως άλλωστε αναγνωρίστηκε διεθνώς κι από τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Ενώ τα εσωτερικά ένδικα μέσα κρίθηκαν ανεπαρκή και αναποτελεσματικά.

Εν συνεχεία, το 1990 η Τουρκία αποδέχθηκε την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ενώ τρία χρόνια νωρίτερα είχε αναγνωρίσει και την αρμοδιότητα της ΕΕΔΑ, ως προς την εκδίκαση ατομικών προσφυγών, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την άσκηση τους εκ μέρους Ελληνοκύπριων που ζητούσαν την καταδίκη της Τουρκίας για παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, με βάση την ΕΣΔΑ στο κατεχόμενο από αυτήν τμήμα της Κύπρου.

Η θεμελιώδης υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, αποτέλεσε το έναυσμα για το ΕΔΔΑ ώστε να ασχοληθεί με τις συνέπειες που είχε η μακρόχρονη κατοχή του βορείου τμήματος του νησιού για την ελεύθερη και

ειρηνική απόλαυση των περιουσιακών δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων, διατηρώντας ως απαράβατη αρχή του διεθνούς δικαίου ότι το καθεστώς κυριότητας δεν άλλαζε λόγω κατοχής μετά από παράνομη χρήση ένοπλης βίας (άρθρο 55 της Σύμβαση της Χάγης του 1907). Συνεπώς, ο καθολικός και συνεχής περιορισμός στην ελευθερία κινήσεων της προσφεύγουσας οδήγησε αναπόφευκτα σε αντίστοιχο περιορισμό στην πρόσβαση, χρήση και απόλαυση της περιουσίας της σε τέτοιο σημείο ώστε να χαθεί οποιοσδήποτε έλεγχος σε αυτήν.

Έτσι, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η περίπτωση της Λοιζίδου αποτελούσε παραβίαση της γενικής αρχής σεβασμού της περιουσίας και όχι στέρηση της περιουσίας ή του ελέγχου χρήσης παραμένοντας πιστό στη θέση του ότι στέρηση περιουσίας υπήρχε μόνον όταν ο προσφεύγων στερούνταν της κυριότητας του συγκεκριμένου περιουσιακού αντικειμένου. Επομένως, κατέληξε το Δικαστήριο, η προσφεύγουσα παρέμενε κυρία της περιουσίας της, ανεξάρτητα από το καθεστώς κατοχής που επικρατούσε στο βόρειο τμήμα του νησιού.

Το ΕΔΔΑ προχώρησε στο επαναστατικό τότε βήμα για τα δεδομένα του να δεχθεί, σε αντίθεση με το τι η Τουρκία υποστήριζε, πως τα τουρκικά στρατεύματα ασκούσαν πλήρη και αποτελεσματικό έλεγχο στον κατεχόμενο από την Τουρκία κυπριακό βορρά. Το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Τουρκία, κρίνοντας ότι η ίδια ήταν υπεύθυνη για τις καταγγελλόμενες παραβιάσεις, ότι η σύσταση του ψευδοκράτους της «ΤΔΒΚ» δεν ήρε τη διεθνή ευθύνη της και ότι στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης, αφού οι «απαλλοτριώσεις» των περιουσιών των Ελληνοκυπρίων δεν είχαν καμία ισχύ και παρέμεναν ιδιοκτήτες των περιουσιών αυτών τις οποίες εμποδίζονταν να απολαύσουν.

Στην εν λόγω απόφαση κρίθηκε από το ΕΔΔΑ ότι οι εγχώριες θεραπείες ήσαν ακατάλληλες και αναποτελεσματικές. Επομένως, δεν υπήρχε υποχρέωση εξάντλησής τους προτού η προσφεύγουσα στραφεί στην ΕΕΔΑ και, ακολούθως, στο ΕΔΔΑ. Η άποψη βέβαια αυτή σταδιακά μεταμορφώθηκε με την 4^η διακρατική προσφυγή, την συγκρότηση της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας με ξένους προς κατοχύρωση της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του οργάνου, καθώς και με την επακολουθήσασα υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη και την καθοριστική υπόθεση Δημόπουλος. Άλλωστε οι προσφυγές που δεν

αφορούσαν σε αποζημίωση της απολεσθείσας περιουσίας Ελληνοκύπριων εκδικάστηκαν από το ΕΔΔΑ, δικαιώνοντας τους με just satisfaction.

Να υπενθυμιστεί ότι όσον αφορά στην απόφαση, η Τουρκία συμμορφώθηκε με το ένα σκέλος, την καταβολή αποζημίωσης για στέρηση του δικαιώματος να απολαμβάνει την περιουσία της για συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Παραμένει ακόμα το άλλο σκέλος, η αποκατάσταση του δικαιώματος, δηλαδή η παροχή δυνατότητας στην Τιτίνα Λοϊζίδου να απολαμβάνει χωρίς περιορισμούς την περιουσία της. Άλλωστε, η διεθνής ευθύνη της Τουρκίας για συμμόρφωση στις υποθέσεις αυτές και ειδικά στην υπόθεση Λοϊζίδου δεν εξαλείφεται απλά και μόνο με την καταβολή αποζημίωσης. Εάν οι συνέπειες της διεθνούς ευθύνης του παραβιάζοντος κράτους συρρικνωνόταν στην καταβολή αποζημίωσης, τότε θα γίνονταν λόγος για «χρηματική αποτίμηση» των παραβιάσεων.

Η επιτυχημένη έκβαση της υπόθεσης Λοϊζίδου αποτέλεσε την αφετηρία για την κατάθεση σωρείας ατομικών προσφυγών ενώπιον του ΕΔΔΑ στα χρόνια που ακολούθησαν. Η μετέπειτα πορεία της σχετικής νομολογίας καταδεικνύει ότι το Δικαστήριο τήρησε την ίδια απαρέγκλιτη θέση επί του ζητήματος προστασίας της περιουσίας των Ελληνοκυπρίων.

Υπενθυμίζεται ότι, η υπόθεση της Τιτίνας Λοϊζίδου, παρόλο που ενδεχομένως δεν έχει αξιοποιηθεί στο βαθμό που θα έπρεπε από τις εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες, σίγουρα έχει επιφέρει πολύ πιο θετικά αποτελέσματα ως βάση διεκδίκησης με αφετηρία το διεθνές δίκαιο, από οποιαδήποτε άλλη διαπραγμάτευση τα τελευταία 30 χρόνια. Η απόφαση αυτή, επανακαθορίζει το Κυπριακό πρόβλημα και το μετατρέπει, από δικοινοτικό, σε πρόβλημα εισβολής, κατοχής και εποικισμού. Επίσης προνοεί το δικαίωμα της επιστροφής και της απόλαυσης των ατομικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή αλλά και άλλες οι οποίες έχουν ήδη εκδοθεί, είναι δυνατόν και εφικτό να διεκδικηθεί μια λύση η οποία θα είναι βασισμένη σε ευρωπαϊκές αρχές και αξίες.

Ακολούθησε το 2001 η απόφαση επί της 4ης Διακρατικής Προσφυγής εναντίον της Τουρκίας, όπου με ρητό, ευκρινή, μη επιδεχόμενο οποιασδήποτε αμφισβητήσεως τρόπο, το διεθνές δικαιοδοτικό όργανο του Στρασβούργου, εμμένοντας στη θέση ότι η νόμιμη Κυβέρνηση της νήσου ήταν αυτή της

Κυπριακής Δημοκρατίας, έκρινε ότι η Τουρκία ήταν διεθνώς υπεύθυνη για την επικρατούσα κατάσταση στην Κύπρο (αποφεύγοντας να τοποθετηθεί επί του παρανόμου των γεγονότων του 1974, θέμα, εξάλλου, μη εμπύπτον άμεσα στην αρμοδιότητά του) και την καταδίκασε για σημαντικό αριθμό παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο των Ελληνοκυπρίων, όσο και των Τουρκοκυπρίων. Την ίδια στιγμή, απορρίφθηκαν πάγιες θέσεις της τουρκικής - τουρκοκυπριακής πολιτικής, σύμφωνα με τις οποίες η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν αναγνωριζόταν ως η νόμιμη Κυβέρνηση της νήσου, αλλά απλά και μόνο ως μια «διοικητική αρχή», εκπροσωπούσα αποκλειστικά τους Ελληνοκύπριους.

Το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Τουρκία για σημαντικό αριθμό παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένου των δικαιωμάτων περιουσίας. Την ίδια στιγμή, ειδικά για τα δικαιώματα περιουσίας το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Τουρκία και για πρόσθετη παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης, ότι δηλαδή απέτυχε να προσφέρει στους Ελληνοκυπρίους, που δεν κατοικούν στη Βόρεια Κύπρο, θεραπείες μέσω των οποίων θα μπορούσαν να προσβάλουν τις παρεμβάσεις στα δικαιώματα τους κάτω από το άρθρο 8 της Σύμβασης και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

Εν τούτοις, στην 4^η Διακρατική Προσφυγή, είχε μείνει ανοικτό το παράθυρο για την Τουρκία να προσπαθήσει να εισάγει μέτρα τα οποία ήτο δυνατόν να θεωρηθούν αποτελεσματικά «εσωτερικά ένδικα μέσα». Έτσι λοιπόν, ο διάδικος θα έπρεπε να έχει εξαντλήσει κάθε αποτελεσματικό ένδικο μέσο το οποίο μπορούσε να τον αποζημιώσει πριν προσφύγει στο ΕΔΔΑ. Και για το σκοπό αυτό το Δικαστήριο διερεύνησε κατά πόσο υπάρχουν τέτοια μέσα, όχι μόνο θεωρητικά αλλά και πρακτικά και κατά πόσο υπάρχουν ειδικές συνθήκες οι οποίες απαλλάσσουν το άτομο από την υποχρέωση να εξαντλήσει τέτοια μέσα. Το ΕΔΔΑ είχε επανειλημμένα τονίσει ότι, η απαίτηση για εξάντληση εσωτερικών ενδίκων μέσων δεν είχε εφαρμογή όταν, για παράδειγμα, μια διοικητική πρακτική δεν συνάδει με τη Σύμβαση ή εάν η φύση τέτοιων μέσων τα καθιστά αναποτελεσματικά.

Ακολούθως λοιπόν η «ΤΔΒΚ» θέσπισε το «Νόμο» 49/2003-30/6/2003 με τίτλο «Νόμος περί Αποζημιώσεως για Ακίνητη Περιουσία που βρίσκεται μέσα στο έδαφος της «ΤΔΒΚ», που καθορίζεται με το άρθρο 159(4) του Συντάγματος». Όμως το εν λόγω άρθρο είχε ήδη κριθεί από το ΕΔΔΑ - στην

υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας (ουσία) και στην τέταρτη διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά Τουρκίας - ότι δεν είχε νομική ισχύ για τους σκοπούς της Σύμβασης, ενώ η «ΤΔΒΚ» δεν θεωρούνταν κράτος δυνάμει του διεθνούς δικαίου. Ο σκοπός του «Νόμου» ήταν, ακριβώς, να στερήσει την απόλαυση του δικαιώματος. Δηλαδή, με την παροχή αποζημίωσης, ο ιδιοκτήτης στερούνταν το δικαίωμα στην ιδιοκτησία του.

Ο «Νόμος» 49/2003, προβαλλόταν πλέον στα πλαίσια ατομικών προσφυγών εναντίον της Τουρκίας που εγείρονταν και εκκρεμούσαν ενώπιον του Δικαστηρίου του Στρασβούργου σαν «αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο», ενόψει και της μερικής αποκατάστασης της ελεύθερης διακίνησης ως μέτρου οικοδόμησης εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Ενώ, εκείνο που επιχειρήθηκε με τον εν λόγω «νόμο» ήταν η δημιουργία μιας διαδικασίας για παροχή αποζημιώσεων η οποία, όμως, δίδονταν υπό τον όρο ότι ο ιδιοκτήτης δεν θα διεκδικούσε κανένα δικαίωμα ιδιοκτησίας της περιουσίας του σε σχέση με την οποία είχε δεχτεί αποζημίωση (άρθρο 10(1) του «Νόμου»). Δηλαδή στην πραγματικότητα με τον εν λόγω «Νόμο» επιτυγχάνονταν η απαλλοτρίωση της περιουσίας έναντι αποζημίωσης – κάτι πολύ διαφορετικό από αυτό που αποφασίστηκε στη Λοϊζίδου και στην 4^η Διακρατική προσφυγή, ότι δηλαδή:

- η περιουσία ανήκε στον ιδιοκτήτη
- δικαιούταν αποζημίωση για στέρηση χρήσης ενώ διατηρούσε την κυριότητα της ιδιοκτησίας.

Η ουσία είναι ότι με την υπόθεση Λοϊζίδου και την 4^η Διακρατική Προσφυγή είχε κατοχυρωθεί ότι οι τίτλοι ιδιοκτησίας των εκτοπισθέντων παρέμεναν ισχυροί και ότι ο καθένας είχε δικαίωμα να διεκδικήσει αποζημιώσεις για απώλεια χρήσης της περιουσίας του.

Η επιτυχία του ΕΔΔΑ, στην απόφαση Λοϊζίδου και στην τέταρτη Διακρατική προσφυγή, έγκειται στο γεγονός ότι τόλμησε να απομονώσει με το μεγεθυντικό του φακό και κατάφερε να αποσυνδέσει τα πραγματικά περιστατικά των υπό κρίση τότε υποθέσεων από τον περιβάλλοντα πολιτικό χρωματισμό του Κυπριακού προβλήματος και να απονείμει το δίκαιο, έτσι όπως η Σύμβαση ορίζει.

Πέραν όλων αυτών, καταγιγνώσκεται από ένα διεθνές δικαιοδοτικό όργανο η ύπαρξη σωρείας παραβιάσεων -ιδιάζουσας απαξίας και βαρύτητας- θεμελιωδών ατομικών, πολιτικών και οικονομικών δικαιωμάτων. Δημιουργείται ένα «προηγούμενο» σε έναν τομέα τόσο ιδιαίτερο και «νευραλγικό», όπως αυτός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παράλληλα, θα πρέπει να αναφερθεί κανείς και στην ευκρινή αλλά και ρεαλιστική οριοθέτηση των επιδιώξεων των Ελληνοκυπρίων μέσω της Λοϊζίδου και της τέταρτης Διακρατικής προσφυγής. Είναι φανερό από αυτές τις δύο υποθέσεις και ειδικά στη *Λοϊζίδου* πως είχαν αντιληφθεί και πρόσεξαν να μην πέσουν στην παγίδα να επιζητήσουν ενώπιον του ΕΔΔΑ την ανατροπή της παράνομης κατοχής των ελληνοκυπριακών περιουσιών στο βόρειο τμήμα της νήσου, αφού όπως είναι φυσικό το ΕΔΔΑ δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί σε τέτοιες προσδοκίες.

Μετά τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Λοϊζίδου και στην τέταρτη διακρατική προσφυγή το 2001 οι νομικές εξελίξεις, σε σχέση με το περιουσιακό, περνούν σε μια νέα εποχή όπου τελειώνει η ελληνοκυπριακή νομική υπεροχή σε επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης.

Στην υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη το ΕΔΔΑ κλήθηκε για πρώτη φορά να κρίνει την «Επιτροπή Αποζημιώσεων», που τέθηκε σε λειτουργία το 2003 από την Τουρκία στο βόρειο τμήμα του νησιού, ως μια θεραπεία για κάθε Ελληνοκύπριο, σε σχέση με τη διατάραξη που υπέστη στην απόλαυση της περιουσίας του.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ομόφωνα ότι η Επιτροπή αυτή δεν συνιστούσε «επαρκές» και «αποτελεσματικό» εσωτερικό ένδικο μέσο και, κατά συνέπεια, δεν απαιτείτο η εξάντλησή του. Οι λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή δεν αναγνωρίσθηκε ως τέτοιας ποιότητας, ώστε να ανταποκρίνεται στις επιταγές της Σύμβασης, ήταν αρκετοί, με κυριότερο το γεγονός ότι ο σκοπός της ήταν η καταβολή αποζημίωσης για την «απαλλοτρίωση» των περιουσιών των Ελληνοκυπρίων, χωρίς να έχει την αρμοδιότητα αποκατάστασης περιουσιών. Όμως με έμμεσο τρόπο, πρότεινε τις αναγκαίες τροποποιήσεις στη σύνθεση, λειτουργία και αρμοδιότητά της εν λόγω Επιτροπής.

Το ΕΔΔΑ επιβεβαίωσε τη νομολογιακή του θέση, σύμφωνα με την οποία, το γεγονός ότι η «ΤΔΒΚ» δεν αναγνωρίζονταν, δεν συνεπαγόταν ότι

δεν μπορούσε και να «νομοθετήσει», θεσπίζοντας ένδικα μέσα απευθυνόμενα σε Ελληνοκυπρίους, για την αποκατάσταση των παραβιάσεων που υπέστησαν στα δικαιώματά τους. Επομένως, το ΕΔΔΑ δεν αμφισβήτησε τη «νομιμότητα» της Επιτροπής Αποζημιώσεων και άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο να την «αναγνωρίσει» στο μέλλον, ως εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας.

Το ΕΔΔΑ σημείωσε στην απόφασή του πως η παραβίαση των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας που προστατεύονταν από τα άρθρα 8 της Σύμβασης και το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου προέρχονταν από ένα διαδεδομένο (συστημικό) πρόβλημα που επηρέαζε αυξημένο αριθμό ανθρώπων. Δηλαδή η αδικαιολόγητη παρεμπόδιση του “σεβασμού της κατοικίας τους” και της “ειρηνικής απόλαυσης της περιουσίας τους” εκτελούνταν ως ζήτημα πολιτικής και πρακτικής των αρχών της «ΤΔΒΚ».

Με βάση την τελική του κρίση, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι η Τουρκία όφειλε στο πλαίσιο των συμβατικών της υποχρεώσεων να συμμορφωθεί όχι μόνον ως προς τη συγκεκριμένη απόφαση αλλά και *«να επιλέξει τα γενικά, ή ακόμα και τα ατομικά μέτρα με στόχο την άρση των συνεπειών της παραβίασης»*, σηματοδοτώντας κατ’ αυτόν τον τρόπο την ενεργοποίηση της διαδικασίας των πιλοτικών αποφάσεων για το συγκεκριμένο θέμα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως μόλις ένα χρόνο πριν είχε ενεργοποιηθεί από το ΕΔΔΑ η διαδικασία εκτέλεσης των πιλοτικών αποφάσεων, με αφορμή την υπόθεση Broniowski κατά Πολωνίας. Ήταν λοιπόν αναμενόμενο να κληθεί το τουρκικό κράτος να εισάγει και αυτό στη νομοθεσία του ένα ένδικο μέσο, το οποίο όφειλε να είναι κατάλληλο και αποτελεσματικό.

Το ΕΔΔΑ μετά την υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη κατά Τουρκίας έδωσε το πράσινο φως για αναγνώριση της Επιτροπής Αποζημιώσεων της (μη αναγνωρισμένης) «ΤΔΒΚ» ως αποτελεσματικού ένδικου μέσου, φράσσοντας το δρόμο προς τις μαζικές ελληνοκυπριακές προσφυγές για επίλυση του Κυπριακού.

Μετά από αυτή την κρίση, οι αρχές της «ΤΔΒΚ» θέσπισαν ένα νέο νόμο για αποζημιώσεις, τον Ν. 67/2005, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 22 Δεκεμβρίου 2005 και δυνάμει αυτού συστάθηκε η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας, που είχε την αρμοδιότητα να αποφασίζει για την αποκατάσταση, την ανταλλαγή ακινήτων ή την καταβολή αποζημίωσης.

Ο συγκεκριμένος μηχανισμός (Νόμος 67/2005) αποτέλεσε τη δεύτερη προσπάθεια της Τουρκίας να συμμορφωθεί με το *dictum* του Δικαστηρίου περί αποκατάστασης των υφισταμένων παραβιάσεων, δεδομένου ότι η πρώτη προσπάθεια (Νόμος 49/2003) είχε κριθεί ως ανεπαρκής από το Δικαστήριο.

Η τελική κρίση του ΕΔΔΑ για την αποτελεσματικότητα της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας ως ενδίκου μέσου μετατοπίσθηκε στην υπόθεση Δημόπουλου, επειδή το Δικαστήριο είχε ήδη επιληφθεί επί της υπόθεσης Ξενίδη-Αρέστη για τον ορισμό της αποζημίωσης όταν συστήθηκε η Επιτροπή και όφειλε να ορίσει συγκεκριμένο ποσό αποζημίωσης για την προσφεύγουσα, ολοκληρώνοντας έτσι την πορεία της προσφυγής.

Ακολούθως, η απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Δημόπουλος ήταν αναμενόμενη, έστω κι αν ξάφνιασε η υποβάθμιση των δικαιωμάτων του ιδιοκτήτη και η αναβάθμιση των δικαιωμάτων του χρήστη.

Το Δικαστήριο θέλησε να λύσει πλέον το γόρδιο δεσμό των κυπριακών υποθέσεων. Και τα κατάφερε υιοθετώντας μία μάλλον βιαστική λύση ως προς τη συμβατότητα του προτεινόμενου ενδίκου μέσου από την Τουρκία.

Το ΕΔΔΑ με βάση τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή του συμπέρανε πως η εν λόγω Επιτροπή, που θεσπίστηκε βάσει του Νόμου 67/2005, παρείχε *prima facie* τις θεσμικές εγγυήσεις, προσωπικές και λειτουργικές, για να χαρακτηριστεί ως ένδικο μέσο σύμφωνα με την ΕΣΔΑ και μάλιστα αποτελεσματικό. Το Δικαστήριο, έχοντας οριοθετήσει την υπόθεση της Ξενίδη-Αρέστη ως πιλοτική, άρα και καθοριστική για την τύχη των ομοειδών μελλοντικών υποθέσεων, σε μία μακροσκελή ανάλυση τόνισε με έμφαση τη σημασία που αποδίδει στην αρχή της επικουρικότητας της λειτουργίας του και επομένως στην υποχρεωτική άσκηση των εσωτερικών ενδίκων μέσων, όπου προβλέπονται ακόμα και χωρίς την συγκατάθεση των προσφευγόντων – θυμάτων, μιας και δεν μπορούσε και δεν έπρεπε να λειτουργεί ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο ουσίας.

Το ΕΔΔΑ, βασιζόμενο στη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τη Ναμίμπια, υποστήριξε πως δεν ήταν δυνατόν να παραβλέψει κανείς την πραγματική κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στο νησί της Κύπρου και άρα να αρνηθεί την αναζήτηση της δίκαιης ισορροπίας ανάμεσα

στα αντικρουόμενα συμφέροντα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, απερρίφθη η ένσταση των προσφευγόντων βάσει της οποίας ήταν η δυνατότητα αποκατάστασης των πραγμάτων στην προτέρα τους κατάσταση. Δηλαδή η ελεύθερη πρόσβαση στα κατεχόμενα εδάφη και η ελεύθερη χρήση και εκμετάλλευση των ίδιων των ακινήτων, τα οποία είχαν στερηθεί οι προσφεύγοντες, αποτελούσε το μόνο αποτελεσματικό τρόπο αποκατάστασης.

Στην υπόθεση των κυπριακών περιουσιών, το ΕΔΔΑ θεώρησε σκόπιμο να δώσει τη δυνατότητα στην κατέχουσα δύναμη να αποκαταστήσει και τελικά να εξαλείψει σοβαρότατες παραβιάσεις ατομικών δικαιωμάτων, οι οποίες τελέσθηκαν σε βάρος ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού ατόμων και όχι βέβαια στην συνέχεια της ροής της ζωής σε όφελος των θυμάτων, όπως στην περίπτωση του λαού της Ναμίμπια. Το αποτέλεσμα βέβαια ήταν η καταστρατήγηση όχι μόνο του γράμματος, αλλά και του πνεύματος της IV Σύμβασης της Χάγης του 1907.

Περαιτέρω, η γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τη Ναμίμπια χρησιμοποιήθηκε από το ΕΔΔΑ για να απορρίψει το επιχείρημα περί «νομιμοποίησης» της παράνομης κατοχής του βορειοδυτικού τμήματος της Κύπρου. Ενώ βέβαια η προσπάθεια του ΕΔΔΑ να διαφυλάξει την ταυτότητα του δικαιοδοτικού του ρόλου ως καθαρά επικουρικού, μόνο για τις περιπτώσεις που το κράτος μέρος αποτύγχανε πλήρως να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του, ήταν θεμιτή και πάντως κατανοητή, η προσπάθεια εξομοίωσης διαφορετικών περιπτώσεων και μάλιστα υπό τη σκέπη γενικώς αποδεδειγμένων αρχών του διεθνούς δικαίου οδηγεί σε αλλοίωση των αντίστοιχων κανόνων δικαίου και είναι απορριπτέα.

Το Δικαστήριο παρέμεινε πιστό στη θέση του περί δυνατότητας επιλογής του ζημιώσαντος κράτους ανάμεσα σε διαφορετικά μέσα αποκατάστασης της ζημίας των προσφευγόντων, σύμφωνα με τις εθιμικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Συνεπώς, η *in natura* ή η χρηματική αποζημίωση, ακόμα και η ανταλλαγή αποτελούσαν ισοδύναμους τρόπους αποκατάστασης της ζημίας, οι οποίοι μπορούσαν να προβλεφθούν σωρευτικά ή διαζευκτικά ανάλογα με τις ανάγκες που θα προέκυπταν. Από την πλευρά τους, τα συμβαλλόμενα κράτη ήταν αυτά που, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, διέθεταν καταρχήν την ελευθερία επιλογής του πλέον κατάλληλου από τα διαθέσιμα

μέτρα αποκατάστασης της ζημίας, ακόμα και σε περιπτώσεις κατάφωρης παραβίασης των περιουσιακών δικαιωμάτων.

Παράλληλα, το Δικαστήριο αρνήθηκε να λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης για την επίλυση περίπλοκων πολιτικών προβλημάτων διεθνούς χαρακτήρα, διαχωρίζοντας έτσι το πρόβλημα παραβίασης των ατομικών δικαιωμάτων από το γενικότερο πρόβλημα των μαζικών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου. Εξάλλου, συνέχισε το ΕΔΔΑ, το έργο του ως διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου αφορούσε αποκλειστικά στο να μεριμνά και να εξασφαλίζει την άμεση και αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΔΑ. Και αυτό όφειλε να το κάνει σε δεύτερο στάδιο, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας της διεθνούς προστασίας, εφόσον τα συμβαλλόμενα κράτη δεν μπορούσαν ή δεν ήθελαν να το πράξουν.

Βέβαια, κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ καλείται να αντιμετωπίσει το σοβαρότατο πρόβλημα του τεράστιου όγκου των ατομικών προσφυγών. Συνεπώς, ως προς αυτό το σημείο, η ένταξη των περιπτώσεων στη διαδικασία πιλοτικών αποφάσεων και η θετική κρίση για την Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας ως το κατάλληλο ένδικο μέσο για να αποκατασταθούν οι ζημίες που υπέστησαν στην περιουσία τους τα θύματα της τουρκικής κατοχής της Κύπρου ήταν αναμενόμενη.

Η νομική βάση της ευθύνης στην Τουρκία, όπως διαπιστώθηκε στην υπόθεση Λοϊζίδου, επιβεβαιώθηκε και στην υπόθεση Δημόπουλος κ.ά., αποτελώντας τα θετικά στοιχεία της απόφασης, μαζί με το ότι η προσφυγή στρέφονταν κατά της Τουρκίας και ότι η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας αναγνωρίζονταν ως εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας κι όχι της «ΤΔΒΚ», ενώ αναγνωρίστηκε ότι οι περιουσίες στα κατεχόμενα ανήκαν στους Ελληνοκύπριους. Από την άλλη, με την σύσταση και λειτουργία της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας, ως ένδικο όργανο της Τουρκίας, η Άγκυρα παραδέχθηκε άμεσα ότι ήταν υπεύθυνη για την κατοχή.

Η υπόθεση Δημόπουλος στέλνει δύο ηχηρά μηνύματα προς τους Ελληνοκύπριους: Πρώτον, ότι η πάροδος του χρόνου δεν αφήνει ανεπηρέαστα τα νομικά τους δικαιώματα καθώς και τη δημιουργία άλλων δικαιωμάτων και προσδοκιών εκ μέρους τρίτων και, δεύτερον, ότι δεν πρέπει

να αναμένεται από τα Ευρωπαϊκά Δικαστήρια να επιλύσουν το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου, καταδεικνύοντας ότι το δίκαιο δεν μπορεί να απομονωθεί από τις πολιτικές πραγματικότητες.

Σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου, με την πάροδο του χρόνου η έννοια της ιδιοκτησίας μπορεί να κενωθεί από οποιοδήποτε πρακτικό περιεχόμενο. Η αποσύνδεση της έννοιας της ιδιοκτησίας αφενός - και της κατοχής και χρήσης αφετέρου - δεν μπορεί παρά να έχει επιπτώσεις σε σχέση με τη θεραπεία που μπορεί να αποδοθεί με βάση τη Σύμβαση, υιοθετώντας σαφώς διαφοροποιημένες θέσεις από την ετυμηγορία του στην υπόθεση Λοϊζίδου όπου είχε δηλώσει ότι τα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων παραμένουν ανεπηρέαστα από την πάροδο του χρόνου όσο και από τη συνεχιζόμενη κατοχή. Το Δικαστήριο έδειξε απροθυμία να επιβάλλει στην Τουρκία την αποκατάσταση των δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων.

Με βάση τα αντικειμενικά δεδομένα και ιδιαίτερα τις πρόσφατες δικαστικές εξελίξεις ενώπιον του ΕΔΔΑ είναι φανερό ότι ο παράγων χρόνος λειτουργεί σε βάρος της ελληνοκυπριακής πλευράς. Τα τελευταία 35 χρόνια δείχνουν ότι η πάροδος του χρόνου οδηγεί σε περαιτέρω εποικισμό και δημογραφική αλλοίωση του κυπριακού πληθυσμού, καθώς και σε νέα τετελεσμένα επί του εδάφους, ιδιαίτερα σε σχέση με τις περιουσίες των Ελληνοκυπρίων. Η ανεκμετάλλευτη πάροδος του χρόνου οδηγεί σε αναβάθμιση των θεσμών του ψευδοκράτους.

Αντί συμπερασμάτων

Πάντως, όπως προκύπτει από την ιστορία και τη διεθνή διπλωματία, διενέξεις και κρίσεις μεταξύ κρατών και εθνοτήτων διευθετούνται σχεδόν πάντα με βάση στρατηγικά συμφέροντα και το συσχετισμό δυνάμεων και όχι με «αρχές δικαίου». Άλλωστε οι ίδιες οι «αρχές δικαίου» δεν είναι απόλυτες, αλλά προσαρμόσιμες και υποκείμενες σε ερμηνείες, οι οποίες αναπλάθονται και εφαρμόζονται με βάση τα ισχύοντα κάθε φορά πολιτικά και στρατηγικά δεδομένα. Η αλήθεια είναι ότι τα δύσκολα διεθνή προβλήματα δεν επιλύονται με προσφυγές και δικαστικές ετυμηγορίες, οι οποίες δεν αποτελούν υποκατάστατο πολιτικής λύσης. Το Δικαστήριο αποφαινεται επί συγκεκριμένων πτυχών ενός θέματος, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένη

μεθοδολογία σκέψης, ενώ αν αντιληφθεί ότι χρησιμοποιούνται οι δικαστικές διαδικασίες ως υποκατάστατο πολιτικής λύσης, όπως συνέβη στο Κυπριακό, θα αρνηθεί την αρωγή του, θεωρώντας ότι τυγχάνει πολιτικής εκμετάλλευσης. Στο Κυπριακό, άλλωστε, υπάρχουν στρατηγικές, γεωπολιτικές και άλλες πτυχές, με μεγάλη πολυπλοκότητα, εμπλεκόμενα μέρη και αντικρουόμενα συμφέροντα, που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με επίκληση «ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Το Κυπριακό είναι πρωτίστως πολιτικό πρόβλημα.

Η συνομολόγηση της Συμφωνίας του 1977 και οι μεταγενέστερες συνομιλίες σε αυτή τη βάση (της δικαιοδικής διζωνικής ομοσπονδίας) συνεπάγονται «αναγνώριση» ότι θα υπάρξουν, με τον έναν ή άλλο τρόπο, σοβαροί περιορισμοί στην άσκηση βασικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των Ελληνοκύπριων.

Τριανταεπτά χρόνια μετά την τουρκική εισβολή και παρά σειρά Αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών (Η.Ε.), η Τουρκία αρνείται να συμμορφωθεί, εξακολουθώντας να παραβιάζει κατάφωρα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των Ελληνοκυπρίων. Έως σήμερα η Τουρκία είναι το μοναδικό κράτος που έχει αποτύχει να συμμορφωθεί με απόφαση του ΕΔΔΑ σε μια διακρατική προσφυγή. Η Τουρκία όχι μόνο δε συμμορφώνεται με τις δικαστικές αποφάσεις αλλά αποτυγχάνει να αποτρέψει περαιτέρω παραβιάσεις της Σύμβασης. Εξακολουθεί να αρνείται να αποσύρει τις στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής από την Κύπρο. Επί του παρόντος, 43.000 Τούρκοι στρατιώτες σταθμεύουν παράνομα στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, το οποίο χαρακτηρίζεται από το Γενικό Γραμματέα των Η.Ε. ως μία από τις πλέον στρατιωτικοποιημένες περιοχές στον κόσμο.

Το Κυπριακό είναι κλασική περίπτωση διεθνούς προβλήματος εισβολής και κατοχής εδάφους, κράτους-μέλους των Ηνωμένων Εθνών αλλά και της Ε.Ε.. Επίσης είναι περίπτωση συνεχούς, κατάφωρης και μαζικής παραβίασης βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών από την Τουρκία και παραβίαση των στόχων και αρχών του Χάρτη των Η.Ε., όπως και των πλέον σημαντικών διεθνών συμφωνιών στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών.

Η υπαιτιότητα της Τουρκίας έχει πιστοποιηθεί από μία σειρά αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το

οποίο αποφάνθηκε ότι η Τουρκία ασκεί τον πραγματικό έλεγχο επί του εδάφους της βορείου Κύπρου και, κατά συνέπεια, «η ευθύνη της δεν μπορεί να περιορισθεί μόνο στις πράξεις των δικών της στρατιωτών ή αξιωματούχων στη βόρεια Κύπρο, αλλά προκύπτει και από τις πράξεις της τοπικής διοίκησης, η οποία συνεχίζει να υφίσταται λόγω της τουρκικής στρατιωτικής και άλλης στήριξης».

Τώρα είμαστε στο 2012, με συνεχιζόμενη την τουρκική κατοχή μεγάλου μέρους της Κύπρου και προβλεπόμενη επιδείνωση της κατάστασης. Ουδείς διεθνής οργανισμός αντιμετωπίζει πλέον το πρόβλημα της Κύπρου ως θέμα "εισβολής και κατοχής" και "παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων". Αντίθετα, ακόμη και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει εκδώσει πρόσφατα δυσμενέστατη δικαστική απόφαση αναφορικά με το περιουσιακό και τον τρόπο διεκδίκησης των δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων εκτοπισθέντων και η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί, μεταξύ άλλων, πρωτοβουλίες για το απευθείας εμπόριο με την τουρκοκυπριακή κοινότητα και διοίκηση.

Επί του εδάφους, τα τετελεσμένα συνεχίζονται. Ουδείς πρόσφυγας έχει επιστρέψει στην οικία του από το 1974. Ούτε μια σπιθαμή εδάφους δεν έχει αποκατασταθεί στην Κυπριακή Δημοκρατία ή την ελληνοκυπριακή κοινότητα και ουδεμία διεθνής πρωτοβουλία έχει αναληφθεί για να ανατρέψει τη συνεχιζόμενη τουρκική κατοχή μεγάλου μέρους της Κύπρου.

Παρόλα αυτά οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ ενίσχυσαν σημαντικά τη θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας στη διεθνή κοινότητα και στην ευρωπαϊκή περιφερειακή τάξη, υπογραμμίζοντας τη διεθνή ευθύνη της Τουρκίας. Το γεγονός ότι 38 χρόνια μετά την εισβολή και σχεδόν μισό αιώνα από το χωρισμό των δύο κοινοτήτων η Κυπριακή Δημοκρατία παραμένει το μοναδικό αναγνωρισμένο κράτος στο νησί, αποτελεί έμπρακτη απόδειξη του θετικού ρόλου που οι διεθνείς θεσμοί έχουν παίξει στο Κυπριακό, που μάλιστα επισφραγίστηκε με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004.

Π. ΚΟΝΔΥΛΗΣ (1943-1998)

"Αν ο 20ος αιώνας σήμανε τη διάψευση της κομμουνιστικής ουτοπίας, ο 21ος θα χαρακτηριστεί από την κατάρρευση της φιλελεύθερης. Ποιά συγκεκριμένα γεγονότα θα συγκροτήσουν τις μεγάλες ροπές κατά τον 21ο αιώνα, που θα είναι ο συγκλονιστικότερος και τραγικότερος της ανθρώπινης Ιστορίας, δεν μπορούμε να ξέρουμε."

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χρυσόστομος Περικλέους, *Κυπριακή Δημοκρατία, 50 χρόνια επώδυνη πορεία*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2010
2. Πέτρος Λιάκουρας, *Το Κυπριακό από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2007
3. Πολύβιος Πολυβίου, *Η Διπλωματία της Εισβολής, Η Διάσκεψη της Γενεύης για τη Κύπρο τον Αύγουστο του 1974*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2010
4. Πολύβιος Πολυβίου, *Το Κυπριακό Πρόβλημα, Παραλογισμοί και Προβληματισμοί*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2010
5. Τάκης Χατζηδημητρίου, *Το Δημοψήφισμα της 2^{4ης} Απριλίου και η λύση του Κυπριακού*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006
6. Γιάννης Κτιστάκης, *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Με Αφορμή τα 50 χρόνια του ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1959-2009)*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2009
7. Χαρίτινης Δίπλας, *Η Συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2010
8. Στέφανος Μαθίας, Γιάννης Κτιστάκης κ.ά., *Η Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη, με Βάση τη Νομολογία του Στρασβούργου*, Αθήνα, Εκδόσεις Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, 2006
9. Χρήστος Ροζάκης, *Η Ευρωπαϊκή Κοινωνία Δικαίου, ο Ρόλος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Οργάνων της, στο Υπουργείο Εξωτερικών, 1957-2007, Η Ευρωπαϊκή Ένωση, 50 Χρόνια μετά τη Συνθήκη της Ρώμης*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2007
10. Στέλιος Περράκης, *Η πολεμική κατοχή στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκουλας Αντ., 1990
11. Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα Χρόνια: Κύπρος, 1950–1960*, Αθήνα, 1981

12. Polyvios Polyviou, *Cyprus: Conflict and Negotiations, 1960–1980*, Duckworth, 1980
13. R. R. Denktash, *The Cyprus Triangle*, London Boston Sydney: George Allen and Unwin, 1982
14. Pietro Sardaro, *The Right of Individual Petition to the European Court, in Protocol No. 14 and the reform of the European Court of Human Rights*, UK, Intersentia, 2005
15. Luzius Wildhaber, *A Constitutional Future for the European Court of Human Rights?*, N.P. Engel, 2002
16. D. S. Constantopoulos, *The Turkish invasion of Cyprus from the aspect of International Law*, M. Nijhoff Publishers, 1985
17. Paul Mahoney, *Speculating on the Future of the Reformed European Court of Human Rights?*, Human Rights Law, 1999
18. Elisabeth Lambert Abdelgawad, *The execution of judgments of the European Court of Human Rights*, Council of Europe Publishing, 2002

ΑΡΘΡΑ

1. Πέτρος Λιάκουρας, “Αρχές που έχει διαμορφώσει και εφαρμόσει δια της νομολογίας του το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ): Η Ανάπτυξη των Ουσιαστικών Διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)”, εισήγηση στο συνέδριο στην Πάτρα με θέμα: «Η Δικαστική Προστασία του Πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Ευρωπαϊκά Δικαστήρια», που οργανώθηκε από τον Τομέα Νομικής Επιστήμης του Τμήματος Ο.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Πειραιώς σε συνεργασία με το Ελεγκτικό Συνέδριο και το Δικηγορικό Σύλλογο Πατρών στις 21-23 Ιανουαρίου 2010
2. “Το Κυπριακό Πρόβλημα σε εξέλιξη, Διεθνής Διάσταση, Ζητήματα Διακυβέρνησης, Ανθρώπινα Δικαιώματα”, (επιμ. Αναστασία Σαμαρά-Κρίστη και Αριστοτέλης Κωνσταντινίδης), Διημερίδα του Ιδρύματος Διεθνών Νομικών Μελετών Κρίστη, Κύπρος, 2010

3. Βασιλική Σαράντη, “Δίκαιο της Κατοχής και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Δικαιώματα του Ανθρώπου”, vol. 47, Εκδόσεις Σάκουλα, 2010
4. Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών
5. Χρήστος Ροζάκης, “Σμιλεύοντας την Ευρωπαϊκή Συνείδηση, Πενήντα Χρόνια Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη»” στον αναμνηστικό τόμο με επιμέλεια Σωτήρη Ντάλη, Βύρων Θεοδωρόπουλος, ο Διπλωμάτης και Δάσκαλος, Κείμενα στα Χνάρια της Σκέψης του, Αθήνα, 2010
6. Χρήστος Ροζάκης, “Μετέωρο το ψευδοκράτος στην Κύπρο”, Συνέντευξη στον Γιώργο Χρηστίδη, Εφημερίδα «Μακεδονία», 13/04/2010
7. Δημητριάδης, “Λοϊζίδου εναντίον Τουρκίας – μια ανορθόδοξη ανάλυση”, Επετηρίδα ΙΔΙΣ, 2000.163
8. Σ. Περράκης, “Η σημασία της υπόθεσης Λοϊζίδου και οι συνέπειες των αποφάσεων του ΕΔΔΑ στη διεθνή δικαιοταξία”
9. Alexis Heraclides, “The Cyprus Gordian Knot: An Intractable Ethnic Conflict”, Panteion University of Social and Political Sciences, Online publication date: 08 June 2011
10. Jenna C. Borderst, “Another Door Closed: Resort to the European Court of Human Rights for Relief from the Turkish Invasion of 1974 May No Longer Be Possible for Greek Cypriots”, Tulane University, 2006
11. Loukis G. Loucaides, “Is the European Court of Human Rights Still a Principled Court of Human Rights After the Demopoulos Case?”, *Leiden Journal of International Law*, 24 (2011), pp. 435–465
12. Patricia Egli, “Protocol No. 14 to the European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms: Towards a more effective control mechanisms?”, 17 J. Transnat'l L. & Pol'y 1 2007-2008
13. Çoban A, “R. Protection of Property Rights within the European Convention on Human Rights,” Ashgate, 2004
14. M. Martinot, M. Siegfried, J. Snoeijer, “The competence of the European Court of Human Rights to order restitution on integrum and

- specific orders as remedial measures in the case 46221/99”,
Amsterdam Human Rights Clinic
15. Ronald J. Fisher, “Introduction: Understanding the Tragedy of Cyprus,”
in Norma Salem, ed., *Cyprus: A Regional Conflict and its Resolution*
(New York: St. Martin’s Press, 1992)
 16. Alan James, “The Making of the Cyprus Settlement, 1958–1960,” *The
Cyprus Review*
 17. Zenon Stavrinides, “Cyprus: National Identity and Statehood”
(Wakefeld: Stavrinides Press, 1976)
 18. Maria Hadjipavlou-Trigeorgis and Lenos Trigeorgis, “Cyprus: An
Evolutionary Approach to Conflict Resolution,” *Journal of Conflict
Resolution* (1993)
 19. Paschalis Kitromilides, “From Coexistence to Confrontation: The
Dynamics of Ethnic Conflict in Cyprus”
 20. Thomas Buergenthal, “The Evolving International Human Rights
System”, (2006)
 21. George Letsas, “A Theory of Interpretation of the European Convention
of Human Rights”, Oxford, Oxford University Press, 2007
 22. L. G. Loucaides, “The Concept of “Continuing” Violations of Human
Rights”, *Texas International Law Journal*, Vol. 40:359
 23. L. G. Loucaides, “The Judgment of the European Court of Human
Rights in the Case of Cyprus v. Turkey”, *Kluwer Law International*
(2002).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. European Court of Human Rights: www.echr.coe.int
2. Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας: www.law.gov.cy
3. Netherlands Institute of Human Rights, Utrecht School of Law:
www.sim.law.un.nl
4. Τετράδια Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ανθρωπιστικού Δικαίου και
Ανθρωπιστικής Δράσης, Τεύχος 20, Μάρτιος - Απρίλιος 2010
5. Buyse A., *The Pilot Judgment Procedure at the European Court of
Human Rights: Possibilities and Challenges*, Νομικό Βήμα, 11/2009

6. Νομικές συνέπειες για τα κράτη από τη συνεχιζόμενη παρουσία της Νοτίου Αφρικής στη Ναμίμπια, Γνωμοδότηση, ICJ Reports, 1971

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ